

Українська мова, українська та зарубіжна літератури

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС

ЧАСТИНА 2

7

клас

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ УКРАЇНИ

Державний Гімн України

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Державний Прапор України

Державний Герб України

ЧАСТИНИ МОВИ

САМОСТІЙНІ

ІМЕННІ

ІМЕННИК
ПРИКМЕТНИК
ЗАЙМЕННИК
ЧИСЛІВНИК

ДІЄСЛОВО

ПРИСЛІВНИК

СЛУЖБОВІ

ПРИЙМЕННИК
СПОЛУЧНИК
ЧАСТКА

ВИГУК

- **самостійні:** повнозначні, оскільки слова з цих частин мови можуть виконувати синтаксичні ролі членів речення (підмет, присудок, додаток, означення та обставина)
- **службові:** неповнозначні слова, які не виконують синтаксичних ролей у реченні, до них не можна поставити питань, є незмінюваними
- **вигук:** частина мови, яка не є ні самостійною, ні службовою
- **іменні:** частини мови, слова яких відмінюються

Частина мови	Загальне граматичне значення	Питання	Синтаксична роль	Приклади
Самостійні, іменні				
Іменник	означає предмет	хто? що?	може виступати будь-яким членом речення	мама, син, Україна, земля
Прикметник	означає ознаку предмета	який? чий?	найчастіше виступає означенням, може бути в складі присудка	рідний, безмежний, батьків
Числівник	означає число, кількість предметів, порядок при лічбі	скільки? котрий?	може виступати будь-яким членом речення	десять, шостий
Займенник	указує на предмет, ознаку, кількість, але не називає їх	хто? що? який? чий? котрий? скільки?	може виступати будь-яким членом речення	ми, ніщо, будь-який, весь, той
Службові				
Прийменник	разом із відмінковими закінченнями іменників, займенників і числівників виражає відношення між словами в реченні	-	не є членом речення	перед, над, поза
<...>				
Вигук				
Вигук	виражає почуття, емоції, волевиявлення	-	не є членом речення	ах, ох, алло, овва, добридень

Іменники, схожі на числівники

- чверть
- десяток
- половина
- одиниця
- сотня

Іменники, які походять від прикметників

- днювальний
- зірковий
- вартовий
- минуле
- набережна

До іменників прикметникового походження належать загальні назви, прізвиська, псевдоніми, географічні назви тощо.

Українська мова, українська та зарубіжна літератури

Підручник інтегрованого курсу для 7 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС

ЧАСТИНА 2

7

клас

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України

rnk.com.ua/106121

Електронний
інтерактивний додаток
до підручника

Київ • Харків

Видавництво «Ранок»

2024

УДК 811.161.2+821(477)+821(100)](075.3)
У 45

Авторський колектив:

Ірина Старагіна, Юлія Романенко, Валентина Новосьолова,
Поліна Ткач, Андрій Панченков, Марія Блажко, Василь Терещенко

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

(наказ Міністерства освіти і науки України від 05.02.2024 № 124)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Підручник створено відповідно до модельної навчальної програми
«Інтегрований мовно-літературний курс
(українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7-9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автори Старагіна І. П., Новосьолова В. І., Терещенко В. М.,
Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О.)

**Українська мова, українська та зарубіжна
літератури** : підруч. інтегрованого курсу для 7 кл. закл.
загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 2 / [І. П. Старагіна,
Ю. О. Романенко, А. О. Панченков та ін.]. — Х. :
Вид-во «Ранок», 2024. — 240 с. : іл.

ISBN 978-617-09-8810-2

УДК 811.161.2+821(477)+821(100)](075.3)

Електронний
інтерактивний додаток
до підручника
доступний за QR-кодом
або посиланням
rnk.com.ua/106121

ЗРОБЛЕНО
В УКРАЇНІ

Дорогі друзі!

Працюючи з цим підручником, ви виконуватимете різноманітні навчальні завдання, структуровані за такими рубриками: «**Польове дослідження**», «**Форум читачів і глядачів**», «**Індивідуальне читання**», «**Дискусійний майданчик**», «**Творча студія**», «**Наукова лабораторія**», «**Практикум**» та «**Мірило поступу**». Ці рубрики – ваш «путівник», який допоможе орієнтуватися у видах роботи й упевнено рухатися до поставленої мети. Тож уважно ознайомтеся з наведеною далі інформацією щодо специфіки кожної з визначених рубрик підручника.

Польове дослідження

Ця рубрика передбачає виконання різноманітних завдань, метою яких є збирання інформації шляхом спостереження за власним мовленням і мовленням оточення, дослідження читацьких уподобань рідних, друзів, однокласників і однокласниць чи членів громади. Це такі завдання: анкетування; інтерв'ю; аналіз отриманих даних й узагальнення їх; візуалізація у вигляді таблиць, графіків, діаграм, пошук джерел інформації тощо.

Форум читачів і глядачів

Виконуючи завдання цієї рубрики, ви будете багато спілкуватися – усно або письмово – щодо прочитаного, прослуханого або переглянутого, намагаючись донести свою думку, обґрунтувати її. Усі матеріали, які вам доведеться читати, переглядати чи прослуховувати, щоб виконувати завдання рубрики, ви зможете знайти в **Хрестоматії**, розміщеній в електронному додатку до підручника.

Індивідуальне читання

Крім текстів, запропонованих для опрацювання в завданнях підручника, ви впродовж року читатимете й різноманітні інші тексти, які обиратимете самостійно – за власним розсудом і власними вподобаннями. Щоб у вас був майданчик для обміну думками щодо ваших читацьких уподобань, вам пропонуються завдання в рубриці «Індивідуальне читання». Виконання завдань цієї рубрики допоможе вам розширити власне читацьке коло.

Дискусійний майданчик

У цій рубриці на вас чекають завдання, метою яких буде обговорити ті питання мови й літератури, щодо яких немає одностайності. Ваші дискусії в класі можуть виявитися палкими, завзятими, гострими, але під час будь-якого обговорення важливо пам'ятати: дискусія – це спілкування рівних людей, які поважають одне одного й толерантно ставляться до думок інших, навіть якщо не поділяють їхніх поглядів.

Творча студія

У цій рубриці кожен і кожна з вас зможе розвинути свої творчі, креативні здібності, пишучи різноманітні твори, есе, вірші, оповідання, малюючи, танцюючи, драматизуючи й декламуючи чи розробляючи індивідуальні й групові проекти тощо. Одним словом, під час виконання завдань цієї рубрики ви відчуєте себе вільними, оригінальними й унікальними.

Наукова лабораторія

Хай вас не лякає слово «лабораторія», яке в словнику означене як «спеціальне приміщення, обладнане для проведення експериментів, дослідів, випробувань і т. ін.». Завдання цієї рубрики дадуть змогу розгорнути доккола вас уявну лабораторію, адже ви досліджуватиме мову, якою розмовляєте, або тексти, які читаєте. Підтвердити правильність зроблених у ході дослідження висновків вам допоможе **Довідник**, доступний в електронному інтерактивному додатку до підручника.

Практикум

Щоб стати майстром чи майстринею в будь-якій справі в житті – треба багато практикуватися, тобто відточувати свою майстерність, багато вправляючись. Недарма в народі кажуть: без труда нема плода. І саме завдання рубрики «Практикум» допоможуть вам сформувати стійкі вміння письмового мовлення, читацької діяльності. До речі, саме виконуючи завдання цієї рубрики, ви матимете змогу перевірити результати своїх лабораторних досліджень на практиці.

Електронний інтерактивний додаток

Хрестоматія
rnk.com.ua/107406

Довідник
rnk.com.ua/107407

Кожний модуль підручника має інтерактивний супровід, перейти до якого можна за відповідним QR-кодом. Позначка біля номера вправи означає можливість виконання завдання за допомогою цифрових засобів. Розміщені матеріали можна опрацьовувати онлайн, а також шляхом попереднього завантаження їх у цифровий пристрій або друкування.

Мірило поступу

Щоб знати, куди рухатися, – варто розуміти, де ти перебуваєш зараз. У цьому вам допомагатиме рубрика «Мірило поступу». У ній ви знайдете таблиці, розміщені в електронному додатку до підручника, з переліком усього, чого ви маєте досягти на певному етапі вивчення. Рубрика міститься наприкінці кожного розділу підручника, однак це не означає, що ви оцінюватимете свій поступ лише чотири рази впродовж року. Ні! До цієї рубрики можна звертатися частіше, щоб з'ясувати, що вже досягнуто і на якому рівні, а над чим ще варто інтенсивно попрацювати.

Крім рубрики «Мірило поступу», розуміти те, наскільки ефективною є ваша робота впродовж року, вам також допоможе портфоліо, яке ми радимо регулярно наповнювати матеріалами, створеними під час виконання завдань у межах усіх названих вище рубрик. Ваше портфоліо може бути паперовим або електронним. Саме завдяки портфоліо – такому собі вашому навчальному профілю – ви завжди матимете змогу порівняти себе вчорашніх із собою сьогоднішніми, щоразу дивуючись, як ви змінюєтеся з кожним новим днем і місяцем навчання. **Бажаємо успіхів!**

Зміст

Найвище завдання будь-якої творчості – знайти незвичайне в звичайному і звичайне у фантастичному (**Дені Дідро**)

МОДУЛЬ	БАЗОВІ ЗНАННЯ ТА ТЕКСТИ	
3.1 с. 14–29	Комунікація	Сторітелінг
	Інформація	Штучний інтелект та інформація. Достовірність інформації, згенерованої ШІ
	Мовні засоби	Узагальнення відомостей про вивчені частини мови (іменник, займенник, прийменник, вигук). Морфологічна парадигма
	Текст	Оповідь. Розповідь. Різні аспекти аналізу тексту
	Літературний твір	Епос як рід літератури. Малі жанрові форми епосу. Усмішка як авторський жанр. Оповідач / оповідачка. Псевдонім
	Першоджерела	Твір Остапа Вишні «Сом», уривок зі статті Поліни Горлач «Всі стривожені: як використання ШІ впливає на мистецтво, кіно, музику та літературу»
3.2 с. 30–42	Комунікація	Масова культура. Кіч (кітч)
	Інформація	Авторський сайт
	Мовні засоби	Числівник як частина мови
	Текст	Газетна / журнальна стаття (інформаційно-описова). Гасло (слоган)
	Літературний твір	Композиція
	Першоджерела	Казка Галини Пагутяк «Різдво на хуторі», уривок інтерв'ю з письменником Євгеном Ґолибардом та майстринею Оксаною Білоус, стаття Ірини Славінської про творчість Галини Пагутяк, стаття Галини Пагутяк «Не всі приїдуть на Різдво...», сайт Галини Пагутяк, уривки з книжки Кетрін Ранделл «Чому варто читати дитячі книжки, навіть якщо ви дорослі й мудрі»

3.3 с. 43–53	Комунікація	Українська діаспора
	Інформація	Скрайбінг. Пропаганда. Досьє
	Мовні засоби	Використання числівників у текстах інформаційного спрямування
	Текст	Синопис
	Літературний твір	Притча. Алегоричний образ
	Першоджерела	Твір Богдана Лепкого «Мишка», відео «Вони прославили наш край – Богдан Лепкий», вірш Богдана Лепкого «Журавлі», пісня «Журавлі» у виконанні Квітки Цісик, уривки статті Олега Вергеліса «Квітка на асфальті. Голос Америки – душа України»
3.4 с. 54–65	Комунікація	Роль подарунків у людських відносинах
	Інформація	Новизна інформації
	Мовні засоби	Групи числівників (кількісні та порядкові; прості, складні та складені)
	Текст	Роль займенників у забезпеченні зв'язності тексту
	Літературний твір	Оповідання
	Першоджерела	Оповідання О. Генрі «Дари волхвів», стаття «Подарунок» з Вікіпедії, біблійна історія «Дари волхвів»
3.5 с. 66–81	Комунікація	Премія імені Лесі Українки
	Інформація	Факти й судження
	Мовні засоби	Узгодження числівників з іменниками
	Текст	Оповідна стратегія
	Літературний твір	Новела. Художня деталь
	Першоджерела	Новела Григора Тютюнника «Зав'язь», автобіографія Григора Тютюнника, уривок інтерв'ю з Григором Тютюнником (аудіо), аудіокнига «Зав'язь» у виконанні Сергія Осоки, аудіокнига «Зав'язь» у виконанні Олександра Кантура

3.6 с. 82–99	Комунікація	Ефективна комунікація
	Інформація	Інформаційна гігієна
	Мовні засоби	М'який знак у числівниках. Відмінювання кількісних числівників (цілі числа)
	Текст	Поверхнєве читання
	Літературний твір	Детектив. Фабула
	Першоджерела	Оповідання Артура Конан Дойля «Пістрява стрічка», уривок з тексту сучасного підручника для слідчих, стаття Миколи Савчука «Від Голмса до Холмса і назад», уривок інтерв'ю з письменником Олександром Бойченком
3.7 с. 100–108	Комунікація	Булінг
	Інформація	Анонімність
	Мовні засоби	Відмінювання кількісних числівників
	Текст	Зв'язок графічної та текстової частин коміксу
	Літературний твір	Фантастика
	Першоджерела	Твір Рея Бредбері «Все літо в один день», стаття «Це не просто фантастика: з чого почати знайомство з фентезі»
3.8 с. 109–122	Комунікація	Тоталітаризм. Шістдесятники
	Інформація	Пошукова система (пошуковик)
	Мовні засоби	Відмінювання порядкових числівників. Позначення дати, часу
	Текст	Фанфік
	Літературний твір	Позасюжетні елементи у творі
	Першоджерела	Оповідання Володимира Дрозда «Білий кінь Шептало», матеріали про культ коня в міфології, програма «Календар історії та культури» на каналі «Еспресо», репродукції картин художника Анатолія Криволапа

3.9 с. 123–136	Комунікація	Косплей
	Інформація	Безпечна поведінка в інтернеті
	Мовні засоби	Відмінювання дробових числівників
	Текст	Зв'язність і цілісність тексту
	Літературний твір	Пряма та затримана експозиція
	Першоджерела	Твір Джеймса Олдріджа «Останній дюйм», аудіокнига «Останній дюйм» у виконанні Юрія Сушка, стаття «Будівництво Суецького каналу», відео «Цікаві факти про акул», відео «Безпека в Інтернеті для підлітків»
3.10 с. 137–151	Комунікація	Український ПЕН
	Інформація	Факт і множинність його інтерпретацій (суджень про факт), зокрема як основа для появи розповіді
	Мовні засоби	Мова як засіб створення літературного твору
	Текст	Способи й засоби забезпечення зв'язності тексту
	Літературний твір	Літературний неймінг
	Першоджерела	Уривок статті Соні Юрченко «Літературний неймінг – як назвати свою книгу», уривок інтерв'ю з письменницею Гаською Шиян, сайт Українського ПЕН, анонси засідань читацьких клубів

Лиш боротись – значить жить! (Іван Франко)

4.1 с. 154–166	Комунікація	Традиційний народний спів
	Інформація	«Інформаційне ґроно»
	Мовні засоби	Різні підходи до класифікації займенника
	Текст	Рецензія на фільм
	Літературний твір	Ліро-епічні твори. Балада. Метаморфоза
	Першоджерела	Народна балада «Ой летіла стріла», уривки статті С. Шабат-Савки «Займенник у системі координат української мови», народна балада «Ой на горі вогонь горить», уривок кінофільму «Пекельна хоругва, або Різдво Козацьке», статті «Зозуля у світогляді українців», «Ворон та ворона у світогляді українців», «Кінь у світогляді українців», народна балада «Проводжала мати сина у солдати», балада Тараса Шевченка «Тополя», анімаційний фільм «Тополя», інтерв'ю з художницею Є. Перепелицею «Як створюються ілюстрації?»

4.2 с. 167–178	Комунікація	Фестиваль як масове святкове дійство
	Інформація	Комп'ютерна гра
	Мовні засоби	Різні підходи до числівника як частини мови
	Текст	Трансформація образів у медіатекстах
	Літературний твір	Оксиморон
	Першоджерела	Народна балада «Як Робін Гуд став розбійником», уривки статті Марії Плющ «Функції числівників як ознакових слів», художній фільм «Довбуш» (реж. Олесь Санін), стаття ««Довбуш»: що варто знати про один із наймасштабніших фільмів літа»
4.3 с. 179–189	Комунікація	Трансформація українських міфологічних образів в сучасній комунікації
	Інформація	Трейлер
	Мовні засоби	Взаємозв'язки іменних частин мови
	Текст	Переспів
	Літературний твір	Українські мотиви в перекладних художніх творах
	Першоджерела	Твір Йоганна Вольфганга Гете «Вільшаний король», пісня композитора Франца Шуберта на слова Гете, стаття Олексія Кононенка «Народна демонологія», статті Юрія Ковбасенка, Катерини Кусько про творчість Гете, твір Гете «Рибалка», твір Петра Гулака-Артемовського «Рибалка», анімація за твором Гулака-Артемовського «Рибалка», трейлер анімафільму «Мавка. Лісова пісня», уривки книжок Валерія Войтовича та Василя Товстого про міфологічні уявлення давніх українців
4.4 с. 190–199	Комунікація	Стратегії мовленнєвої взаємодії
	Інформація	Види запиту для пошукової системи
	Мовні засоби	Взаємозв'язки іменних частин мови
	Текст	Рекламна листівка
	Літературний твір	Всесвітній день читання вголос
	Першоджерела	Балада Адама Міцкевича «Світязь», народні легенди про озеро Світязь, навчальне відео «Типові стратегії мовленнєвої взаємодії. Засоби спілкування (мовні й позамовні)»

4.5 с. 200–217	Комунікація	Соціальні норми
	Інформація	Достовірність інформації. Цензура
	Мовні засоби	Перехідні явища в системі іменних частин мови
	Текст	Інверсія
	Літературний твір	Поема. Афоризм
	Першоджерела	Поема Тараса Шевченка «Гамалія», пісню козаків у виконанні гурту «Черемош» та у виконанні квартету бандуристів, картина Тараса Шевченка «Гамалія» та ілюстрація Леоніда Денисенка, текст про художній фільм «В бій ідуть тільки «старики», текст про переклади творів Тараса Шевченка мовами світу за матеріалами Вікіпедії, уривок поеми «Гамалія» в перекладі англійською, музичний твір Мирослава Скорика «Гамалія»
4.6 с. 218–229	Комунікація	Життєві цінності людини
	Інформація	Переробка зорової та слухової інформації в метафори
	Мовні засоби	Синтаксичні функції іменних частин мови
	Текст	Способи й засоби посилення емоційності тексту
	Літературний твір	Поема-казка
	Першоджерела	Твір Бориса Олійника «Крило», вірш Ліни Костенко «Крила» у виконанні Богдана Ступки, анімафільм «Журавлик», онлайн гра «Яка ти книжка»
4.7 с. 230–239	Комунікація	Спілкування засобами мистецтва
	Інформація	Літературознавчий словник-довідник
	Мовні засоби	Мова як засіб створення літературного твору
	Текст	Зміст і форма
	Літературний твір	Стилізація
	Першоджерела	Твір Івана Драча «Балада про соняшник», навчальне відео про твір Івана Драча «Балада про соняшник», уривки статті Хелен Шумахер «Слова, які допомагають нам краще мислити»

Розділ 3

Найвище завдання будь-якої творчості – знайти незвичайне в звичайному і звичайне у фантастичному

(Дені Дідро)

1

У цьому розділі ви читатимете:

- твори Остапа Вишні, Галини Пагутяк, Богдана Лепкого, О. Генрі, Григіра Тютюника, Артура Конан Дойля, Рея Бредбері, Володимира Дрозда, Джеймса Олдріджа
- інтерв'ю з письменниками
- есе та інші тексти однокласників та однокласниць
- інформаційно-описову статтю
- матеріали вікіпедії та авторських сайтів
- літературознавчу статтю
- довідкові матеріали
- словникові статті

Для мене писати оповідання – однаково, що дихати. Я дивлюся навколо, знаходжу ідею, переймаюся любов'ю і намагаюся довго не розмірковувати. Потім записую: просто даю їй змогу якнайшвидше виплеснутися на папір.

Рей Бредбері

2

У цьому розділі ви писатимете:

- есе
- оповідання
- інформаційно-описову статтю
- повідомлення для читацького блогу та журналу
- конспект
- опис
- міркування
- синопсис
- план

3

У цьому розділі ви обговорюватимете:

- як розповідь дає змогу осмислити подію
- чи можна скласти розповідь лише з іменників та дієслів
- які є ознаки епічного твору
- які є епічні жанри
- як дієслова рухають розповідь
- чому в розповідях про події майже неможливо обійтися без числівників
- як діалог перетворити в розповідь
- чому сюжет є таким важливим для епічного твору
- які художні засоби працюють в епічних творах
- хто такий оповідач? Від якої особи може вестися оповідь
- чому людей так приваблюють детективні історії
- чи може вигадане оповідання бути правдивим
- як написати синопсис
- чому люди люблять ділитися історіями в соціальних мережах
- як написати оповідання
- чи важливо письменнику знати правопис, якщо існують редактор і коректор

4

У цьому розділі ви досліджуватимете:

- характерні ознаки та функції числівника у мовленні
- оповідні стратегії
- структуру тексту
- способи й засоби забезпечення зв'язності тексту
- малі епічні форми
- характерні ознаки оповідання як епічного жанру
- цифрове середовище та безпечну поведінку в цифровому просторі

Модуль 3.1

rnk.com.ua/107389

Електронний інтерактивний додаток до Модуля 3.1.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Сторітелінг	Штучний інтелект та інформація. Достовірність інформації, згенерованої ШІ	Узагальнення відомостей про вивчені частини мови (іменник, займенник, прийменник, вигук). Морфологічна парадигма	Оповідь. Розповідь. Різні аспекти аналізу тексту	Епос як рід літератури. Малі жанрові форми епосу. Усмішка як авторський жанр. Оповідач / оповідачка. Псевдонім

Польове дослідження

1

А Минули канікули, і ви з новими силами готові продовжити навчання. Згадаймо, якими були канікули. Проведіть у класі опитування щодо ваших різдвяно-новорічних днів за наведеними нижче питаннями.

1. З ким ви святкували Різдво або Новий рік?
2. Що вам подарували на Різдво або на Новий рік?
3. Чи колядували ви або щедрували в ці дні?
4. Яким прикметником (чи прикметниками) найкраще можна схарактеризувати ваші святкові дні?
5. Яким вигуком (чи вигуками) найкраще можна схарактеризувати ваші враження від свят і канікул?

- 1 **Б** Узагальніть отримані дані у вигляді, наприклад таблиці. Обговоріть їх з погляду того, наскільки однотипним чи різноманітним виявився досвід святкування у вашому класі.

Творча студія

- 2 **А** Запишіть власну невелику історію, у якій розкажіть про найкращий день на канікулах.

ОПОВІДАЧ / ОПОВІДАЧКА

Для своєї історії оберіть один із запропонованих початків. У тексті намагайтеся використати якомога більше прикметників, зокрема форм ступенів порівняння.

- **Початок історії, розказаної від 1-ї особи.** Цей день мав бути ще одним звичайним днем моїх канікул. Однак уже за якусь мить усе змінилося. ...
- **Початок історії, розказаної від 3-ї особи.** Цей день мав бути ще одним звичайним днем його (її) канікул. Однак уже за якусь мить усе змінилося. ...

- 2 **Б** Запропонуйте комусь з однокласників або однокласниць ознайомитися з вашою історією, а навзаєм прочитайте його або її текст. Поділіться враженнями від прочитаних вами історій одне з одним та оберіть кращу з них для представлення перед класом.

Практикум

- 3 **А** Випишіть ужиті вами в тексті займенники та прийменники, класифікувавши їх за значеннєвими групами (розрядами). Якщо форм якоїсь групи (розряду) займенників або прийменників не трапилось у вашому тексті, запропонуйте для відповідної групи по два приклади.

- **займенники:** особовий, зворотний, присвійний, вказівний, означальний, відносний, питальний, заперечний, неозначений;
- **прийменник:** просторовий, часовий, причини, мети, умови й допусту, способу дії, кількісний, означальний, порівняльний, об'єктний.

3

Б Підсумуйте спостереження за мовою власних текстів. Узагальніть відомості про особливості займенників і прийменників та їхню класифікацію.

3

В Проаналізуйте історії одне одного з погляду їхнього мовного оформлення. З'ясуйте:

1. Кількість ужитих у тексті форм слів загалом (як повнозначних, так і не повнозначних частин мови, а також вигуків);
2. Кількість ужитих у тексті іменників;
3. Кількість ужитих у тексті прийменників;
4. Кількість ужитих у тексті прикметників;
5. Кількість ужитих у тексті займенників.

3

Г Створіть на основі отриманих кількісних даних секторну діаграму, яка б відображала відсоток форм кожної з частин мови (іменник, прикметник, займенник, прийменник) у вашому тексті. Обговоріть у парах, як ця інформація може допомогти зрозуміти особливості вашого мовлення. Поміркуйте, чому кількість займенників і прийменників у ваших текстах, найімовірніше, менша, ніж іменників чи, скажімо, прикметників.

Форум читачів і глядачів

4

А Заслухайте в класі історії про найкращий день на канікулах. Проведіть голосування, обравши найкращу з-поміж почутих історій за такими номінаціями: «Найсмійніша розповідь», «Найдовша розповідь», «Неочікувана розповідь».

Сторітелінг – розповідання історій; діяльність, пов'язана з написанням, оповіддю або читанням історій.

4

Б Поміркуйте, чи кожна людина може оповідати / розповідати історії так, щоб інші їх хотіли слухати / читати. А чи можна розвинути в собі здатність розповідання історій?

Наукова лабораторія

5

А Обговоріть, які з історій, створені вами попередньо, було простіше писати: ті, які треба було розповісти від 1-ї особи, чи ті, які довелося розповідати від 3-ї особи. Поміркуйте, із чим це може бути пов'язано.

5

Б Пригадайте, що ви вже знаєте з попередніх класів про епос як рід літератури та чим цей рід відрізняється від драми та лірики. Узагальніть інформацію, доповнивши таблицю, окремі комірки якої передзаповнено.

**ЕПОС ЯК РІД
ЛІТЕРАТУРИ**

ВІДМІННОСТІ МІЖ РОДАМИ

Як упізнати рід	РІД		
	Епос	Драма	Лірика
Як називають автора / авторку твору?			поет / поетка (поетеса)
Як називають людей, про яких ідеться у творі?		дійова особа	
Якою мовою написаний твір?	проза (прозова мова)		
Про що пише автор / авторка?		дії та розмови дійових осіб тут і зараз	
Яка особа типова для роду?	типово 3-я особа (він, вона, воно, вони), інколи 1-ша		

Чи можна створені вами історії вважати епічними творами? Наведіть аргументи на доведення своєї позиції.

5

В Поміркуйте, до якого жанру з наведеного нижче переліку належать створені вами історії про найкращий день на канікулах. Запропонуйте аргументи, пригадуючи, якими ознаками характеризується кожен із цих малих жанрів епосу. Якщо відповідно до певного жанру у вас недостатньо інформації, зверніться до достовірних джерел інформації для її пошуку, наприклад, до «Літературознавчого словника».

Анекдот, байка, притча, билиця (бувальщина), переказ, легенда, казка, оповідання, оповідка новела, нарис, гумореска, фейлетон, усмішка.

У межах епосу як роду літератури виокремлюють три **структурні жанрові форми**: малу (анекдот, байка, притча, казка, легенда, новела, оповідання та ін.), середню (поема, повість) та велику (роман, епопея). В основі сюжету малої форми епосу закладається один епізод, рідше – кілька, середньої – кілька, складної – багатопланова дія як історія життя і характеру певної епохи.

Дискусійний майданчик

6

А Обговоріть у парах, які з малих жанрових форм, згаданих у попередньому завданні, більш характерні для усної народної творчості (фольклору), а які – для літератури, тобто писемної художньої традиції. А які жанри побутують в обох традиціях?

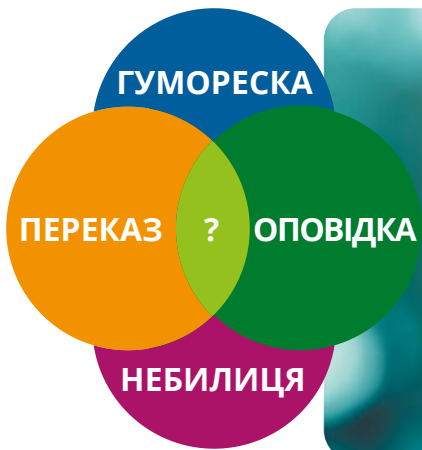
6

Б Пригадайте відомі вам (раніше прочитані або почуті) твори малих жанрів усної народної творчості. За змоги коротко перекажіть ці твори.

6

В Перегляньте схему, поміркуйте, яка нова мала жанрова форма, тобто така, якої раніше не існувало, могла б виникнути, завдяки поєднанню ознак різних жанрів. Запропонуйте назву такої малій формі та дайте визначення.

Форум читачів і глядачів

Остап Вишня

7

А Прочитайте у **Хрестоматії** твір Остапа Вишні «Сом». Обговоріть, чи підійшла б для визначення жанру цього твору «схема», яку ви обговорювали раніше. А чи пасувала б йому запропонована вами назва?

7

Б Прочитайте визначення жанру, створеного Остапом Вишнею, та обговоріть, наскільки ваші попередні висновки збіглися з тим, як науковці визначають жанр твору «Сом».

Усмішка – особливий різновид гумористичного оповідання (гуморески), де поєднано гумористичні, іронічні чи сатиричні замальовки на соціально-побутові теми з авторськими відступами. Усмішкам властиві лаконізм, влучність, дотепність, гра зі значеннями слів, а також ліризм. Оповідь ведеться від імені оповідача, однак крізь нього виразно проступає автор. «Батьком» жанру вважають Остапа Вишню (справжнє ім'я – Павло Губенко) (1889—1956), який створив цикли усмішок: сільські, кримські, закордонні, реконструктивні, київські, мисливські тощо.

Дискусійний майданчик

8

А Створіть «асоціативне ґроно» до слова **ВИШНЯ**. Проаналізуйте, слів яких частин мови найбільше у вашому ґроні (іменників, прикметників, дієслів).

8

Б Припустіть, чи могли асоціації вплинути на те, чому письменник Павло Губенко обрав собі саме такий псевдонім – «Вишня». Під час міркувань зважте на наведену нижче інформацію.

ПСЕВДОНІМ

Чому саме Вишня? Достеменно вже ніхто не скаже.

Версій — добра жменя, чому Павло Губенко обрав той «ягідний» псевдонім.

Одні літературознавці вважають: це — з великої любові до творчої спадщини Миколи Гоголя, бо «Тарасом Бульбою» гуморист захоплювався все життя.

Інші пояснювали вибір ніку тим фактом, що письменник любив поласувати соковитими ягодами.

Треті рішення пояснюють милозвучністю імені та псевдоніму.

Нарешті, є й такі експерти, за якими — у літературному імені гумориста відлунує схиляння перед творчістю Кобзаря, є флер знаменитої ліричної мініатюри, де йдеться про Благодать на землі. Ну, пригадаєте, ідилія, вечір, хрущі гудуть.

(О. Рудяченко. Укрінформ).

8

В Розгляньте портретний малюнок Остапа Вишні, створений сучасним художником Юрієм Журавлем. Обговоріть, наскільки образ письменника, створений художником, узгоджується з тим образом автора-оповідача, який, можливо, намалювала ваша уява під час читання усмішки «Сом». Зробіть припущення, яким було життя письменника, ураховуючи зміст його усмішки. Переконайтеся у виправданості вашого припущення, більше дізнавшись про життя й творчість письменника з надійних джерел інформації.

Остап Вишня
Малюнок Ю. Журавля

Практикум

9

А Об'єднайтеся в групу і розподіліть між собою питання, запропоновані нижче. Проаналізуйте прочитану усмішку Остапа Вишні, відповідаючи на ці питання.

1. Яка тема твору?
2. Яка основна думка (ідея) твору? Наведіть докази.
3. Чому важливо розуміти, що усмішку «Сом» написано 1953 року?
4. Від якої особи ведеться оповідь у тексті?
5. Які центральні образи усмішки (людей, тварин, природи тощо)?

9

Б Пригадайте твори інших авторів / авторок, які ви читали раніше, де розкриваються тематика чи ідеї, подібні до тих, про які йдеться в усмішці Остапа Вишні. Поміркуйте, чому ці теми або ідеї цікавлять письменників / письменниць із різних країн і з різних епох.

9

В Оберіть одного з персонажів твору і, скориставшись картою «Характеристика персонажа», зробіть відповідні записи й підготуйте усне повідомлення про нього. Пригадавши, що ви вже знаєте про життя Остапа Вишні, поміркуйте, що спільного між письменником як автором та оповідачем, образ якого він створив в усмішці «Сом».

Форум читачів і глядачів

10

А Пригадайте, що ви вже знаєте про такі види комічного, як-от: гумор, іронія, сарказм, сатира, бурлеск, гротеск. Який вид комічного зображення характеризує усмішку «Сом». Запропонуйте докази, спираючись на текст.

10

Б Перегляньте текст усмішки, щоб пригадати, який епізод під час читання видався вам найкумеднішим, найсмішнішим. Спробуйте його переказати, щоб зберегти комічність. Чи легко «переказати» смішне? Обговоріть це питання.

10

В Визначте в тих епізодах, які, на вашу думку, є найсмішнішими, ті засоби, що їх використав Остап Вишня для створення комічного ефекту. Можливо, це особливості мовлення персонажів, несподіваний поворот сюжету чи взагалі анекдотичність ситуації? А можливо, це перебільшення (гіпербола) чи лексичні повтори? Поміркуйте, чому в народі усмішки Остапа Вишні були й залишаються популярними.

10

Г Обговоріть у парах, чи можна вважати діда Панька «брехуном». Наведіть аргументи на користь своєї позиції.

Практикум

11

А Усмішка «Сом» з'явилася 1953 року, а відтоді багато що змінилося, зокрема й у лексичному складі мови. Виберіть з твору якомога більше слів, які, на вашу думку, потребують пояснення читачам, зокрема вашого віку. Розподіліть відповідні слова за значеннєвими групами, наведеними в таблиці. Зважте, що те саме слово може потрапити в кілька комірок.

Історизми

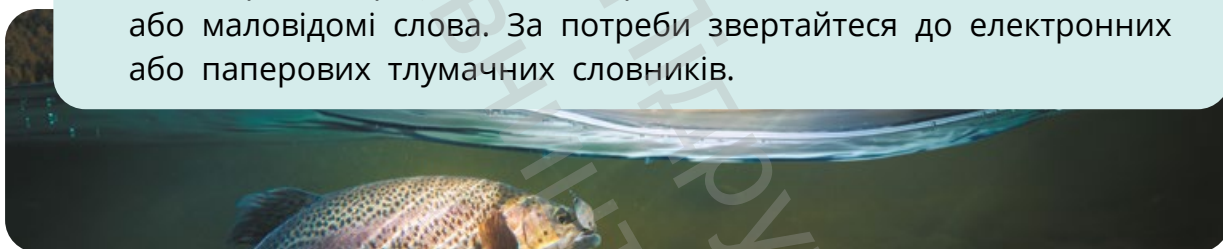
Архаїзми

Діалектизми

Неологізми

Професіоналізми

Обговоріть отриманий матеріал, пояснюючи невідомі вам або маловідомі слова. За потреби звертайтеся до електронних або паперових тлумачних словників.

11

Б Перечитайте першу частину тексту до слів «**Якраз проти рад-госпу...**». Визначте, які мовні засоби (наприклад, слова яких саме частин мови, словотвірні особливості слів тощо) допомагають створити Остапові Вишні чудову картину природи. Особливу увагу звертайте на прикметники та іменники. Як виокремлені вами специфічні мовні засоби цього уривку допомагають читачам зрозуміти ставлення автора до природи?

11

В Свідченням того, що Остап Вишня добре розумівся на темі, про яку пише, є значна кількість слів, що стосуються природи, рибальства тощо, у чому переконує дібраний з тексту перелік слів. Ознайомтеся з ним, за потреби з'ясувавши значення тих слів, які, можливо, вам недостатньо відомі.

Берег, бугай, ведмідь, гра, верба, верболіз, весельце, весло, гак, глибінь, глісер, гусак, гуска, гуся, дно, єрик, жаба, живець, звір, катер, рибальство, каченя, качка-крижень, ковбаня, ковбаса.

Краснопір, крижень, криження, куга, курочка, курчатко-леггорня, полювання латаття, лисеня, лиска, лілея, лящ, мишеня, озеречко, озерце, Оскіл, очерет, пароплав, Північний Донець, рак, риба, річка, ряска, сетер-гордон, собака, сом, соменко, соменята, спінінг, трава, черв'як, чиря, чиряточко, човен-довбанка, човник, вудка, широконоска, шпроти, язь, купання.

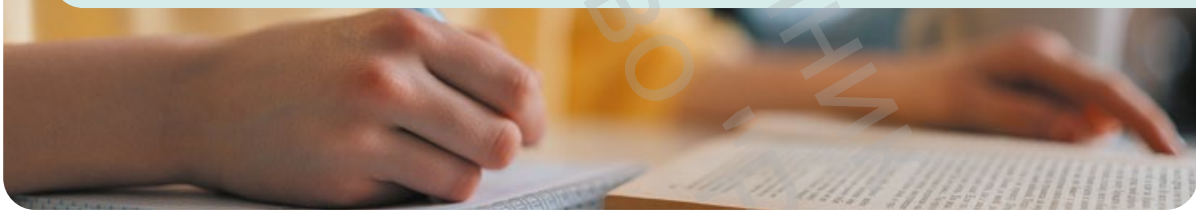
11

Г Повправляйтеся у визначенні лексичних та граматичних значень іменників, використовуючи наведений вище перелік слів та вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника. Чи легко вам було добирати приклади? Де спіткали труднощі, а що було зроби́ти просто?

11

Г Працюючи «ланцюжком» у класі, усно утворіть:

- від усіх іменників-назв істот форму **кличного відмінка однини**;
- від усіх іменників чоловічого роду з нульовим закінченням **форму родового відмінка однини**;
- від усіх іменників-назв малих істот (дитинчат) **форми родового, знахідного та місцевого відмінків**;
- від складних за будовою іменників **форму давального відмінка однини**.

11

Д Визначте, яка фонетична ознака об'єднує всі наведені нижче іменники, про яку варто пам'ятати, утворюючи відмінкові форми та форми числа цих іменників. Провідмініайте по три іменники із цього переліку, відповідно до їхньої морфологічної парадигми. Запропонуйте однокласникові або однокласниці перевірити ваші записи, натомість оцініть його чи її роботу.

Берег, бугай, ведмідь, верболіз, весло, гуска, дно, живець, краснопір, крижень, куга, курочка, лиска, озеречко, озерце, Оскіл, Північний Донець, річка, собака, черв'як, човен.

Парадигма (від грец. *παράδειγμα* – «зразок», «приклад») – у широкому значенні це будь-який клас мовних одиниць, які протиставлені одна одній і водночас об'єднаних за наявністю спільної ознаки, а у вузькому значенні – сукупність граматичних форм одного слова (тоді говорять «морфологічна парадигма»).

Дискусійний майданчик

12

А Після проведеної в попередньому завданні роботи ви, мабуть, переконалися, що морфологія досить складна наука, навіть якщо це морфологія рідної мови. Як гадаєте, чому вивчення морфологічних норм української мови може стати доволі великим викликом, наприклад, для людини, рідною якої є англійська мова. Наведіть докази, спираючись на свої знання морфології англійської мови.

12

Б Прочитайте уривок новинної статті, де йдеться про штучний інтелект (ШІ). Узявши цю інформацію до уваги, поміркуйте, чому грамика нашої мови може бути складною, наприклад, для чату GPT, про який ви, певно, уже багато чули.

Штучний інтелект гірше може впоратися з розпізнанням граматичних помилок, ніж людина.

Це показало дослідження вчених Берлінського університету імені Гумбольдта, Автономного університету Барселони (UAB) та Каталонського інституту досліджень та перспективних досліджень (ICREA), пише Techxplore.

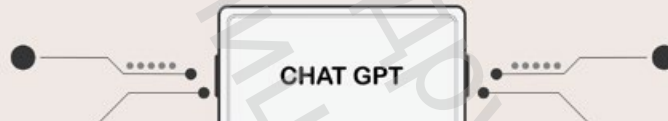
Учені з'ясували, що люди розпізнають граматичні помилки в реченні, натомість штучний інтелект (ШІ) цього не робить.

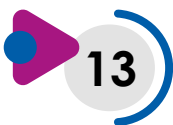
Штучний інтелект, ШІ (англ. artificial intelligence, AI) – розділ комп’ютерної лінгвістики та інформатики, зосереджений на розробці інтелектуальних машин, здатних виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту. Ці завдання можуть варіюватися від простих дій, як-от: розпізнавання мови чи зображень, до більш складних завдань, як-от: ігри чи водіння автомобіля.

ChatGPT (від англ. Generative Pre-trained Transformer, укр. породжувальний попередньо натренований трансформер) – чат-бот зі штучним інтелектом, розроблений компанією OpenAI і представлений широкому загалу 30 листопада 2022 року. Він оптимізований для ведення діалогів природними мовами, зокрема й українською, тож здатен генерувати (створювати) відповіді з різних галузей, різного формату, розміру, стилю та рівня деталізації, ураховуючи при цьому контекст розмови.

Практикум

А Продовжте аналіз мовних особливостей усмішки Остапа Вишні, попрацювавши з уривком, що починається словами «**Якраз проти радгоспу...**», а закінчується реплікою оповідача:

«**— А далі що?— не витримав я. — Ну, водите, а далі?!**».

Виберіть із цього уривку всі вигуки, розподіливши їх за значеннєвими групами, наведеними в таблиці.

ГРУПИ ВИГУКІВ ЗА ЗНАЧЕННЯМ

ВЛАСНЕ ВИГУКИ			ЗВУКОНАСЛІДУВАЛЬНІ СЛОВА	
емоційні	волевиявлення	мовного етикету	власне звуконаслідувальні	дієслівні вигуки

Обговоріть, чому в цій частині усмішки Остап Вишня використав доволі багато вигуків різних груп. Як гадаєте, чи здатен би був чат-бот GPT так доречно й природно використати вигуки у якомусь своєму тексті? Наведіть докази на користь своєї думки, зважаючи на особливості вигуків як частини мови.

13

Б Знайдіть по тексту речення-повтори, наведені нижче. Яку роль вони відіграють у тексті усмішки? Поміркуйте, чи можна ці речення вважати своєрідними «зупинками» в тексті, подібно до того, як ми це робимо в усному мовленні, переходячи від однієї теми розмови до іншої. Поміркуйте, чи здатен би був чат-бот GPT так доречно й природно використати цей прийом у якомусь своєму тексті? Наведіть докази на користь своєї думки.

Чарівна річка Оскіл...

Чарівні місця на річці на Осколі...

Сом дуже сильна риба, могутня.

Сильна, як бачите, риба сом.

Интересна риба сом!

13

В Запропонуйте пояснення, з якою метою Остап Вишня використовує в усмішці наведені нижче речення, у яких він ніби звертається до читацької аудиторії. Поміркуйте, наскільки природно звучали б такі речення з уст чат-бота GPT.

Ви були коли-небудь на річці на Осколі, що тече Харківщиною нашою аж у річку Північний Донець? Не були? Побувайте!

На великих сомів на гака, як ви мали нагоду пересвідчитися з нашої розповіді, найкраще чіпляти гусака або гуску, собаку сетера-гордона або бурого чи гімалайського ведмедя.

Отже, іноді сом вам принесе не тільки самого себе, як свіжу й дуже смачну рибу (якщо її засмажити), а ще й неабияку холодну закуску.

— Це, дорогі наші читачі, серйозно і без жодного перебільшення.

Дискусійний майданчик

14

А Прочитайте в **Хрестоматії** уривок статті Поліни Горлач «Всі стривожені: як використання ШІ впливає на мистецтво, кіно, музику та літературу». Визначте основну думку цієї статті й тезово означте головні побоювання, які висловлюють люди у зв'язку з появою й активним використанням чату GPT.

14

Б Чи зміг би чат-бот GPT написати усмішку на зразок тієї, яку створив Остап Вишня? Аргументуйте свою відповідь, спираючись на відомості, які ви вже знаєте про усмішку як жанр, про те, наскільки важливо знати тему, про яку пишеш, а також зважаючи на ті факти, які вам стали відомі зі статті Поліни Горлач.

14

В А чи міг би створити чат GPT новий жанр, як-от свого часу Остап Вишня взяв і вигадав усмішку? Наведіть аргументи на користь своєї позиції.

Творча студія

15

А Уявіть, що видавництво оголосило конкурс на створення «короткого прозового (епічного) твору «Хочу на Марс»», обкладинку до якого, згенерував ШІ. Запропонуйте дві ідеї власних творів. Ваші ідеї мають бути якомога оригінальнішими, тобто такими, які мало хто міг би запропонувати.

15

Б Виберіть «конкурсну комісію» у складі трьох осіб. Двоє з них мають по черзі зачитувати «ідеї» випадковим чином, а ви – голосувати за кожну з ідей (крім власної), розподіляючи їх на дві категорії:

- шаблонні (типові, очікувані, часто пропоновані);
- нешаблонні (несподівані, неповторювані, унікальні, особливо оригінальні).

Третя особа з конкурсної комісії має вести облік «ідей», а також нотувати, які жанри ви запропонували для своїх творів.

Форум читачів і глядачів

16

Щоб домогтися «творчого» результату від чату GPT, треба вміти ставити чіткі завдання, чого саме ви від нього хочете, адже насправді чат не має «власної уяви». Ознайомтеся з наведеним нижче формулюванням завдання для чату, яке ШІ отримав від користувача User, а в **Хрестоматії** прочитайте текст, який є результатом виконання цього завдання. Обговоріть, чи дотримав чат усіх вимог завдання. Чи цікавий, на вашу думку, утворений текст?

Формулювання завдання для чату:

User

Напиши оповідання про трьох дітей віком 7-12 років, які летять у космічну експедицію на Марс, долають труднощі на своєму шляху й нарешті прибувають на Марс, але там на них чекають несподіванки, проте наші герої все-таки повертаються назад на Землю.

Практикум

17

A Ще раз уважно перечитайте текст, згенерований чатом GPT. Проаналізуйте, наскільки грамотним є його письмо. Чи трапилися в тексті якісь помилки – лексичні, граматичні, пунктуаційні, орфографічні? Якщо так, то які правила варто «повторити» чат-боту, щоб стати «більш грамотним»?

- 17** **Б** Хоча згенерований чат-ботом текст про подорож дітей на Марс є, мабуть, зразком фантастики, проте будь-який, навіть фантастичний, текст має враховувати факти. Знайдіть у тексті докази того, що чат-бот у своєму тексті не дотримувався цього правила й унаслідок цього припустився багатьох фактичних помилок.

Індивідуальне читання

- 18** **А** Обговоріть таке твердження «**Читацькі вподобання – індивідуальна справа, на яку ніхто не може вплинути.**».

- 18** **Б** Прочитайте текст в електронному додатку до підручника. Дайте відповіді на питання: Навіщо читати разом? Що читати на родинних читаннях? Хто має вибирати книжки для родинного читання? Коли і скільки читати родинно?

- 18** **В** Проведіть опитування або інтерв'ю з рідними: дізнайтеся про читацькі вподобання кожного, з'ясуйте, чи читали їм у дитинстві батьки, чи проводили в родині вечори сімейного читання. Обговоріть плюси такої традиції.

- 18** **Г** Організуйте місяць родинного читання й запропонуйте для цього книжку, яку ви читаєте цього місяця. Обговоріть з рідними їхні очікування щодо цього. Домовтеся про час і тривалість таких читань. Запропонуйте цікаві «правила» такого читання: наприклад, усім надягти піжами чи чаювати під час читання тощо.

Модуль 3.2

rnk.com.ua/107390

Електронний інтерактивний додаток до Модуля 3.2.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Масова культура. Кіч (кітч)	Авторський сайт	Числівник як частина мови	Газетна / журнальна стаття (інформаційно- описова). Гасло (слоган)	Композиція

Польове дослідження

1

А Прочитайте в **Хрестоматії** вголос початок казки (перший абзац) Галини Пагутяк «Різдво на хуторі». Яке враження справив на вас початок твору? На основі назви та прочитання фрагмента зробіть припущення, про що йтиметься в цій казці. Як Різдво, згадане в назві, може бути пов'язане із сюжетом твору? Запишіть свої міркування. У парах прочитайте й обговоріть написане.

1

Б Як ви гадаєте, чому народні казки впливали на перебіг життя Діда? Що особливого закладено в народних казках, щоб вони «солідко» сприймалися персонажем оповідання «Різдво на хуторі»? Пригадайте, про що йшлося в казці «Летючий корабель»? Назвіть характерні ознаки казки як жанру літератури. Які різновиди казок вам відомі?

1

В Продовжте самостійно читати твір Галини Пагутяк.

Дискусійний майданчик

2

Прочитайте фрагмент розмови журналіста Радіо Свобода Кирила Булкіна з письменником Євгеном Ґолибардом та заслуженою майстринею народної творчості України Оксаною Білоус про збереження традицій та кіч (кітч) у сучасності. Обговоріть, чи стикалися ви з кічем (кітчем) у святкуванні Різдва? Як зберегти народні традиції в сучасному світі й водночас залишатися сучасними?

Пані Оксано, а що треба робити, на Вашу думку, щоб кітч не підміняв традицію?

Оксана Білоус: У мене така думка, що дуже часто ті, хто створюють свої нові вироби, вироби-твори, ті, що продають їх, йдуть, як то кажуть, шляхом такого попиту, не дуже вихованого смаку. Тобто, простіше кажучи, вони хочуть мати більш прибуток і тому виготовляють, ми бачимо, те, що люди хочуть купити.

Євген Ґолибард: Люди просто не знають, що вони хочуть. І їм підсовують не те, що...

Оксана Білоус: Потрібно, я вважаю, виховувати смак. Якщо людина може не розуміти спочатку, але ти їй повинен розповісти, наскільки це добре, наскільки це традиційно, правильно, що так потрібно робити той чи інший виріб, що він має бути саме таким, а не те, що ви бачите там блискуче, яскраве, в очі просто кидається саме, але це є кітч. У мене є кілька напрямків у писанкарстві. Тобто, я знаю те, що люблять купувати іноземці, наприклад.

Коли мені треба заробити трохи енергії у вигляді грошей, то я це роблю, звичайно. Я це не приховую. Це всі знають. І не тільки я цим займаюся. Але є в нас також дуже великий гарний розділ — це традиція, на якому ми самі відпочиваємо, як я кажу. Тобто, хочеться іноді кинути це все, що популярне і, власне, писати ті древні знаки.

Нехай то буде простий хрест або якісь кола, те, що просто людина, яка вперше це побачить, може взагалі не зрозуміти і сказати: «Що це таке? Для чого воно потрібно? Це зовсім нікому не потрібно! Це некрасиво навіть...»

Але я робила такі свої своєрідні експерименти в Музеї архітектури. Я носила писанки традиційні за зразками ХІХ століття, де на чорному тлі просто білою лінією, білого кольору крапочками, зображений хрест. Був перетин кількох ліній у вигляді квадрату з перетином по діагоналях. Це такі давні подільські, одеські писанки.

Я думаю: для чого я їх зробила взагалі, і хто їх купить? Що ви думаєте: підійшла одна жінка і дістала саме цю писанку серед багатьох моїх виробів, підняла і каже: «Яка краса!»

І тут я зрозуміла, що кожна писанка має право на існування, треба, власне, показувати людям наше справжнє, щоб вони могли хоча б порівняти і зрозуміти, де є кітч і де є наше справжнє, і вибрати. Може людина вибрати і кітч, якщо це відповідає її рівню. Але я також повинна намагатися виховувати смаки.

(За матеріалами Радіо Свобода)

Кіч, кітч (нім. Kitsch – ницість, халтура, несмак) – явище масової культури, що характеризується спрямуванням на те, аби мати вигляд «високого» мистецтва, наслідуючи його зовнішні риси, але використовуючи дешеві матеріали і методи виготовлення. Кіч замінює ремісницькі вироби продуктами масового виробництва, знищуючи цим народну культуру. Кічем також називається наслідування престижних форм поведінки (мови, одягу, дозвілля) без заглиблення в їхню суть.

Наукова лабораторія

3

A Ознайомтеся з наведеним текстом. Чи новою є для вас наведена інформація?

У дві тисячі двадцять третьому році українці святкуватимуть Різдво Христове за новоюліанським календарем — двадцять п'ятого грудня. Тому Святий вечір випадає на двадцять четверте грудня. Це один з найбільш урочистих днів серед християнських традицій, який супроводжується масовими гуляннями та обрядами.

Різдво вважається другим після Великодня великим святом.

Святкуванню Різдва передуює піст, який починається за юліанським календарем з двадцять восьмого листопада до шостого січня.

Напередодні Різдва Христового, цього року — це двадцять четверте грудня, український народ сідає за щедрий, але пісний стіл. Одна з головних традицій святкування Різдва — Святий Вечір. Після наведення порядків у будинку українці готують дванадцять святкових страв на честь дванадцятьох апостолів.

(За матеріалами Explainer.ua)

3

Б Зверніть увагу на виділені жирним шрифтом слова в тексті. Які поняття вони називають? Яку функцію вони виконують у наведеному тексті? Чи можна без таких слів обійтися в щоденному житті й навіщо їх вивчають? До якої частини мови вони належать? Які граматичні категорії характерні для числівника?

Числівник – це самостійна частина мови, яка позначає кількість предметів або їх порядок при лічбі й відповідає на питання **скільки? котрий?**

Творча студія

4

Уявіть, що вам необхідно підготувати промову перед учнями 5-х класів щодо важливості збереження народних звичаїв святкування Святвечора. Напишіть свою промову.

Не забудьте про наявність аргументів, яскравих порівнянь, емоційність викладу, звертання до слухачів. Зробіть аудіозапис й розмістіть його на онлайнівій дошці. Прослухайте аудіозаписи інших промов. Яка з них справила найбільше враження? Обґрунтуйте свій висновок.

Дискусійний майданчик

5

Розгляньте репродукції картин. Обговоріть такі питання:

- Яке враження справило на вас Різдво очима художників?
- Як вдалося авторам картин передати магію Різдва, його традиції?

Різдво. **Ірина Фартух**

Різдвяні колядки. **Тетяна Філь**

Вертеп. **Ірина Фартух**

Різдво. **Сальвадор Далі**

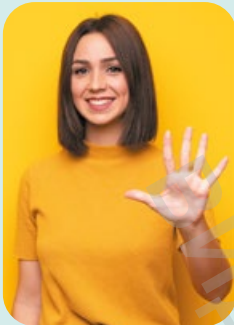
Польове дослідження

6

А Дослідіть, у яких життєвих ситуаціях ви послуговуєтеся числівниками в повсякденному вживанні. Складіть перелік таких ситуацій. Пригадайте або передбачте, які граматичні або орфографічні помилки у вживанні числівників можуть трапитися в тій або іншій ситуації. Обговоріть з однокласниками та однокласницями необхідність правильного вживання числівників.

6

Б Поміркуйте над роллю числівників у творах усної народної творчості. Прочитайте вголос прислів'я та народні образні порівняння. Прокоментуйте їхній смисл. Наведіть ситуації, у яких доречно їх вживати.

1. Знати як свої п'ять пальців.
2. Працювати до сьомого поту.
3. Грати першу скрипку.
4. Робить п'ять через десять.
5. Сім п'ятниць на тиждень.
6. Семеро одного не чекають.
7. До першого грому земля не розмірзається (нар. творчість).

6

В Прочитайте приклади сполучення іменників з числівниками в українській народній казці «Летючий корабель» і поміркуйте над роллю магічних чисел у казках. Запишіть свої міркування щодо символіки чисел:

Три сини, тричі перехреститися, з'їсти шість пар волів, сорок пічок хліба, дванадцять биків, сорок сорокових кувалд води випити, шість друзів мають імена, шість загадок.

Наукова лабораторія

7

Дослідіть, чому слова з лексичним значенням «число, кількість» не належать до числівників. Для цього обговоріть граматичні та словотвірні особливості різних частин мови порівняно з числівником.

Іменник	Прикметник	Дієслово	Прислівник
Одиниця, двійка, десяток, сотня, чверть, половина, дюжина, подвоєння, семиліток	Трирічний, двоповерховий, подвійний, десятковий, дводенний, тригодинний, половинний	Подвоїти, розполовинити, потроїти	Спершу, утрое, удвічі, заодно, по-третє, надвоє

Практикум

8

Використайте власний читацький досвід, пригадайте, хто зі світових майстрів слова писав художні твори про Різдвяне свято. Твори яких українських і зарубіжних авторів запам'яталися найбільше і чому? Підготуйте повідомлення або презентацію про те, як літературний твір вплинув на ваше сприймання духу Святвечора.

Форум читачів і глядачів

9

А Прочитайте в особах наведений уривок з казки Галини Пагутяк «Різдво на хуторі». Від якої особи йдеться оповідь у творі? Чи є оповідач усезнавцем і може потрапити в думки будь-якого зі своїх персонажів? Наведіть приклади з тексту на підтвердження своїх міркувань. Зверніть увагу, як через висловлення, коментарі, озвучення невиголошених думок персонажів під час діалогу оповідач подає різну інформацію, зокрема розкриває характер інших персонажів, їхню вдачу.

Провівши до хвіртки Діда з песиком, Мурчик побіг до хати грітися і взявся пильнувати тісто на пампухи, щоб нікуди не втекло.

— Ох, і **холодно!** — пожалівся він Бабі.

— Та хіба ж то холод? — відповіла баба, заправляючи кутю маком. — От раніше були **холоди!** А тепер так собі — **холодець.**

При слові «холодець» кіт облизався і зауважив:

— А чи не час подивитися, може, наш холодець вже зварився?

— Щойно дивилась. А мак не побілів – погано дід старався.

— Та ви самі казали, що досить терти.

— Диви, як то ти все помічаєш!

— Така моя робота, — скромно муркнув кіт, вмощуючись зручніше на лежанці.

— Добре котом бути.

— То вашим з дідом котом бути добре, а не всі ж такі, як там кажуть, милосердні до нашого Божого сотворіння.

— Не підлизуйся, котусю, бо пішлю зараз до стодоли на інспекцію.

— Ліпше до комори. Може, туди всі хутірські миші позбігалися на сальце та м'ясе.

— Зараз дістанеш від мене, розумнику!

— Бабусю, а там на ялинці мала бути сова, де вона ділася?

— Невже забув? Ти ж її розбив торік.

— То не я!

«А може, і я, — подумав про себе Мурчик. — То так давно було. Але якби я був битий, то би запам'ятав».

9

Б Про яких персонажів ви дізналися впродовж читання наведеного діалогу? Опишіть, якими ви їх побачили і відчули. За допомогою яких мовних засобів авторці вдалося цього досягти?

9

В Поміркуйте, чому критики називають прозу Галини Пагутяк містичною, фантастичною та химерною, а саму авторку – таємничою? Зробіть висновок про поєднання реальних та фантастичних подій у тексті цього художнього твору. Свої міркування запишіть.

Практикум

10

А Випишіть виділені жирним шрифтом слова в тексті попереднього завдання. Визначте лексичне значення їх. Доведіть, що вони є спільнокореновими. Доповніть цей ряд ще кількома спорідненими словами.

10

Б Повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні займенників, іменників, прикметників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

Наукова лабораторія

11

А Перегляньте прочитаний текст Галини Пагутяк «Різдво на хуторі» й обговоріть, які назви можна дати кожній з трьох частин.

КОМПОЗИЦІЯ

Складіть план кожної частини та з'ясуйте, у якій частині / частинах події відбуваються в реальному світі, а в якій / яких – у нереальному (казковому).

11

Б Об'єднайтеся в групу. Одна група аналізує, як розгортається сюжет у творі Галини Пагутяк, коли події розгортаються в реальному світі, а друга – у нереальному (казковому). Узгодьте аналіз, здійснений різними групами, і зробіть висновки щодо особливостей композиції твору «Різдво на хуторі».

Елементи сюжету	Реальний світ	Нереальний світ (казковий)
Пролог		
Експозиція		
Зав'язка		
Розвиток дії		
Кульмінація		
Розв'язка		
Епілог		

11

В Поміркуйте, чому авторка називає жанр свого твору «казка». Які ви можете навести аргументи на захист такої думки?

Форум читачів і глядачів

12

Яку кількість персонажів містить казка «Різдво на хуторі»? Який із персонажів вас найбільше вразив? Чим саме? Об'єднайтеся в групи за кількістю персонажів у творі. Кожна з груп готує характеристику одного із персонажів. Випишіть яскраві вислови з казки Галини Пагутяк «Різдво на хуторі», що їх характеризують. Поясніть їх роль у характеротворенні персонажів.

Творча студія

13

Пофантазуйте, чи хотілося б вам потрапити в описану хатину на хуторі. Змоделюйте таку ситуацію. Якою ви уявляєте атмосферу перебування й спілкування з персонажами твору? Які родинні цінності вони сповідують? Про що б ви хотіли поспілкуватися з мешканцями хатини? Оберіть улюблений персонаж та побудуйте уявну розмову в парі.

Форум читачів і глядачів

14

Прочитайте в **Хрестоматії** текст з газети «Українська правда» журналістки Ірини Славінської про життєві погляди Галини Пагутяк. Який прийом організації тексту використала журналістка, щоб уникнути журналістських запитань і перетворити інтерв'ю в статтю? Доведіть, що ця стаття є інформаційно-описовою.

Розподіліть між однокласниками та однокласницями букви алфавіту. Кожен має спрогнозувати питання журналістки, яке спонукало до відповіді Галину Пагутяк. Прокоментуйте, як ви зрозуміли відповідь.

Інформаційно-описова стаття – це різновид газетних та журнальних статей. У такій статті інформація викладається таким чином, щоб у читача склалося уявлення про предмет опису в цілому, а також про його складові, окремі властивості й ознаки. Газетні та журнальні статті, на відміну від наукових статей, написані простою мовою, щоб їх легко було зрозуміти широкій громадськості. Але газетні статті коротші за журнальні.

Творча студія

15

Об'єднайтеся в групу, щоб написати журналістську статтю із заголовком «Той, хто не розучився вірити в казку, здатний притягувати до себе дива». Дійте у такій послідовності:

Порада журналістки:
**«Щоб навчитися
 якісно писати,
 потрібно багато
 читати. І, звісно,
 багато писати»**

- шляхом «мозкового штурму» доберіть слова на різні букви алфавіту (охопіть якомога більше букв), які можуть стосуватися «дива». Наприклад: **вірш, дзвін, зірка, краса, небо, посмішка, Україна** тощо;
- розподіліть слова між учасниками групи і напишіть до кожного слова короткий текст (5–6 речень) про те, як той чи інший предмет, названий певним словом, має відношення до «дива»;
- об'єднайте складені мінітексти в один список за алфавітом;
- проредагуйте, щоб уникнути помилок;
- напишіть вступ і кінцівку до спільної статті.

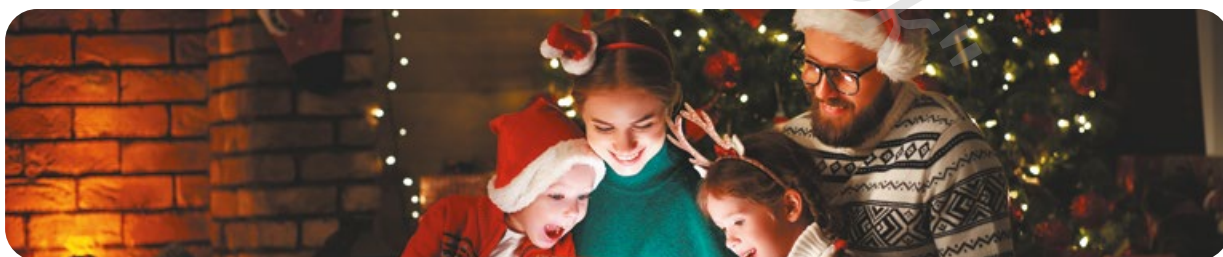
Форум читачів і глядачів

16

А Прочитайте в **Хрестоматії** статтю Галини Пагутяк «Не всі придуть на Різдво...». Яка основна ідея статті? Що об'єднує статтю із казкою «Різдво на хуторі»? Доведіть, що ця стаття належить до публіцистичного стилю. Дослідіть, чим публіцистична стаття відрізняється від казки.

16

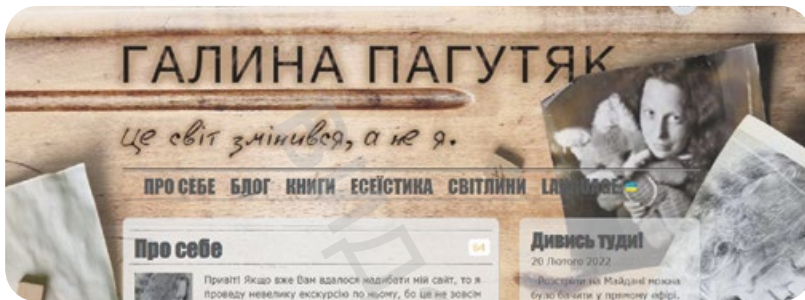
Б Виділіть та назвіть мікротеми статті. Схарактеризуйте взаємозв'язок між темою, мікротемами та основною думкою статті.

Творча студія

17

А Галина Пагутяк – наша сучасниця, має власний сайт. Дослідіть, який слоган обрала авторка та які дібрала рубрики. Обговоріть, навіщо авторка обрала ту чи іншу рубрику, які матеріали вона запропонувала в певній рубриці, які особливості оформлення рубрик і сайту в цілому.

17

Б Поміркуйте про власний сайт. Представте свої напрацювання в класній аудиторії.

Індивідуальне читання

18

А Обговоріть такі твердження: «**Мої книжки "дорослішають" разом зі мною**», «**Дорослі книжки люблять і читають лише дорослі, а дитячі книжки читають усі**».

18

Б Прочитайте уривки з книжки англійської письменниці Кетрін Ранделл «Чому варто читати дитячі книжки, навіть якщо ви дорослі й мудрі». Обговоріть це зі старшими рідними.

У більшості дорослих існує переконання, що ми повинні читати лише в одному напрямку, бо інакше ми наче регресуємо. Вони починають з дитячої літератури, переходять до підліткової, а зрештою й до дорослої — і там і залишаються із відчуттям власного тріумфу, ніколи не озираючись назад. Але людське серце — це не лінійний маршрут. І насправді ми можемо читати зовсім інакше.

Я абсолютно не пропоную дорослим читати лише дитячу літературу чи навіть переважно її. Просто бувають моменти в житті, коли це може бути єдиним, що дійсно потрібно. Коли ви читаете дитячі книжки, ви знову маєте шанс читати, як дитина: знайти дорогу назад, назад у той час, коли нові відкриття приходили щодня і коли світ був величезним, до того, як буденність обмежила вашу дитячу уяву, перетворивши її на додаток.

Сучасні дитячі книжки все ще мають виховне коріння, але те, чого вони намагаються нас навчити, змінилося. Для мене дитячі романи говорили і досі говорять про надію. Вони кажуть: ось так виглядає хоробрість. Ось так виглядає щедрість. Дитячі книги говорять: світ величезний. Надія має значення, хоробрість має значення, розум, емпатія та любов мають значення.

18

В На сайтах книгарень, у бібліотеках книжки часто сортують за віковими категоріями. Навіщо, на вашу думку, це роблять? З яких причин щодо книжок є вікові обмеження? Прокоментуйте гасло одного з українських видавництв, яке звучить так: «Книжки для малят від 2 до 102».

18

Г Перегляньте свою домашню бібліотеку й знайдіть книжки, які були вашими улюбленими в дитячому садочку, початкових класах. Розпитайте старших членів родини, які книжки ви любили в ранньому дитинстві й про які вже, можливо, не пам'ятаєте. Перегляньте або перечитайте одну з таких книжок. Які спогади й емоції вона у вас викликає? Напишіть про це есе.

Модуль 3.3

rnk.com.ua/107391
Електронний інтерактивний
додаток до Модуля 3.3.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Українська діаспора	Скрайбінг. Пропаганда. Досьє	Використання числівників у текстах інформаційного спрямування	Синопис	Притча. Алегоричний образ

Форум читачів і глядачів

1

А Прочитайте в **Хрестоматії** підзаголовок твору Богдана Лепкого «Мишка». Пригадайте народні казки, у яких персонажем є Мишка (чи Миші). Якими характеристиками народ наділяє цих тварин? Як ви гадаєте: про що буде йтися в цьому творі?

1

Б Прочитайте твір. Наскільки збіглися ваші прогнозування зі змістом твору? Чи такою показує Мишку автор, як і малює її усна народна творчість?

Богдан Лепкий

Практикум

2

У який час відбуваються події у творі? Чому ви робите такий висновок? Знайдіть у тексті казки **два** докази на підтвердження думки.

Польове дослідження

3

Пригадайте або з'ясуйте, користуючись інтернет-джерелами, які події відбувалися в нашій країні та Європі на початку ХХ століття? Яким було становище українського народу в ті часи? Чому в той період деякі письменники залишали Україну? Кого з таких письменників ви знаєте, які їхні твори читали? Ознайомте однокласників й однокласниць з результатами своєї роботи.

Практикум

4

А Подивіться в електронному додатку до підручника відео про українського письменника Богдана Лепкого. Законспекуйте почуту інформацію, використовуючи елементи скрайбінгу.

Скрайбінг (з англійської scribe – робити екскіз, нарис) – це процес візуалізації певного змісту простими образами, які є ілюстрацією до сказаного. Також про скрайбінг говорять як про метод розповіді чи пояснення, який супроводжується графічною ілюстрацією головного змісту сказаного.

4

Б Обговоріть, яке спрямування має це відео. Доведіть свою думку.

Реклама

Пропаганда

Інформування

Навчання

Розвага

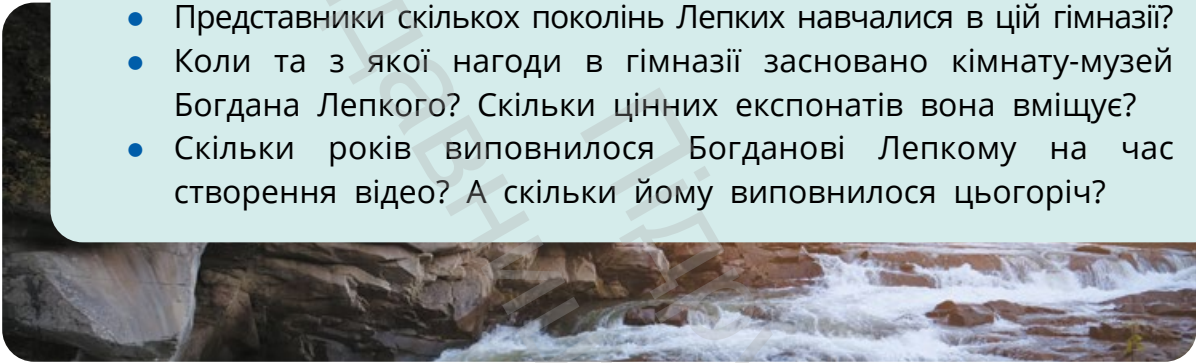
4

В Дайте письмові відповіді на запитання. Числа записуйте словами.

- Якого року народився Богдан Лепкий?
- Скільки років мав хлопчик, коли почав навчатися у школі?
- У котрому класі навчався Богдан, коли створив свою поему про русалок?
- Коли починався, а коли закінчувався навчальний рік у Бережанській гімназії з 1823 року?

- Якого року обов'язковим предметом гімназії стала українська мова?
- Якого року Богдан Лепкий почав друкувати свої твори на сторінках періодичних видань?
- Якого року Лепкий починає викладати в Краківському університеті?
- Які трагічні події почалися, коли письменник перебував на відпочинку в Яремчі?
- Коли Богдана Лепкого було мобілізовано?
- Якого року Лепкий повернувся до Кракова?
- Який ювілей відсвяткувала Бережанська гімназія в рік створення цього відео?
- З якого року Бережанську гімназію названо ім'ям Б. Лепкого?
- Представники скількох поколінь Лепких навчалися в цій гімназії?
- Коли та з якої нагоди в гімназії засновано кімнату-музей Богдана Лепкого? Скільки цінних експонатів вона вміщує?
- Скільки років виповнилося Богданові Лепкому на час створення відео? А скільки йому виповнилося цьогоріч?

4

Г Підкресліть у своїх записах числівники, поясніть, що вони називають. Чи трапилися у ваших записах слова з числовим значенням, які не є числівниками? До яких частин мови ці слова належать?

Наукова лабораторія

5

А У відео «Вони прославили наш край – Богдан Лепкий» згадано пісню на його слова «Журавлі». Музику до цієї пісні написав брат Левко Лепкий, відомий представник української діаспори та «літописець» Українських Січових Стрільців. Цю пісню називають головною піснею або навіть гімном українських емігрантів. Послухайте цю пісню у виконанні видатної української співачки зі Сполучених Штатів Америки Квітки Цісік.

Левко Лепкий

Який настрій має пісня? Як допомагають створити цей настрій текст, мелодія, манера виконання співачки, супровід оркестру?

Діаспора (або діяспора, грец. διασπορά – «розсіяння») – етнічна, в першу чергу релігійна (конфесійна) та мовно-культурна спільнота або сукупність індивідів, які існують та зберігаються за межами свого материнського регіону, і котрі усвідомлюють свою генетичну або духовну з ним єдність. Найбільші за кількістю українські діаспори є в таких країнах світу, як-от: Сполучені Штати Америки, Бразилія, Аргентина, Німеччина.

5

Б Прочитайте в **Хрестоматії** вірш Богдана Лепкого «Журавлі». Які слова пісні відтворюють крик журавлів? Як називають слова, що в людській мові відтворюють, наслідують звуки живої та неживої природи? Наведіть приклади таких слів. Яке дієслово використовують на позначення цих пташиних звуків? А які ще дієслова на позначення пташиних звуків ви знаєте?

Форум читачів і глядачів

6

Прочитайте в **Хрестоматії** фрагменти статті журналіста Олега Вергеліса «Квітка на асфальті. Голос Америки – душа України». Обговоріть, де жила та працювала Квітка Цісик. Який проєкт був для неї справою всього життя? Поміркуйте, як пов'язана доля Квітки Цісик із зміст пісні «Журавлі».

Квітка Цісик

7

Перечитайте казку Богдана Лепкого «Мишка». Обговоріть у парі пропонувані питання. Ті питання, щодо відповідей на які ви не дійшли згоди, запропонуйте для спільного обговорення в класі.

- Чи справді Мишка була така, як і всі інші мишки?
- Як Мишка характеризує людей? На підставі яких людських вчинків вона робить такі висновки? Підкріпіть свої думки цитатами з твору.
- Як жилося мишкам-городжанкам?
- Як Мишка дбає про виховання своїх дітей?
- Який великий план народився в маленькій мишачій голові? Чи можна його назвати помстою? Кому і за що?
- Який епізод у творі є, на вашу думку, найбільш трагічним?
- Чи справедливий кінець казки?

Практикум

8

А З'ясуйте значення слів, які трапляються в тексті казки «Мишка». До якого словника треба звернутися? До яких груп за вживанням ці слова належать? Якими частинами мови ці слова є?

Когут, терлиця, жандар, румигати, домів, най, прятати, крушинка, краянка, чуткий.

8

Б Запишіть прикметники, якими автор характеризує Мишку чи інших мишей. З'ясуйте значення слова **мишавий**. Доберіть до цього слова синоніми.

8

В Повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні займенників, іменників, прикметників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

Форум читачів і глядачів

9

Перечитайте діалог Мишки з сестрами з казки Богдана Лепкого «Мишка». Від кого читач дізнається про цю зустріч? Завдяки чому оповідач робить висновок, що Мишка жаліє своїх сестер?

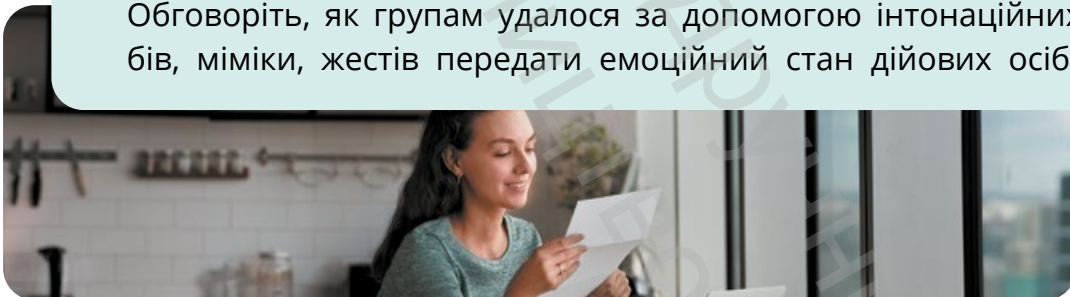
Творча студія

10

Об'єднайтеся в групу й підготуйте інсценізацію діалогу Мишки з сестрами з першої частини. Що треба змінити в тексті цієї частини казки, щоб перетворити її на фрагмент п'єси, у якій читач / глядач дізнається про зустріч дійових осіб від самих дійових осіб, а не від оповідача.

Записаний фрагмент п'єси розмістіть на онлайнній дошці. Проведіть репетицію і представте свою інсценізацію глядачам. Обговоріть, як групам удалося за допомогою інтонаційних засобів, міміки, жестів передати емоційний стан дійових осіб.

Форум читачів і глядачів

11

А Перечитайте діалог жінки з господинею з другої частини казки Богдана Лепкого «Мишка». Чиїми очима «бачить» оповідач жінку і розповідає про її зовнішність читачеві? Які думки Мишки відомі оповідачеві? Наведіть цитати з тексту.

11

Б Роздрукуйте текст казки, перечитайте казку повністю і з'ясуйте, як читач дізнається про події, описані в казці. Для цього проаналізуйте мовлення оповідача за наведеними нижче критеріями. Використайте різні кольори для позначення фрагмента мовлення, який відповідає певному критерію. Висновки про те, чого саме дізнається читач з мовлення оповідача, запишіть.

Мовлення оповідача	Про що саме дізнається читач від оповідача
Оповідач розповідає про те, що бачить власними очима	
Оповідач розповідає про те, що почув від когось із персонажів	
Оповідач передає пряму мову персонажів	
Оповідач розповідає про те, що бачить Мишка	
Оповідач переказує думки Мишки	

Дискусійний майданчик

- 12** Обговоріть з однокласниками та однокласницями, що відчувала Мишка з казки Богдана Лепкого, коли гризла дерев'яний ящик господарів з грошима: помста чи почуття справедливості. Як ви гадаєте, чи навчить чогось господарів будинку вчинок Мишки?

Форум читачів і глядачів

- 13** **А** Сформулюйте тему та головну думку оповідання.
- 13** **Б** Яку кількість персонажів містить казка «Мишка»? Навіщо автор уводить у казку сестер Мишки з міста? Чому Мишка відмовилася від ситого життя і втекла від господарів? Як ви розумієте останнє речення казки?

- 13** **В** Об'єднайтеся в групу й обговоріть, чим відрізняється Мишка на початку казки від тієї, якою вона стала наприкінці казки. Випишіть із тексту казки ті почуття Мишки, про які говорить оповідач. Використовуючи різні способи візуалізації, покажіть, як почуття Мишки пов'язані з її діями. Презентуйте результати роботи іншим групам.
- 13** **Г** Порівняйте Мишку й господарів будинку, заповнюючи кола Венна.

Практикум

14

Запишіть 5 фразеологізмів, які трапляються в тексті твору. Розтлумачте їхні значення. Чи є серед них такі, які можна вважати синонімічними? Доберіть до кожного фразеологізму фразеологізм-синонім і фразеологізм-антонім.

Фразеологізм з тексту	Значення	Фразеологізм-синонім	Фразеологізм-антонім

Практикум

15

Заповніть таблицю прикладами трагічного та комічного у творі. Зробіть висновки, чому автор використовує такий підхід у зображенні подій.

Трагічне	Комічне

Форум читачів і глядачів

16

А Пригадайте, кого називаємо адресатом мовлення. Обговоріть, хто є адресатом твору «Мишка». Звідки про це може довідатися читач? Як ви розумієте підзаголовок? Кого має на увазі автор, називаючи дітей малих і великих?

16

Б Визначте, що у творі є реальним, а що – фантастичним. Порівняйте свої висновки з висновками однокласників та однокласниць.

Реальне	Фантастичне

16

В Чи погоджуєтеся ви з визначенням жанру цього твору як «казка»? Запишіть аргументи на захист своєї думки.

16

Г Пригадайте дві найважливіші ознаки притчі – алегорія і повчальний зміст. Чи має твір «Мишка» такі ознаки? Яку категорію людей уособлює Мишка, а яку категорію – її сестри з міста? Запишіть свої думки.

**ПРИТЧА.
АЛЕГОРИЧНИЙ
ОБРАЗ**

Дискусійний майданчик

17

Виберіть з-поміж запропонованих проблем ті, які стосуються оповідання «Мишка», і прокоментуйте, як їх порушено в змісті твору.

війна і мир

досягнення успіху

цінності справжні й фальшиві

сімейне щастя

правда і брехня

відстоювання власної гідності

злочин і кара

щастя людини

помста і пробачення

стосунки людини і природи

саморозвиток і самореалізація

гріх і покарання

вірність і зрада

виховання дітей

добро і зло

любов до Батьківщини

виконання патріотичного обов'язку

Творча студія

18

Оберіть одне із завдань і виконайте його в парі з однокласником або однокласницею.

- Напишіть синопсис продовження казки «Мишка-2»: як далі склалося життя в Мишки з дітьми, коли вона покинула свою нірку в будинку.
- Напишіть синопсис продовження казки «Мишка-2»: як скла-лося життя в господарів; чи зробили вони певні висновки з подій, які з ними трапилися.

Порада письменника:
**«Обов'язково
 продумайте, чому
 головні персонажі
 діють так,
 а не інакше»**

Синопсис – короткий переказ сюжету книги, адресований видавцеві. Він є одним з най-важливіших факторів, які впливають на рішення видавця щодо того, чи варта книга уваги. Тому гарно написаний синопсис – це половина успіху.

Щоб написати гарний синопсис, спробуйте:

- вмістити всю сутність вашої історії в одну сторінку;
- дати відповідь на запитання про те, що стоїть на шляху головного героя і як він намагається розв'язати цю проблему;
- розказати про основні події, використовуючи влучні дієслова, щоб яскраво описати дії героїв;
- не розкривати всіх сюжетних поворотів, залишивши деяку таємницю і простір для уяви читача;
- продемонструвати своє вміння писати художні твори.

Індивідуальне читання

19

А Обговоріть таке твердження «**Одні книжки, як випадкові зна-йомі: раз прочитаєш і досить, а інші – то дружба на роки: перечитувати їх ніколи не набридає**».

19

Б Створіть досье на книжки, які плануєте перечитати, даючи відповіді на такі запитання:

- Про що книга в цілому?
- Про що і як говорить книга в подробицях?
- Чи можу я застосувати прочитане в житті?
- До яких думок спонукає книга?

Досье – зібрання документів, що стосуються якого-небудь питання, якої-небудь справи, а також папка з такими документами.

19

В Підготуйте досье на книжку, яку читали цього місяця. Поясніть, яке місце у вашій реальній або уявній бібліотеці вона займе. Чи потрапить на полицю для перечитування? Аргументуйте.

Модуль 3.4

rnk.com.ua/107392

Електронний інтерактивний додаток до Модуля 3.4.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Роль подарунків у людських відносинах	Новизна інформації	Групи числівників (кількісні і порядкові; прості, складні і складені)	Роль займенників у забезпеченні зв'язності тексту	Оповідання

Форум читачів і глядачів

1

А Прочитайте в **Хрестоматії** або прослушайте оповідання американського письменника О. Генрі «Дари волхвів» і з'ясуйте, у реальному чи нереальному світі розгортаються події в творі.

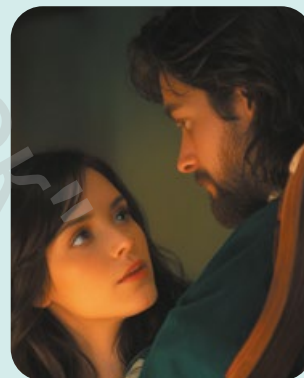

1

Б Обговоріть у парі наведені нижче питання. Визначте ті, на які було складно відповісти. З'ясуйте в інших однокласників та однокласниць їхні відповіді.

О. Генрі (англ. O. Henry, справжнє ім'я – **Вільям Сідні Пóртер**)

- Коли відбуваються і як довго тривають події, змальовані у творі?
- Хто персонажі твору?
- Чому оповідання починається з фрази «Один долар вісімдесят сім центів».
- Як Делла отримала гроші й на що хотіла витратити їх?
- Чим найбільше пишались Делла і Джім?
- Чи є кінцівка оповідання неочікуваною?

Практикум

2

А Дайте визначення наведеним словам. За потреби зверніться до тлумачного словника. Що об'єднує наведені слова? Чому вони потрапили до цієї групи слів? Чим відрізняються ці слова? Розподіліть ці слова на групи за значенням. Яку ознаку ви поклали в основу поділу?

Дар, подарунок, дарування, презент, даровизна, (богам) пожертва, принос, даток, хист, кебета, талант, здібності, обдаровання, (божий) причастя, дара, дарунок.

2

Б Прочитайте в **Хрестоматії** статтю «Подарунок». Чи має отримана в статті інформація для вас новизну? Якщо так, то що саме нового ви дізналися із цієї статті?

Уявіть, що вам треба написати текст з аналогічною назвою для онлайн-журналу для підлітків. Якою інформацією з наведеної статті ви скористаєтеся під час написання власної? Законспекуйте інформацію, яка вам здалася важливою для вашої майбутньої статті. Яку інформацію ви ще хочете додати у свій текст? Зробіть начерк такого тексту й обговоріть його з однокласниками та однокласницями.

Новизна інформації – це її властивість, яка проявляється в тому, що під час сприйняття інформації читач / слухач / глядач знаходить в отриманому повідомленні таку частину інформації, яка була для нього раніше невідомою.

Творча студія

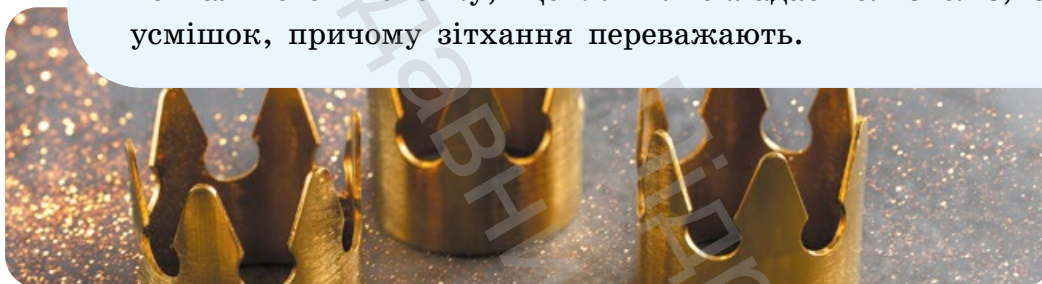
3

А Уявіть себе кінорежисером. Перечитайте перші два абзаци оповідання та опишіть, що має відбуватися на екрані, щоб глядач зрозумів все, що читач дізнається від оповідача.

Що має говорити Делла в цій сцені? Які слова мають звучати за кадром? Заповніть таблицю й обговоріть її зміст з однокласниками та однокласницями.

Один долар вісімдесят сім центів. Це було все. Із них шістьдесят центів — монетками по одному центу. Вона відвойовувала кожну монетку, торгуючись із бакалійником, зеленярем, м'ясником так запекло, що аж вуха палали від мовчазного осуду її скупості, викликаної надмірною ошадливістю. Делла тричі перелічила гроші. Один долар вісімдесят сім центів. А завтра Різдво.

Що було діяти — хіба впасти на стару, потерту маленьку кушетку і заплакати. Так Делла і зробила. З цього маємо дійти повчального висновку, що життя складається з сліз, зітхань, усмішок, причому зітхання переважають.

Режисерське бачення сцени «Один долар вісімдесят сім центів»

Що робить Делла	Що говорить Делла	Слова, які звучать за кадром (голос оповідача)

3

Б Перечитайте уривок з оповідання і доведіть, що оповідач не лише знає, що робить і що говорить Делла, але й знає, про що думає Делла. Заповніть наступну таблицю й обговоріть її зміст з однокласниками та однокласницями.

Делла перестала плакати і провела пуховкою по щоках. Вона стояла біля вікна, сумно дивлячись на сірого кота, який прогулювався по сірому паркану в сірому дворі. Завтра Різдво, а у неї тільки долар і вісімдесят сім центів, щоб купити подарунок Джімові! Вона місяцями економила буквально кожен цент, і ось це все, що вдалося зібрати.

За двадцять доларів на тиждень далеко не заїдеш. Витрати були більші, ніж вона розраховувала. Витрати завжди більші. Тільки долар і вісімдесят сім центів, щоб купити подарунок Джімові! Її Джімові! Багато щасливих годин провела вона, роздумуючи, що б таке подарувати йому на Різдво. Щось особливе, рідкісне, коштовне, хоч трохи гідне високої честі належати Джімові.

Режисерське бачення сцени «Біля вікна»

Що робить Делла

Що думає Делла

Дискусійний майданчик

4

А Порівняйте оповідачів у казці Галини Пагутяк «Різдво на хуторі» та в оповіданні О. Генрі «Дари волхвів». Використайте діаграму Венна, щоб зазначити спільні та відмінні риси.

4

Б Перечитайте оповідання ще раз і знайдіть пряме звертання оповідача до читача. Навіщо автор використовує такий прийом?

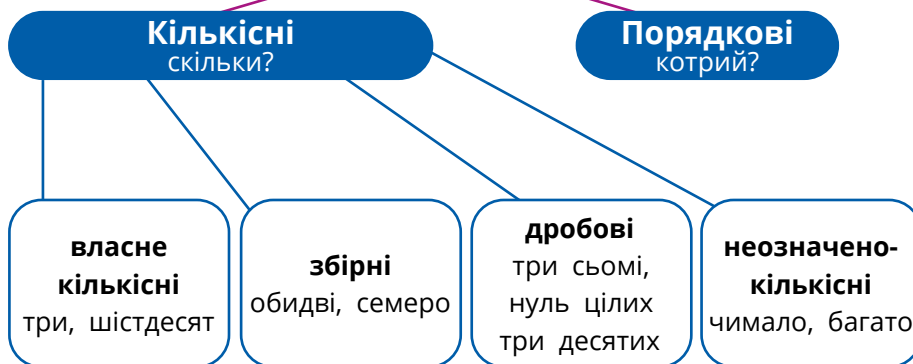

Практикум

5

А Випишіть з оповідання О. Генрі «Дари волхвів» усі числівники у таблицю відповідно до їх груп за значенням і будовою. Скористайтеся наданими відомостями, а також матеріалами **Довідника**.

За значенням і граматичними ознаками

За будовою

Прості
один корінь:
п'ять, сорок

Складні
два й більше
коренів: триста

Складені
два й більше
слів: сто чотири

5

Б Повправляйтеся в групуванні числівників за значенням та будовою, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника. Звертайте увагу на правопис числівників.

Форум читачів і глядачів

6

А Знайдіть опис житла Делли та Джіма. На чому оповідач акцентує увагу? Які кольори переважають в описі квартири? Які епітети використані? Чому?

6

Б Який зв'язок бачить оповідач між зарплатнею Джіма та картою з його прізвищем на дверях квартири?

6

В Під час опису житла Делли та Джіма О. Генрі дає квартирі таку характеристику: **«Не можна сказати, що вона зовсім убога, але щось спільне з цим поняттям, безперечно, має»**. Чому використане саме таке формулювання? Що він хотів сказати? Чи змінилося б ваше враження, якби він дав іншу характеристику? Доберіть інші формулювання й обговоріть з однокласниками й однокласницями, як від цього змінюється сприйняття описуваного приміщення. Зверніть увагу на те, скільки є варіантів сказати про те саме. Про що це свідчить?

- 6 Г Після доволі сумного опису приміщення, де живуть герої, оповідач вигукує: «А це й справді так гарно!». Що саме викликає його захоплення?

Практикум

- 7 А Позмагайтеся з однокласниками та однокласницями у письмовому відтворенні на швидкість основних сюжетних поворотів оповідання. Але спочатку розмістіть ключові слова у композиційній відповідності.

Один долар вісімдесят сім центів

Мадам Софроні

Вісім доларів

Двадцять доларів

Тридцять доларів

Золотий годинник

Двадцять доларів

Скромність і гідність

Волосся

Рожеві крила

Шкіряний ланцюжок

Сьома година

Платиновий ланцюжок

Набір гребінців

Двадцять два роки

Наймудріші

Котлети

- 7 Б Чи виправдано двічі використано сполучення «двадцять доларів»? Який у цьому сенс?

- 7 В Перечитайте оповідання, звертаючи увагу на використані займенники. Оберіть один із абзаців тексту, визначте в ньому займенники і проаналізуйте, як їхнє використання забезпечує зв'язність тексту.

**ЗАЙМЕННИКИ
ЯК ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗНОСТІ
ТЕКСТУ**

Наукова лабораторія

8

Доведіть, що твір О. Генрі є оповіданням, тому що це:

- невеликий прозовий епічний твір;
- з однолінійним сюжетом на основі невеликої кількості подій;
- з персонажами зі сформованими характерами.

Для обґрунтування тверджень порівняйте прочитане оповідання з будь-яким прочитаним раніше твором, більшим за обсягом, з кількома сюжетними лініями і великою кількістю подій, з персонажами, у характерах яких відбуваються зміни після пережитих подій.

Полеве дослідження

9

Знайдіть опис того, чим найбільше пишались Делла та Джім. Яких історичних постатей оповідач згадує в цьому описі? Підготуйте коротке повідомлення про ці постаті. Чим вони відзначились в історії? Чи має згадка про них символічне значення? Яке? Навіщо оповідач згадує саме цих осіб? Яке враження хоче викликати у читача своїм описом?

Дискусійний майданчик

10

«Він обожнював свою молоду дружину. Це її він описав як Деллу в оповіданні “Дари Волхвів”», – зазначено в одному з біографічних описів О. Генрі. Зробіть припущення, якою була дружина автора. Обговоріть сильні та слабкі сторони використання автором у своєму творі подій з власного життя, опису близьких та знайомих людей.

Практикум

11

A Випишіть із тексту новели засоби художньої виразності та розмістіть їх у таблиці.

Епітет	Метафора	Порівняння	Повтори
--------	----------	------------	---------

11

Б Автор описує настрій Деллі після отримання грошей так: «Дві години після цього пролетіли на рожевих крилах – вибачайте за банальну метафору». Чому оповідач називає вислів «на рожевих крилах» метафорою? Чому визначає її як банальну? Що означає слово «банальна»? Доберіть іншу метафору для опису настрою Деллі в той момент.

12

А «Один долар вісімдесят сім центів» – так починається оповідання О. Генрі «Дари волхвів». Порахуйте скільки разів у тексті повторюється ця сума. Зробіть припущення, чому саме стільки.

12

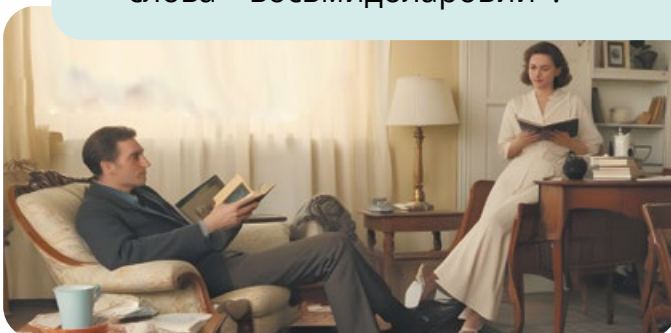
Б З'ясуйте, які частини мови використані для називання цієї суми.

13

У тексті новели оповідач характеризує квартиру Деллі та Джіма так:

- Мебльована квартира за **вісім** доларів на тиждень.
- Можливо, вам ніколи не випадало дивитися в трюмо у **восьми-доларовій** мебльованій квартирі.

Визначте частину мови і спосіб творення виділених слів. Порівняйте їх лексичне і граматичне значення. Поясніть правопис слова «восьмидоларовий».

Форум читачів і глядачів

14

Який художній прийом застосовує автор у наведеному нижче уривку? З якою метою? Знайди ще уривки в новелі, де автор застосовує такий саме прийом.

Вона стояла біля вікна, сумно дивлячись на сірого кота, який прогулювався по сірому паркану в сірому дворі.

Творча студія

15

A Знайдіть уривок, який починається словами «Між вікнами кімнати стояло трюмо...». Прочитайте уважно опис трюмо. Які мовні засоби і прийоми використовує автор? Якщо прибрати розлогі описи, яким було трюмо в домі Джіма та Делли – сформулюйте одним чи кількома словами. Чому автор вдається до таких розлогіх описів?

15

Б Оберіть будь-який предмет інтер'єру своєї кімнати і, не називаючи його, опишіть двома способами:

- 1) для оголошення про продаж на сайті OLX;
- 2) для художньої оповіді про події, що могли б відбуватися у вашій кімнаті.

Чим будуть відрізнятися ці тексти?

Практикум

16

Працюючи в парі, підготуйте характеристику Делли та Джіма. У процесі роботи обговоріть запитання:

- Оповідач називає Джіма «бідолоха». Чому? Чого потребував Джім? І що подарувала йому Делла? Чому Делла обрала саме такий подарунок, а не те, що могло б стати Джімові в пригоді? Як це характеризує героїню та її ставлення до Джіма?
- Що подарував Джім своїй дружині? Чому він обрав саме такий подарунок? Де він узяв гроші на подарунок? Як відреагувала Делла на подарунок?

- Знайдіть опис реакції Джіма, коли він повернувся додому і побачив Деллу. Що він відчував?
- Порівняйте реакцію Делли та Джіма на подарунки. У чому відмінність? Припустіть, чим вона зумовлена.

Форум читачів і глядачів

17

А Прочитайте біблійну історію про волхвів, які принесли дари Ісусу. Що символізують ці дари в контексті оповідання «Дари волхвів»? Чому твір називається саме так?

17

Б Оповідач каже: «**Волхви принесли коштовні дари, але серед них не було одного**». Якого подарунка не було?

«Поклоніння волхвів» (1515), Герард Давід

Практикум

18

Уважно перечитайте уривок, яким закінчується оповідання. Виконайте завдання після нього.

Волхви, ті, що принесли дари немовляті у яслах, були, як ви знаєте, мудрі люди, надзвичайно мудрі люди. Вони винайшли звичай робити різдвяні подарунки. Бо вони були мудрі, і дари їхні були мудрі, не виключено, що їх можна було навіть замінити, якщо траплялися два однакові подарунки. А я розповів вам нічим не примітну історію про двох дурненьких дітей, які жили у восьмидоларовій квартирі і зовсім немудро пожертвували одне для одного найдорожчими своїми скарбами. Але до відома мудреців наших днів слід сказати, що з усіх, хто робив подарунки, ці двоє були наймудріші. З усіх, хто приносить і приймає дари, наймудріші тільки такі, як вони. Це всюди так. Вони і є волхви.

19

А Знайдіть і выпишіть усі засоби художньої виразності. Поясніть їх роль у фінальному абзаці оповідання.

19

Б Знайдіть суперечність в абзаці. У чому вона полягає. Як пояснити суперечність у словах оповідача? Запишіть свої міркування.

19

В Випишіть із уривка числівники, визначаючи до якої групи за значенням вони належать.

Творча студія

20

До кого звертається оповідач в уривку, наведеному в попередньому завданні? Чи очікує він на відповідь? Якби ви мали змогу вступити в діалог із оповідачем, що б ви у нього запитали або чим доповнили його міркування? Напишіть уявний діалог з оповідачем.

Дискусійний майданчик

21

Оповідач каже: «Подумаймо, наприклад, яка різниця між вісьмома доларами на тиждень і мільйоном на рік? І математик, і мудрець дадуть неправильні відповіді». Дайте письмову відповідь на поставлене оповідачем запитання. Розгадайте загадку, чому математик і мудрець дадуть неправильні відповіді.

Індивідуальне читання

22

А Обговоріть такі твердження: «Від читача до письменника – один крок: хто багато читає, врешті й сам захоче щось написати», «Не кожен любитель читання стане письменником, але кожен письменник є фанатом читання».

22

Б Прочитайте біографічну статтю про автора, книжку якого ви зараз читаєте, або, якщо це сучасний автор, знайдіть і прочитайте чи подивіться інтерв'ю, у якому йдеться про ставлення до читання, книжок із дитинства. Які саме твори і яких авторів спонукали колишнього читача спробувати себе в письменстві? Чи у вашому читацькому досвіді вже є такі автори або твори, які спонукали вас замислитися: «А чи не спробувати й мені написати вірш, казку, оповідання, п'єсу...?» Поділіться своїм досвідом з однокласниками та однокласницями або рідними.

22

В Прочитайте уривок з поезії Тараса Шевченка. Яке з тверджень у завданні 21А, доводить цей уривок?

Давно те діялось. Ще в школі,
Таки в учителя-дяка,
Гарненько вкраду п'ятака –
Бо я було трохи не голе,
Таке убоге – та й куплю

Паперу аркуш. І зроблю
Маленьку книжечку. Хрестами
І везерунками з квітками
Кругом листочки обведу.
Та й списую «Сковороду»...

22

Г Уявіть, що ви все ж таки вирішили розпочати письменницьку кар'єру. У якому жанрі ви писали б? Аргументуйте свій вибір, беручи до уваги знання специфіки творів цього жанру та на знайомі вам зразки відомих або менш відомих авторів української та зарубіжної літератур.

Модуль 3.5

rnk.com.ua/107393
Електронний інтерактивний додаток до Модуля 3.5.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Премія імені Лесі Українки	Факти і судження	Узгодження числівників з іменниками	Оповідна стратегія	Новела. Художня деталь

Польове дослідження

1

А Прочитайте епізод з новели «Зав'язь» українського письменника Григора Тютюнника. Зробіть припущення, до яких емоцій та почуттів спонукала поява зазначеного стану героя новели? Очікування зустрічі з якою людиною викликає піднесені емоції у людини?

Григор Тютюнник

Іду садом на край кутка, до провалля, і вже здалеку бачу маленьку білу постать на обніжку. То — Соня. Жде... Мені здається, що я ширшаю в плечах, твердішаю в ході і ось-ось підлечу. А от голосу — не стає...

Новела (італ. novella, від лат. novellus – новітній) – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом.

1

Б Візьміть інтерв'ю в кількох своїх знайомих різного віку, пропонує їм обговорити таке: «Людині в якийсь момент життя спадає на думку, що існує велика таємниця любові між двома людьми. Коли вперше ти про це подумав / подумала? За яких обставин?...». Додайте до отриманих відповідей власну відповідь і напишіть на їхній основі текст-міркування «Чи варто говорити про любов?». Розмістіть текст на онлайнній дошці для спільного доступу.

Практикум

2

А Прочитайте текст. Яка інформація є для вас новою і корисною? Що в цьому тексті є фактами, а що – судженнями? Наведіть приклади. Уявіть, що цей текст – є відповідями на кілька запитань з інтерв'ю. Які це могли бути запитання? Запишіть їх.

**ФАКТИ.
СУДЖЕННЯ**

Любов — це таємниця, до якої ми всі рано чи пізно «долу-чаємося». Однак розгадати цілком цю таємницю поки не зміг ніхто. Однак науці все ж удалося зрозуміти дещо про любов і пристрасть. Зокрема до 120–130 ударів за хвилину зростає частота пульсу у закоханої людини під час споглядання предмета пристрасті. Нормальна частота серцевих скорочень — орієнтовно 75 разів на хвилину.

Побутує думка, що людина за життя відчуває сильне почуття любові 2-3 рази. З-поміж 10 наукових фактів про любов цікавим є той, що коли закохані дивляться одне одному у вічі, частота їхніх серцевих скорочень синхронізується.

Коли людина чує відмову від об'єкта свого кохання, ритм серця на мить збивається. Отже, афоризм на кшталт «серце завмерло» є відображенням цілком реального стану справ, як доводять дослідження нідерландських учених.

(За матеріалами bug.org.ua).

2

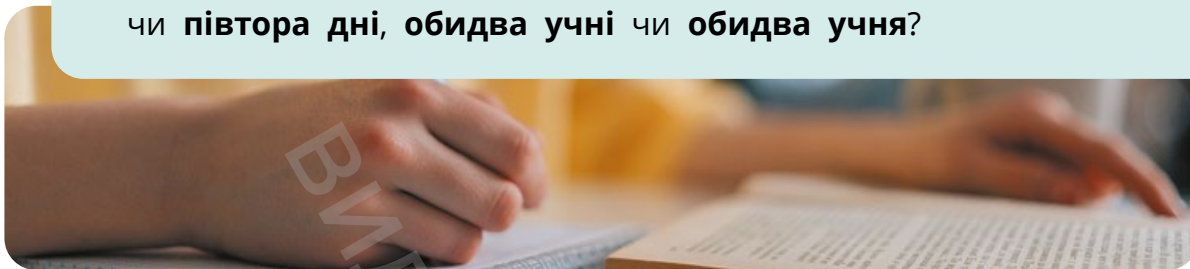
Б Яку функцію виконують числівники в наведеному тексті? Запишіть ці числівники словами із залежними від них іменниками. Визначте відмінок вписаних іменників.

2

В Як ви гадаєте, чому в прислів'ї «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути» іменник **раз** узгоджується з числівником у різних відмінках? Зробіть припущення, обговоріть в парі, що впливає на узгодження числівника з іменником.

**УЗГОДЖЕННЯ
ЧИСЛІВНИКІВ
З ІМЕННИКАМИ**

Як правильно сказати: **два місяця** чи **два місяці**, **півтора дня** чи **півтора дні**, **обидва учні** чи **обидва учня**?

2

Г Розгляньте таблицю «Узгодження числівників з іменниками», перевірте правильність своїх суджень.

2

Г Повправляйтеся в узгодженні числівників з іменниками, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника. Звертайте увагу на правопис числівників.

Польове дослідження

3

Поміркуйте, як часто і у яких ситуаціях мовлення вам стануть у пригоді правила, наведені в таблиці «Узгодження числівників з іменниками». Сформулюйте й запишіть 2-3 аргументи, чому важливо знати правила узгодження числівників із іменниками.

Форум читачів і глядачів

4

А Прочитайте ще раз наведений вище фрагмент новели Григора Тютюнника «Зав'язь». Як ви гадаєте, де і коли відбуваються описані в новелі події? Які зі слів уривка вам на це вказують? Прочитайте початок новели «Зав'язь». Прокоментуйте, чи правильними були ваші судження? Відповідь аргументуйте.

— Куди це ти, парубче, наджигурився? — питають з полу дід Лаврін і прикахикують насмішкувато, наче й справді щось про мене знають. А що в тім такого, що я нову сорочку нап'яв і кібчика на голові прислинив,— може, я на збори піду?

У хаті споночило так, що й цвілі по кутках не видно, і шибки посиніли, мов на грозу. А під полом біліє картопля: ключки повикидала, в землю проситься.

Пора мені вирушати.

4

Б Скориставшись інформацією з додаткових джерел, дізнайтеся, хто є автором новели. Дослідіть, чому в українській літературі є два письменники з прізвиськом Тютюнник. Якими є їхні імена?

4

В Як ви розумієте лексичне значення слова **зав'язь**? Це слово має одне чи багато значень? Дослідіть це питання, зверніться до довідкової літератури. Як ви гадаєте, у назві новели це слово вживається у прямому чи переносному значенні?

Польове дослідження

5

А Чому саме на живих свіжих ростках автор акцентує увагу читача? Про який життєвий досвід, особливості вдачі хлопця вказує ця художня деталь? Уявіть себе героєм цього твору, але події в ньому розгортаються в наш час, і це ви виходите зі своєї квартири. На якому предметі зупинився би ваш погляд? Яка художня деталь може розкрити ваш життєвий досвід? Запишіть свої міркування. Обговоріть їх з однокласниками та однокласницями.

Художня деталь – засіб мистецтва, який полягає у виділенні особливо значущого елементу художнього образу. Через художню деталь виявляється спосіб художнього мислення письменника, поета. Художня деталь може бути речовою, портретною, пейзажною, інтер'єрною, психологічною, мовною.

5

Б Чи поставало перед вами питання – як зібратися на важливе побачення? Уявіть, що ви готуєтеся до такої події вперше. Продумайте стратегію підготовки, складіть перелік справ з підготовки. Пригадайте ретельну підготовку Проні до побачення з Голохвастовим з комедії Михайла Старицького «За двома зайцями» й зробіть висновок про те, як підготовка впливає на успішність зустрічі.

Дискусійний майданчик

6

Обговоріть з однокласниками та однокласницями, від якої особи йдеться оповідь у новелі Григора Тютюнника «Зав'язь». Оповідач є персонажем чи стороннім спостерігачем? На що налаштовує читача розповідь від першої особи? Що зміниться в цій оповіді, якщо вона буде вестися від третьої особи?

Форум читачів і глядачів

7

А Прочитайте продовження новели. У якому емоційному стані перебуває оповідач? Чи дослухається внук до дідових застережень? Як хлопець виправдовує дідушеві «шпильки»? Про які стосунки між дідузем і внуком це свідчить?

Беру на косинчику пляшечку одеколону, поливаю носовик і помічаю, як на дідовій щоці ворухиться оте чорненьке дупельце, що хворий зуб колись викрутив: сміються. В'їдливі — страх! І я знаю чого.

Тож було, як вечір настане, то вони й починають: про те, як їм у австрійському полоні жилося, які пироги там печуть та як гарно з-під корів вичищають. А вже зима як прийде, як захурделить, то я й з печі не злажу. Сиджу, співаю з дідом колядок різних:

Звізда гряде чудно
З восток на полудно,
Над вертепом сіяє,
Христа-царя являє...

А тепер — минулося. Тепер я... самі ж, бач, кажуть: парубок...
Іду до дверей, а вони:

- Ото як женишся на тій прояві, то кислочки тобі, внуче, не тільки снитимуться, а ще й привидяться.
- Діду, перестаньте,— прошу.
- ...бо то дівка з тієї куряви, що чорти на дорогах крутять!
- Просто в неї міцний характер, — кажу спокійно, аби швидше виприснути з дому.
- Еге ж, — бубонять, — і тюрма міцна, та чорт їй рад...
- Ну, годі. Хряпаю дверима і виходжу на поріг.

7

Б Як ви гадаєте, чому дід Лаврін так переймається майбутніми взаєминами внука з дівчиною? До чого готує його? Чи випадковим є цей персонаж у творі? Навіщо Григійр Тютюнник стільки уваги приділяє цьому персонажеві? Яким ви його уявляєте? Чи є його опис зовнішності в тексті новели? За допомогою яких художніх засобів постає перед читачами образ дідуся? Як художня деталь «дупельця» впливає на сприймання образу діда Лавріна?

Польове дослідження

8

Дослідіть колорит мовлення дідуся, його мовні звички. З'ясуйте, які мовні засоби найвиразніше характеризують мовний портрет діда Лавріна, його ставлення до внука. Зверніть увагу на дідусеве почуття гумору. Випишіть цитати з тексту для підтвердження власної думки.

Дискусійний майданчик

9

Висловіть міркування, чому дідусь іронічно ставиться до взаємин Миколи. У чому полягає його «в'їдливість»? Зацитуйте з тексту, якими саме словами дід Лаврін характеризує дівчину, до якої внук поспішає на побачення. Обговоріть гуртом, що відображають ці характеристики:

злобливість діда

неосвіченість мовця-персонажа

турботу про майбутнє свого онука

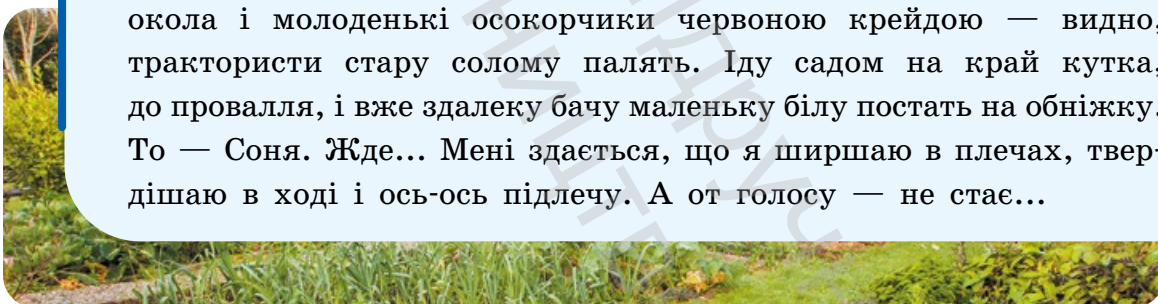
Форум читачів і глядачів

10

А Прочитайте продовження новели. Здійсніть спостереження, як удалося Григорові Тютюннику показати осмислення головним героєм зображуваних подій, його ставлення до того, що відбувається навколо. Як опис природи допомагає авторові зобразити найтонші порухи душі героя?

Надворі пахне молодим осокосячим листям, а з грядок тягне теплим гнійком, торішніми бур'янами і мокрим попелом. Садок уже одцвівся і густо вкрив землю білими пелюстками. Вітер щодня потроху вигортає їх на шлях, і коли вночі їде якась прибудна машина, вони рожевим валком котяться за нею слідом аж до мосту, а там падають у річку.

По той бік шляху, десь далеко в степу, за садками, тремтить червона заграва: то присяде до самої землі — і тоді на кутку стає поночі й глухо, то знову шугає вгору аж до Волосожару, шпаруючи окола і молоденькі осокорчики червоною крейдою — видно, трактористи стару солому палять. Іду садом на край кутка, до провалля, і вже здалеку бачу маленьку білу постать на обніжку. То — Соня. Жде... Мені здається, що я ширшаю в плечах, твердішаю в ході і ось-ось підлечу. А от голосу — не стає...

10

Б Після прочитання наведеного вище уривка висловіть припущення, як добре обізнаний автор з тонкощами сільського повсякдення простих трудівників села, деталями їхнього побуту. На основі чого ви дійшли такого висновку?

Дискусійний майданчик

11

А Поміркуйте й обговоріть гуртом, що впливає на осмислення головним героєм того, що відбувається навколо:

вік

характер

попередній досвід

емоції та почуття

інші фактори

11

Б Чи має автор пережити схожий зі своїм персонажем особистий досвід, щоб створювати певний художній твір?

Форум читачів і глядачів

12

Ознайомтеся в **Хрестоматії** з автобіографією Григора Тютюнника. У чому полягає різниця між автобіографією автора і новелою «Зав'язь», якщо їх аналізувати з боку характеристики оповідача? Про які риси характеру Григора Тютюнника свідчить манера оповіді в автобіографії? Які свої почуття розкриває автор через зображення характерів своїх сучасників?

— Яка особливість його художньої манери розкриття характеру персонажів у новелі вразила вас своєю своєрідністю?

13

▶ Прослухайте уривок з останнього інтерв'ю письменника після вручення йому премії Лесі Українки. Якою ви можете назвати вдачу Григора Тютюнника? Зробіть припущення, чому його обожнювали друзі й боялися недруги. Чи погоджуєтеся ви з твердженням, що його новели є дуже близькими до поезії? Запишіть свої міркування.

Премія імені Лесі Українки – премія, що присуджується щороку до дня народження Лесі Українки (25 лютого) за твори, які сприяють вихованню молоді в дусі національної гідності, духовної єдності українського суспільства та здобули широке громадське визнання. Премія присуджується в чотирьох номінаціях:

- літературні твори для дітей та юнацтва;
- художнє оформлення книжок для дітей та юнацтва;
- театральні вистави для дітей та юнацтва;
- кінотвори для дітей та юнацтва.

Творча студія

14

Прочитайте фрагменти статей про Григора Тютюнника. З огляду на відому інформацію, запропонуйте три аргументи, які можуть мотивувати ознайомитися з творчістю Григора Тютюнника. Уявіть, що ви видавець і готуєте нове видання новели Григора Тютюнника «Зав'язь». Напишіть анонс про вихід нової книжки для сайту свого видавництва. Поміркуйте про оповідну стратегію, яку ви використаєте для заохочення читачів.

1

Цей письменник, аж ніяк не зайве нагадати ще раз, як ніхто, умів ловити слова й обарвлювати їх, надавати їм нового звучання. Око його й справді «на художнє слово було зірке, як у трударя-хлібороба на добірне зерно». Мовні перлини, вихоплені у транспорті, на вокзалі, з вуст простих людей у крамниці чи деінде, він дбайливо заносив до свого щоденника, записних книжок, які потім на дозвіллі чи під час творчого процесу-муки читав-перечитував, гортав-перегортавав (М. Степаненко).

2

Але як розкошували в його товаристві його друзі! Він часто «програвав» імпровізуючи, свої майбутні новели і оповідання, влаштовував своєрідні «літературні змагання» — на найвдаліше і найвлучніше слово (В. Бурбан).

3

Новели й оповідання й справді народжувалися в Тютюнника по-особливому: спочатку виникали в уяві чи, радше, у спогляданні реалій життя, а потім «програвалися» на слух на людях — як правило, в ролях, майстерно, артистично. Так подати слухачам ту чи іншу життєвську історію, ситуацію, характер міг лише Григір Тютюнник — артистичний, мембранно-чутливий на читацьку реакцію (К. Марчук).

Оповідна стратегія – це використання певних оповідних прийомів (метафори, порівняння, персоніфікацію, гіперболу та алітерацію) для досягнення мети, з якою створюється текст.

Практикум

15

А Прочитайте уривок з автобіографії Григора Тютюнника. Поміркуйте, чому письменникові своє дитинство навіть подумки було боляче згадувати. Чи лише люди з гірким життєвим досвідом стають письменниками? Запишіть свої міркування.

Уже в сорок другому році почався голод. Я їв тоді картоплю зав'язь, жолуді, пробував конину — коли вона кипить, з неї багато піни. Люди, дивлячись на змучену тьотю і на нас, голодненьких дітей, порадили мені чкурнути до матері на Полтавщину, щоб легше стало всьому сімейству, — голод як-не-як. Я так і зробив. Йшов пішки, маючи за плечима 11 років, три класи освіти і порожню торбинку, в котрій з початку подорожі було дев'ять сухарів, перепічка і банка меду — земляки дали на дорогу. Потім харчі вийшли. Почав старцювати. Перший раз просити було неймовірно важко, соромно, одбирало язик і в грудях терпло, тоді трохи привик.

Йшов рівно два тижні. Через Слов'янськ, Краматорськ, Павлоград (чи Конград), Полтаву, Диканьку, Опішню. А слідом за мною, коли трохи полагодилося із залізницею, приїхала і бідня моя тьотя з грудною сестричкою.

15

Б Зверніть увагу на роль числівників у наведеному фрагменті. Чому в автобіографії вживається велика кількість числівників? Поясніть, як числівники узгоджуються з іменниками. Обговоріть гуртом, наскільки важливо вміти використовувати правила узгодження у власному мовленні. Наведіть приклади із власного життя.

Форум читачів і глядачів

16

А Об'єднайтеся в групу і прочитайте у **Хрестоматії** новелу «Зав'язь» цілком. Організуйте спільне читання в групі.

СПІЛЬНЕ ЧИТАННЯ

1-й читач	2-й читач	3-й читач	4-й читач	Висновки
Читайте по черзі текст уголос (наприклад, абзацами або частинами). Позначайте незрозумілі місця.	Намагайтеся розтлумачити незнайомі слова і заплутані місця.	Після кожного абзацу або частини повторіть слухачам головну думку чи подію.	Робіть нотатки про основні ідеї або події. Додайте до нотаток художні деталі, якщо такі трапилися у прочитаному.	Які з незрозумілих місць не вдалося прояснити? Запропонуйте їх для обговорення з іншими групами.

16

Б Як ви розумієте назву новели? Поміркуйте, назва новели «Зав'язь» відображає тему чи ідею твору? Попрацюйте з текстом, відшукайте й зачитайте ті фрагменти, у яких автор акцентує увагу читача на понятті **зав'язь**. Прокоментуйте їхню роль у сприйнятті змісту тексту новели.

16

В З'ясуйте, хто є персонажами новели. Чи можна стверджувати, що є головний персонаж і другорядні персонажі? Доведіть свою думку.

Практикум

17

Створіть таблицю, до комірок якої запишіть художні деталі, які є важливими для зображення образів, для вираження ідеї твору, та зазначте їхню роль у творі.

ХУДОЖНЯ ДЕТАЛЬ У НОВЕЛІ «ЗАВ'ЯЗЬ»

Художня деталь

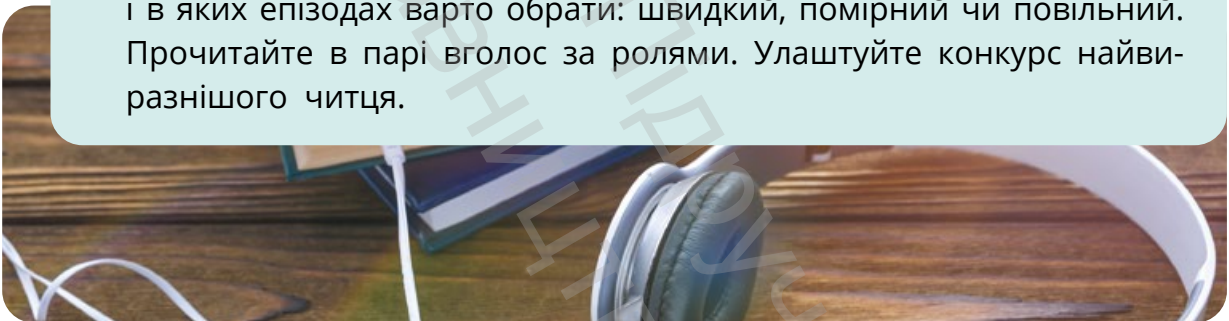
Роль у творі

Творча студія

18

Прочитайте мовчки діалог Соні й Миколи. Як змінювалася гама їх емоцій з моменту зустрічі й до прощання після побачення? Візуалізуйте зміни в емоційному стані персонажів за допомогою кольорів або певних графічних засобів.

Уявіть, що вас запросили озвучити аудіокнижку. Спочатку з'ясуйте, які емоції персонажів треба передати, який темп мовлення і в яких епізодах варто обрати: швидкий, помірний чи повільний. Прочитайте в парі вголос за ролями. Улаштуйте конкурс найвиразнішого читця.

Практикум

19

Працюючи в парі, підготуйте характеристику Миколи та Соні. У процесі роботи обговоріть такі запитання:

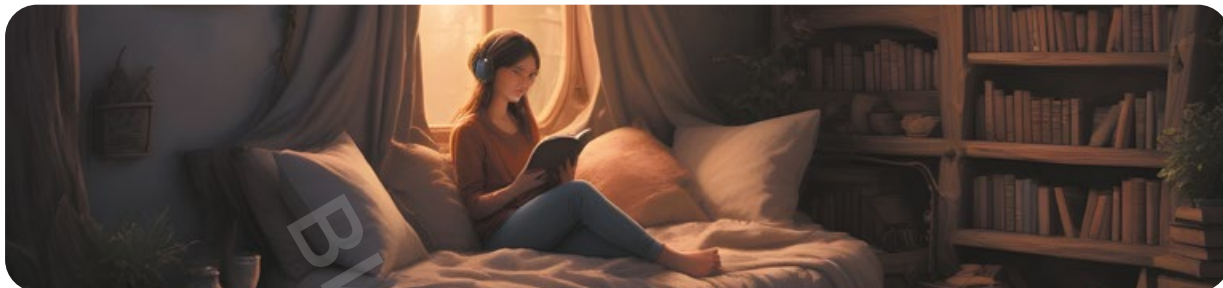
- Чи щирими є стосунки між Миколою і Сонею?
- Які почуття оприявлені в новелі між Миколкою і Сонею?
- Чи взаємні ці почуття? Хто є сміливішим у вияві своїх почуттів?
- Хто і навіщо ініціює похід до чорного холодного провалля?
- Як поведуться персонажі?
- У чому проявилися норовистість і рішучість Соні?
- Як персонажі намагаються зрозуміти одне одного?
- Які вчинки Миколи є свідченням його ставлення до Соні?

Форум читачів і глядачів

20

Прослухайте текст новели у виконанні різних читців. Які відмінності у виконанні ви помітили? Яке з виконань вам більше сподобалося?

Творча студія

21

Об'єднайтеся в групу й уявіть, що ви є знімальною групою короткометражного фільму за новелою Григора Тютюника «Зав'язь». Напишіть перелік реквізиту, який вам треба відшукати і придбати для зйомок фільму. Розіграйте діалог між директором і продюсером, де обговорюються потреби знімальної групи. Здійсніть взаємооцінювання правильності вживання узгоджень числівника з іменником у процесі діалогу.

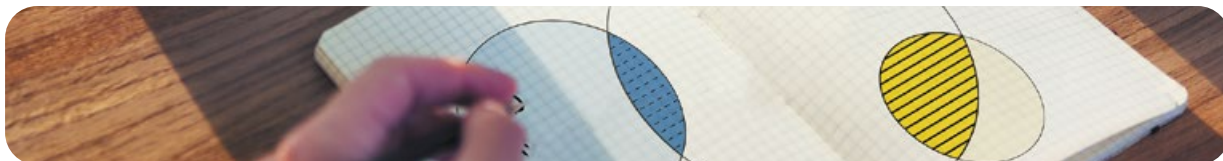
Наукова лабораторія

22

А Створіть схему сюжету твору Григора Тютюника «Зав'язь». Якими часовими рамками обмежується сюжетна лінія новели? До якої події прив'язаний сюжет твору?

22

Б Дослідіть, у чому полягає різниця між новелою та оповіданням. Порівняйте новелу Григора Тютюника «Зав'язь» з оповіданням О. Генрі «Дари волхвів» за особливостями розвитку сюжету. Використайте діаграму Венна, щоб зазначити спільні та відмінні особливості.

Практикум

23

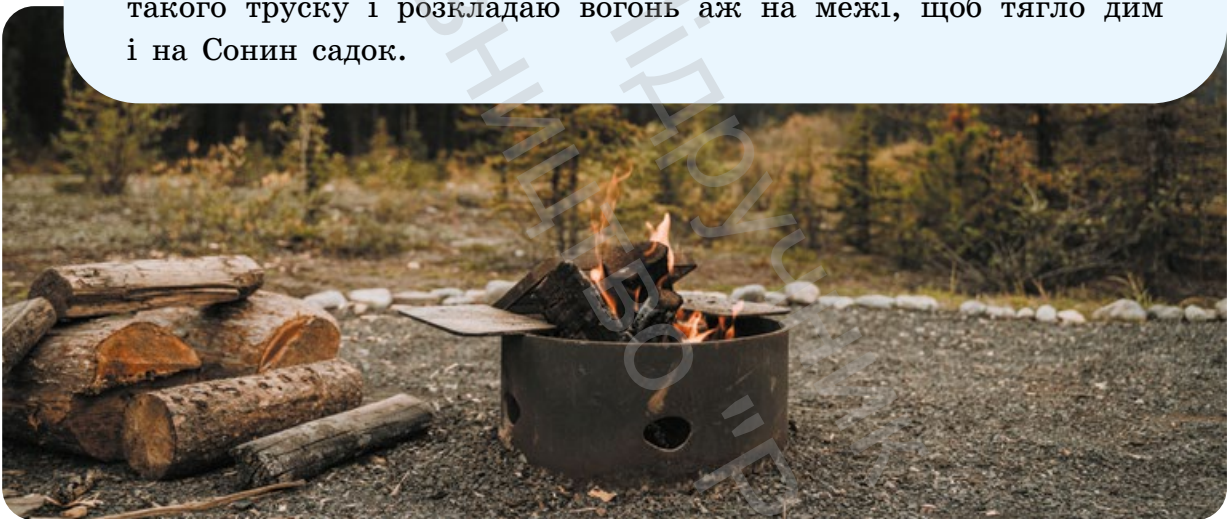
Прочитайте речення з тексту новели. Визначте, якою частиною мови є виділені слова у наведених реченнях. Чи можна з'ясувати лексичне значення цих слів без контексту? Чому ви так гадаєте? Прокоментуйте, як числівники узгоджуються з іменниками.

1. Ми ліземо з кручі в чорну холодну прірву, підпираючи **одне одного** плечима і хапаючись руками за **якесь** мокре цупке бадилиння.

2. На якусь мить я бачу її сухі вимогливі очі і чую сором'язливий шепіт: — в сто разів кращі.. милий... в **тисячу!**

3. Розходимося уже далеко за **північ**, ледве переступаючи зомлілими ногами і несучи на губах солодку пекучу спрагу.

4. Я прожогом кидаюся в садок, нагрібаю **п'ятірнями** сякого-такого труску і розкладаю вогонь аж на межі, щоб тягло дим і на Сонин садок.

Творча студія

24

Уявіть себе режисером або режисеркою короткометражного фільму, який ви знімаєте за новелою Григора Тютюника «Зав'язь». Пригадайте й перекажіть уявним акторам прикінцеву частину новели, коли дід разом з онуком рятують від морозу зав'язь на деревах, одночасно піклуючись і про сусідський сад. Як ви поясните акторам, у чому полягає символічність цього порятунку?

Польове дослідження

25

Дослідіть лексичне багатство твору Григора Тютюнника. Об'єднайтеся в три групи, кожна з яких здійснюватиме спостереження над мовою твору з одного з таких аспектів:

Використання фразеологізмів у конкретних ситуаціях мовлення, у показі загальної світлої атмосфери першого кохання	Використання синонімів	Використання розмовної лексики, її роль у створенні іронічного, але доброзичливого тла змалювання стосунків закоханих
---	------------------------	---

Оприлюдніть результати досліджень учасникам інших груп.

Творча студія

26

Олесь Гончар писав: «Написати таку книжку, щоб читач навмисне розтягував читання її надовше, малював недочитані сторінки і думав радо: ще є, ще й на завтра зостанеться – ось кредо Тютюнника».

Напишіть, як ви уявляєте подальшу долю героїв новели «Зав'язь». Намагайтеся дотримуватися манери оповіді Григора Тютюнника. Ймовірно, ви знайдете і втілите в оповіді ще певну художню деталь. Презентуйте свою роботу класові.

Індивідуальне читання

27

А Обговоріть такі твердження: «**Стати письменником дано не кожному, проте кожен може навчитися гарно писати**», «**Якщо знаєш секрети відомих авторів, ти вже на півдорозі до письменницького успіху**». Прочитайте текст.

Без великого таланту великим письменником не станеш. Але й талант треба розвивати, тобто знову вчитися, чи на курсах, чи самостійно, але вчитися. Ми ж не уявляємо, що можна стати музикантом, не опанувавши інструмент. Навіть якщо у людини абсолютний музикальний слух, вона однаково ще мусить навчитися ремесла. Будь-яка творчість — це поєднання вроджених здібностей і технічних навичок.

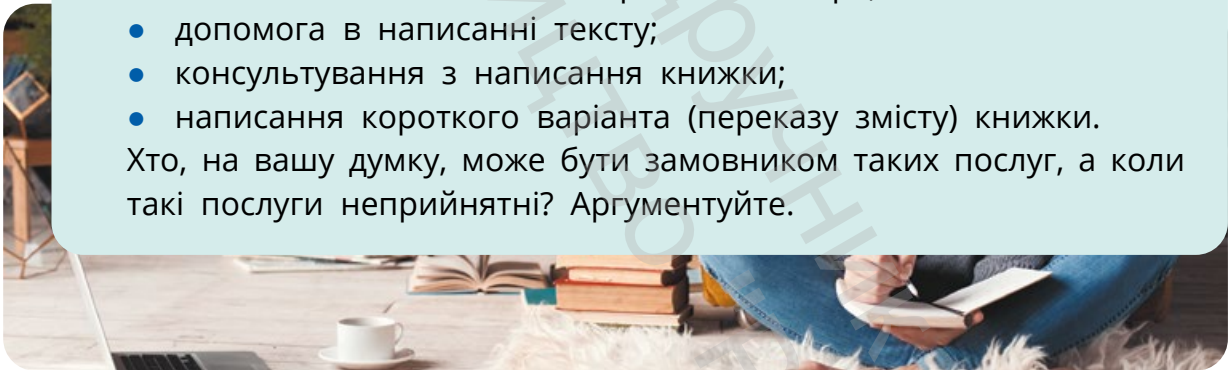
Поясніть, як ви розумієте вираз «талант треба розвивати». Які конкретні дії мають робити ті, хто прагне розвинути власний письменницький талант? Де і як, на вашу думку, автори-початківці можуть опанувати «технічні навички» письменства?

27

Б На сайтах для авторів-початківців, окрім послуг редагування, вичитування чи коректури, пропонують такі послуги:

- написання книжки на замовлення;
- написання книжки за матеріалами автора;
- допомога в написанні тексту;
- консультування з написання книжки;
- написання короткого варіанта (переказу змісту) книжки.

Хто, на вашу думку, може бути замовником таких послуг, а коли такі послуги неприйнятні? Аргументуйте.

27

В Проаналізуйте книжку, яку зараз читаєте, за такими критеріями:

Чи тема цікава і в тексті немає невиправданих відхилень?

Чи послідовність викладу змісту логічна й відповідає жанру?

Чи мовні засоби, використані автором, допомагають зацікавити читачів?

Поміркуйте, чи є вам чого навчитися в цього автора, аби удосконалити свої навички написання текстів такого жанру.

Модуль 3.6

rnk.com.ua/107394

Електронний інтерактивний додаток до Модуля 3.6.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Ефективна комунікація	Інформаційна гігієна	М'який знак у числівниках. Відмінювання кількісних числівників (цілі числа)	Поверхнєве читання	Детектив. Фабула

Форум читачів і глядачів

1

Ознайомтеся з інформацією про Артура Конан Дойля та його знаменитих персонажів. Дайте відповіді на запитання на основі прочитаного.

- Яким чином первинна професія Артура Конан Дойля вплинула на його твори про Шерлока Голмса?
- Чи можна вважати, що батько підтримував його творчість?
- Що змусило автора змінити плани щодо історій про Голмса й Вотсона?

Артур Конан Дойль

Наукова лабораторія

2

Дослідіть, яку роль у прочитаному в попередньому завданні тексті відіграють числівники. З'ясуйте, чому без слів цієї частини мови неможливо скласти біографічну довідку чи надати точну інформацію про певні історичні факти, події тощо.

Випишіть числа з попередньої вправи. Прочитайте їх уголос. Чи спіткали вас труднощі з узгодженням числівників з іменником **рік** у відповідних відмінкових формах? Прокоментуйте, яких саме знань вам бракує, щоб правильно поєднувати такі числівники з іменниками в усному мовленні й на письмі.

Форум читачів і глядачів

3

У третьому абзаці оповідання Артура Конан Дойля «Пістрява стрічка» сказано, що події відбувалися «на початку квітня 1883 року».

З'ясуйте, коли вийшов друком цей твір і як це пов'язано з тим, що постать головного героя читачі сприймали як реальну. Навіщо автор, окрім точних дат, наводить у творі точні назви географічних і міських об'єктів? Прочитайте текст оповідання, використовуючи вид поверхневого читання, щоб швидко знайти відповідні назви. Випишіть їх з тексту.

Поверхнєве читання – це вид швидкочитання, коли читач переглядає текст (не проговорює, не зупиняється, не повертається до прочитаного) і виділяє для себе ключові слова, зумовлені метою читання.

Практикум

4

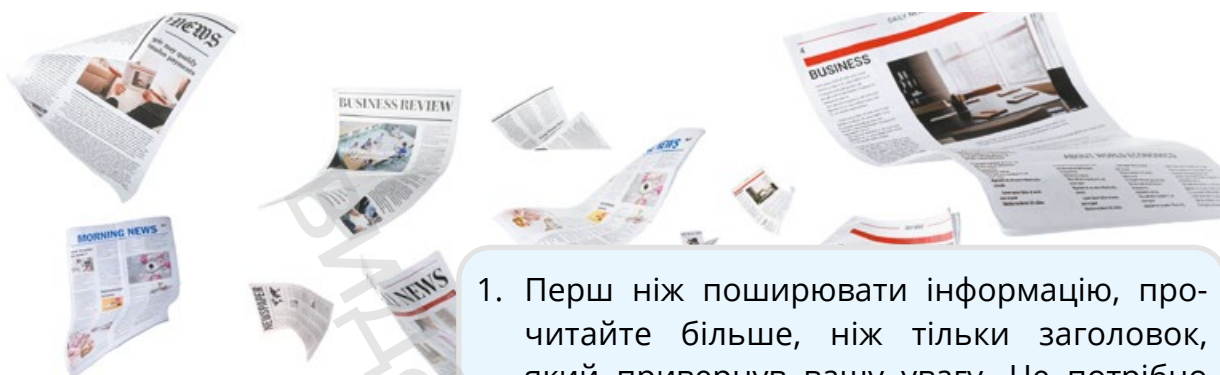
A Прокоментуйте вислів відомого письменника. Як використання фактів, справжніх назв реальних історичних об'єктів, точних дат, подій, які відбуваються у творі, впливає на сприйняття читачем подій і героїв, описаних у художньому творі?

Якщо ви скажете, що в небі літають слони, вам не повірять. Але якщо ви скажете, що в небі літають чотири сотні двадцять п'ять слонів, — вам, імовірно, повірять (Габріель Гарсія Маркес).

4

Б Прийом поєднання конкретних даних із вигаданими, на жаль, використовують не лише письменники з художньою метою, а й автори фейкових новин. Зумисне доповнюючи неправдиву інформацію реальними назвами, посиланнями на авторитетні джерела тощо. Ознайомтеся з порадами журналіста, як відрізнити справжню новину від інформаційної підробки. Доповніть кожен з них, продовжуючи речення й пояснюючи, в чому полягає користь наведених дій.

Порада журналіста:
**«Дотримуйтеся
інформаційної
гігієни!»**

1. Перш ніж поширювати інформацію, прочитайте більше, ніж тільки заголовок, який привернув вашу увагу. Це потрібно для того, щоб ...
2. Перевірте, яке видання опублікувало новину. Це дасть змогу ...
3. Перевірте дату публікації й час. Так ви зможете упевнитися ...
4. З'ясуйте, хто автор. Це важливо, бо ...
5. Дивіться, на які джерела покликаються в новині. Це зорієнтує...
6. Звертайте увагу на сумнівні цитати та фотографії. Це вкаже на те, що...
7. Подивіться, що інші видання пишуть про це. Це допоможе ...
8. Розважливо ухвалюйте рішення, чи потрібно робити репост. Так ви убезпечите...

Дискусійний майданчик

5

Обговоріть у класі наведені припущення щодо вибору автором теми твору. Яка з позицій вам імпонує? Аргументуйте. Поміркуйте, які джерела вам знадобиться опрацювати, щоб підкріпити ваші аргументи. Аргументом, на користь якої з наведених позицій, можуть слугувати слова Голмса: «Воістину, насильство обертається проти насильника, а той, хто копає яму комусь, сам у неї й попадає».

- Конан Дойль написав твір про англійського детектива, бо це була на той час найпопулярніша професія.
- Автор узявся за детективні історії, щоб зменшити рівень злочинності своїй країні.
- Письменник хотів розважити читачів цікавим карколомним сюжетом і водночас показати, що в цьому світі є справедливість та добро переможе зло.
- Автор мав на меті зафіксувати в своїх творах і передати наступним поколінням реальність епохи, у якій він жив.
- Конан Дойль захоплювався детективними історіями своїх колег-письменників і тому вирішив спробувати свої сили.

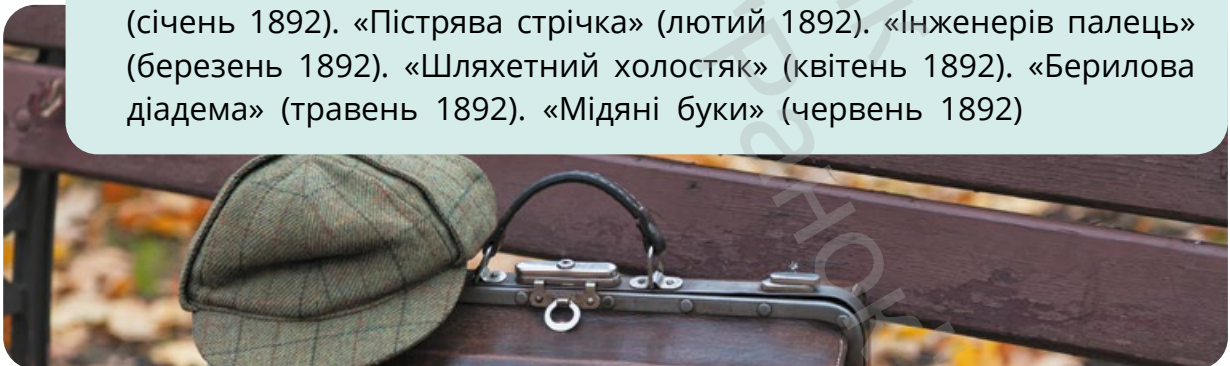

Форум читачів і глядачів

6

А Прочитайте у **Хрестоматії** оповідання «Пістрява стрічка». Поясніть, чому твір має таку назву. Перегляньте назви інших оповідань збірки «Пригоди Шерлока Голмса». Що спільного в цих назвах ви помітили? Як ці заголовки підказують читачеві, що вони стосуються детективних історій?

«Пригоди Шерлока Голмса» (1892). «Скандал у Богемії» (червень 1891). «Спілка рудих» (серпень 1891). «Встановлення особи» (вересень 1891). «Таємниця Боскомбської долини» (жовтень 1891). «П'ять апельсинових зерняток» (листопад 1891). «Людина з розсіченою губою» (грудень 1891). «Блакитний карбункул» (січень 1892). «Пістрява стрічка» (лютий 1892). «Інженерів палець» (березень 1892). «Шляхетний холостяк» (квітень 1892). «Берилова діадема» (травень 1892). «Мідяні буки» (червень 1892)

6

Б Оберіть один з діалогів твору, який вам видається найбільш цікавим для читачів і глядачів. Об'єднайтесь з однокласником чи однокласницею, які мають такі самі вподобання. Організуйте сценічне читання діалогу. Передайте емоції та настрої персонажа в цьому епізоді.

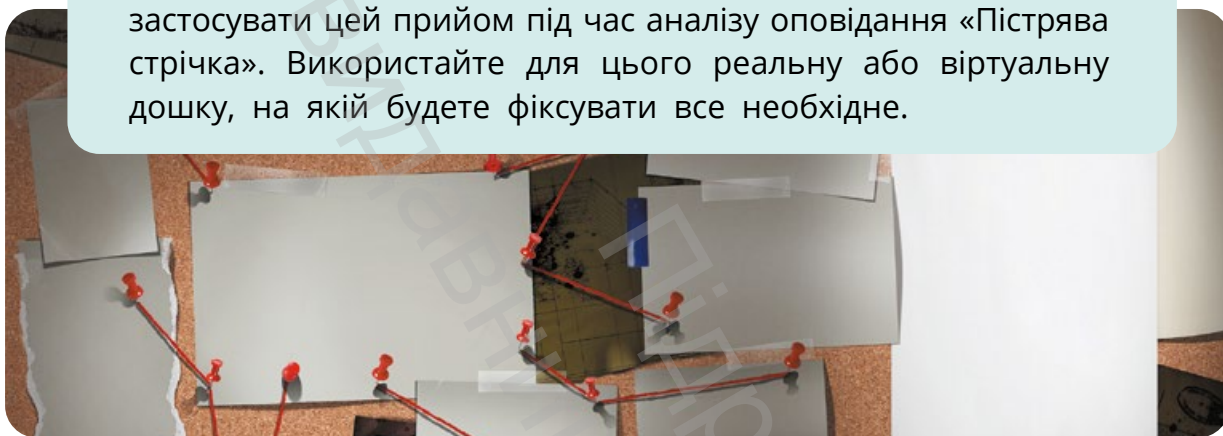

Практикум

7

Знайдіть в оповіданні епізоди, у яких учасники подій намагаються тлумачити смерть Джулії Стоунер. Як різні персонажі інтерпретують цей факт?

Часто в фільмах і серіалах про детективів показують, яким чином особа, яка веде розслідування, візуалізує цей процес: визначає ключових дійових осіб ситуації, важливі факти, деталі, які можуть допомогти в розслідуванні. Спробуйте застосувати цей прийом під час аналізу оповідання «Пістрява стрічка». Використайте для цього реальну або віртуальну дошку, на якій будете фіксувати все необхідне.

Дискусійний майданчик

8

Як ви гадаєте, чи автор детективного твору знає заздалегідь, хто виявиться злочинцем, чи рухається разом із читачем по ходу, вибудовуючи низку подій, які можуть призвести до несподіваної розв'язки? Свою думку аргументуйте. Прочитайте висловлювання відомого письменника (якого, до слова, вважають одним із засновників детективного жанру).

Будь-який сюжет, гідний так називатися, треба ретельно розробити ще до розв'язки, перш ніж братися за перо. Тільки ні на мить не випускаючи з уваги розв'язку, ми зможемо надати сюжету необхідну послідовність або причинність і змусити події й особливо інтонації в будь-якому пункті оповідання сприяти розвитку задуму (Едгар Аллан По).

Форум читачів і глядачів

9

Прочитайте фрагмент тексту підручника для сучасних слідчих. Які слідчі дії, що застосовують під час розслідування кримінальних злочинів, названо в тексті? Пригадайте сюжет оповідання «Пістрява стрічка». Які слідчі дії використав Шерлок Голмс? Запишіть свої міркування.

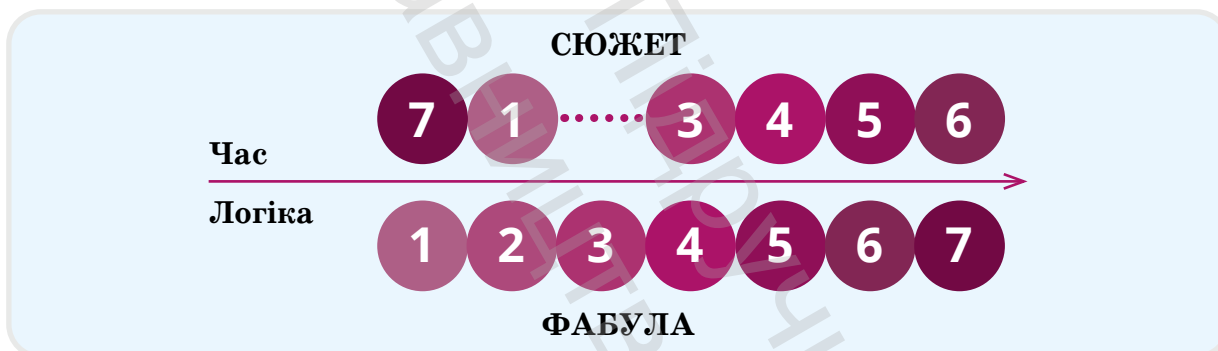

Практикум

10

Визначте епізоди в оповіданні «Пістрява стрічка», пов'язані з сюжетною лінією. Як ці епізоди співвідносяться з елементами розслідування, які застосовують у реальній криміналістиці. Зробіть висновок про те, як такі відповідності допомагають автору переконати читачів у реальності його героїв та подій, що відбуваються з ними.

Побудуйте схеми сюжету та фабули оповідання «Пістрява стрічка». Обговоріть відмінності в послідовності подій насправді та подій у творі.

Фабула – послідовне зображення подій у художньому творі, на відміну від сюжету, де події можуть зображатися непослідовно, в нехронологічному порядку або з пропусками. Фабула й сюжет можуть збігатися, якщо події викладено в обох випадках у чіткій причиново-часовій послідовності.

Дискусійний майданчик

11

Засновник жанру детективу американський письменник Едгар Алан По у своїх творах закрив основні закони побудови класичного (інтелектуального) детективу. У творах класичного типу всі події, як правило, відбувалися в першій частині, а потім детектив рухався вперед, доки повністю не розгадував загадки. Читач, рухаючись за сюжетом, діє нарівні з тим, хто веде розслідування, і має змогу самостійно працювати над загадкою. Розв'язуючи ту чи іншу таємницю, читач повинен мислити логічно, послідовно, підключивши свій інтелект, звідси і назва – інтелектуальний.

Ознайомтеся з ознаками класичного детективу, наведеними в переліку нижче, й обговоріть з однокласниками та однокласницями, чи можна оповідання «Пістрява стрічка» вважати прикладом інтелектуального детективу.

Особливості інтелектуального детективу:

- сюжет побудований навколо злочину;
- у центрі процес пошуку істини;
- дія відбувалася в дуже обмеженому просторі;
- головний герой – єдиний, хто міг досягти успіху й знайти розгадку;
- жертва – об'єкт, на який спрямовано всю увагу нишпорки;
- детектива цікавлять найменші подробиці;
- читач має змогу стежити за розвитком думки слідчого;
 - відсутність рухів та емоцій;
 - переживання читача зосереджені на таємниці, а не на співчутті трагедії людей;
 - злочин розкритий винятково за допомогою логічних умовиводів, а не випадково;
 - монотонність оповіді, довгі розповіді героїв про різні дрібниці;
 - мало уваги звернено на великі географічні кордони.

Практикум

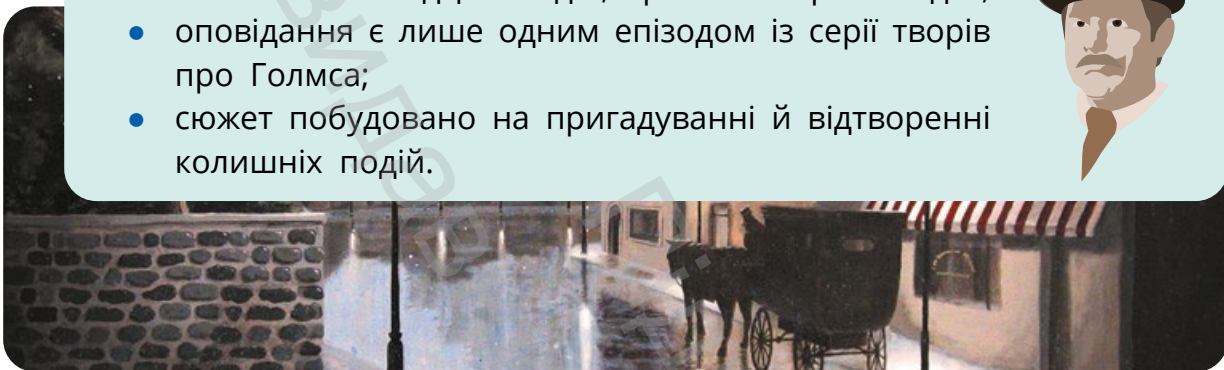
12

А Дослідіть, чому детективний жанр можливий для реалізації в епічних формах і неможливий у ліричних жанрах. Запишіть свої міркування.

12

Б Перечитайте перші два абзаци оповідання «Пістрява стрічка». Знайдіть у цьому фрагменті докази того, що:

- оповідачем у творі є саме доктор Вотсон;
- Вотсон є очевидцем подій, про які він розповідає;
- оповідання є лише одним епізодом із серії творів про Голмса;
- сюжет побудовано на пригадуванні й відтворенні колишніх подій.

Форум читачів і глядачів

13

Ознайомтеся з інформацією. Як ви гадаєте, чому ці факти не вплинули на сприйняття читачами сюжету як правдивого? Чи міг автор уникнути цих помилок? Аргументуйте вашу відповідь.

У тексті «Пістрявої стрічки» автор припустився кількох фактологічних помилок. У розповіді доктор Ройлотт використовував для вбивства власної падчерки болотяну змію, яка виповзала з вентиляційної віддушини, а потім спускалася і піднімалася назад по мотузці для дзвінка, яким викликали слуг. Але справа в тому, що змії не зможуть повзти по вільно висячій мотузці, тому що їм потрібна тверда основа. Інакше кажучи, такий трюк у житті неможливий. Також у книзі згадувалося про те, що Ройлотт кликав змію свистом, однак у ХХ столітті науковці довели, що змії глухі, тому це теж вважається помилкою автора.

Практикум

14

Випишіть із першого абзацу оповідання «Пістрява стрічка» всі кількісні числівники. Провідмініайте їх, використовуючи опорні питання в таблиці. Порівняйте закінчення в числівниках і самих питаннях до відмінків.

Відмінок	Питання
Називний	Скільки?
Родовий	Скілько х ?
Давальний	Скілько м ?
Знахідний	Скільки? або Скілько х ?
Орудний	Скілько ма ?
Місцевий	(на) Скілько х ?

Польове дослідження

15

Знайдіть у творі епізоди, у яких оповідачем є не доктор Вотсон, а Хелін Стоунер. Знайдіть у її розповіді слова й вирази, що вказують на емоційність оповідачки. Як це допомагає авторові передати її стан під час візиту до знаменитого стежника? Навіщо Голмс весь час перебиває дівчину? Чи можна таку комунікацію вважати ефективною? Наведіть приклади інших життєвих ситуацій, коли в одного з учасників діалогу може виникнути об'єктивна необхідність перебити співрозмовника.

Хелін Стоунер розповідає про свою проблему Шерлокові Голмсу та доктору Вотсону.
Ілюстрація до першого видання

Ефективна комунікація – це не просто обмін інформацією, йдеться про розуміння емоцій і намірів людей, які спілкуються. Потрібно не тільки вміти чітко передати повідомлення, але і потрібно вміти слухати так, щоб розуміти повний зміст того, про що йдеться, і змусити іншу людину відчувати, що її слухають і розуміють.

Творча студія

16

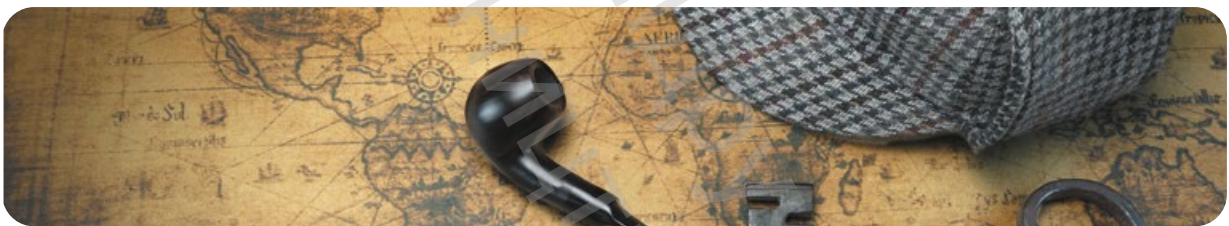
Перегляньте текст оповідання. Оцініть, чи можливою є постановка цього твору на сцені. Яких доповнень чи змін для цього потребує текст? Який з епізодів, на вашу думку, потребуватиме найменших доопрацювань? Чому? Яку роль відіграють у вашому виборі діалоги персонажів? Чи такими ж істотними будуть доопрацювання тексту для інсценізації? Аргументуйте. Об'єднайтесь у групу. На основі обраного уривка оповідання створіть фрагмент п'єси.

Практикум

17

Знайдіть у тексті оповідання описи зовнішності героїв. Чому саме цим персонажам автор приділяє найбільше уваги? Як можна пояснити відсутність описів Вотсона й Голмса в цьому творі? Чому для читачів усієї серії оповідань це не викликає здивування?

18

Прочитайте уважно характеристику Шерлока Голмса, яку сформулювали критики на основі аналізу 56 оповідань і 4 повістей про видатного детектива. Які з цих характеристик можете підтвердити текстом оповідання «Пістрява стрічка»?

Тож який він, цей Шерлок? Це худий, високий чоловік з темним волоссям та прямим носом. У минулому чудовий боксер. Знавець хімії, у вільний час проводить у своїй кімнаті хімічні експерименти. Талановитий скрипаль. Блискучий актор і майстер імітацій – вміння перевтілюватись допомагали Голмсу дізнаватися багато інформації та залишатися непоміченим. Має гарне почуття гумору.

Шерлок Голмс на ілюстрації Сидні Педжіта

Форум читачів і глядачів

19

А Позмагайтеся в пильності. Спробуйте дати відповідь на такі питання, не переріхуючи тексту.

- У якому званні був батько близнючок Стоунер, коли їхня мати стала вдовою?
- Який диплом мав Грімсбі Ройлотт?
- У якому контексті в оповіданні згадано опалову тіару?
- З ким водив дружбу Ройлотт?
- Ким за професією був наречений Джулії Стоунер?
- Де Ройлотт тримав змію?
- Яку назву мав заїзд, де Голмс і Вотсон чекали сигналу від Хелін Стоунер?
- Чому ліжко Хелін Стоунер видалося Голмсу «особливим»?
- Яким чином Голмс і Вотсон потрапили на територію садиби Стоук-Моран?

Зробіть висновок про головні й другорядні деталі в оповіді автора. Як головні деталі допомагають читачам розгадати загадку злочину, а другорядні – зробити історію максимально достовірною? Підготуйте за текстом оповідання два запитання про важливі деталі для читача й другорядні.

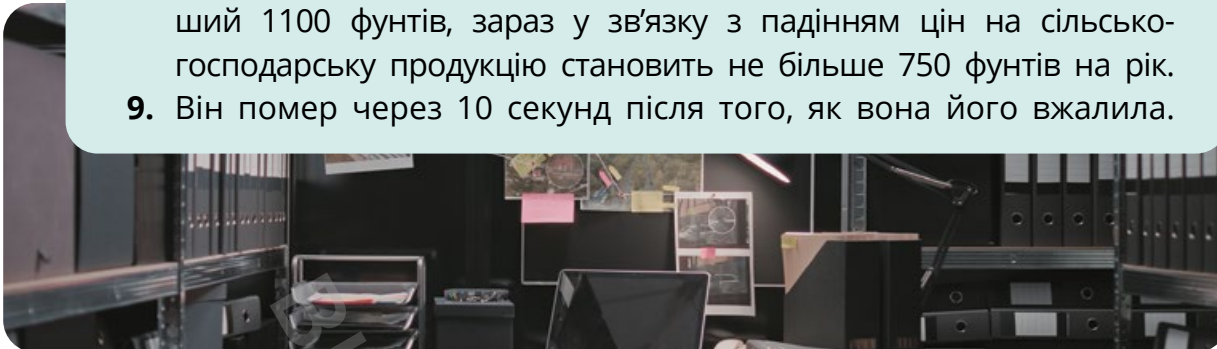

19

Б Поміркуйте, яку роль у детективних історіях відіграють деталі. Пригадайте, з якими епізодами пов'язані наведені фрагменти.

1. Лівий рукав вашої жакетки заляпано грязюкою не менш як у 7 місцях.
2. Риси обличчя, фігура – усе засвідчувало, що їй не більше 30 років...
3. 8 років тому вона загинула в залізничній катастрофі під КРУ.
4. У минулому столітті 4 спадкоємці один за одним виявилися людьми непутящими, марнотратними...
5. За 2 тижні до весілля сталося страшне нещастя, яке позбавило мене моєї єдиної подруги.

6. Вікна 3 кімнат виходять на газон.
7. На білому зап'ястку чітко проступало 5 синьо-червоних плям: 4 поряд і 1 навпроти них – від великого пальця.
8. Загальний прибуток, що на час смерті цієї жінки був трохи менший 1100 фунтів, зараз у зв'язку з падінням цін на сільсько-господарську продукцію становить не більше 750 фунтів на рік.
9. Він помер через 10 секунд після того, як вона його вжалила.

19

В Ознайомтеся з правилами відмінювання кількісних числівників на позначення цілих чисел у **Довіднику** і повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні кількісних числівників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

- Відмінювання числівників, які позначають числа від **5** до **20** й **назви десятків**, відмінюємо двома способами за зразком числівника **п'ять**;
- У числівниках **п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят** немає знака м'якшення, й під час відмінювання в них змінюємо лише другу частину.
- У числівниках **п'ятсот, шістсот, сімсот, вісімсот, дев'ятсот** відмінюють обидві частини.

Форум читачів і глядачів

20

Знайдіть у тексті оповідання «Пістрява стрічка» та прочитайте уважно розповідь Хелін Стоунер про вітчима. Навіщо автор приділяє цьому персонажеві стільки уваги вже на початку твору? Якими деталями доповнюється цей образ по ходу розгортання сюжету? Що нового ми дізнаємося про лікаря Ройлотта аж до моменту його смерті? Запишіть свої міркування.

Дискусійний майданчик

21

Про що попросила Хелін Стоунер детективів? Чому вона одразу (ще два роки тому) не звернулася до них за допомогою в розслідуванні смерті сестри? Оберіть одну з версій, яка, на вашу думку, є найбільш прийнятною, та підкріпіть її аргументами з твору.

- **Версія 1.** Хелін підозрювала Ройлотта, але дуже його боялася.
- **Версія 2.** Дівчина була переконана, що смерть сестри не була умисним убивством, а просто її серце виявилось надто чутливим до переляку.
- **Версія 3.** Хелін переживала лише за себе, тому й до стежників звернулася лиш тоді, коли виникла загроза безпосередньо її життю.
- **Версія 4.** Хелін не знала про існування таких детективів, була розгублена й тому версія поліції про смерть сестри її вдовольнила.
- **Версія 5.** Запропонуйте ваш варіант, якщо жодна з наведених версій не видається вам вірогідною.

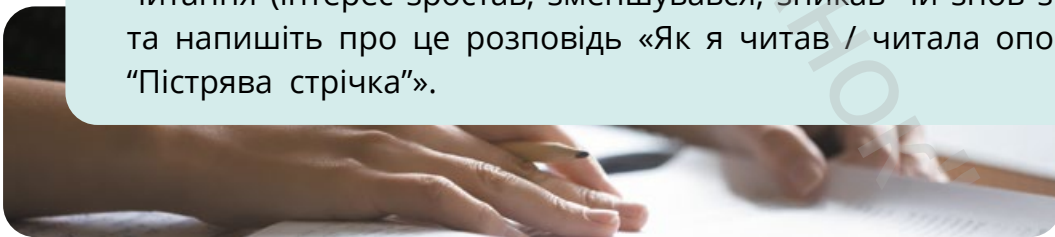

Практикум

22

А За законами детективного жанру нишпорка має знайти ключові деталі, докази, підказки, щоб розгадати таємницю злочину. Розкрийте роль наведених деталей у розкритті злочину.

- Шнур від дзвінка, душник, ліжко, ремонт...
Доповніть цей перелік іншими підказками. Пригадайте, як поява в тексті нових деталей впливала на ваше враження від читання (інтерес зростав, зменшувався, зникав чи знов зростав), та напишіть про це розповідь «Як я читав / читала оповідання «Пістрява стрічка»».

22

Б Знайдіть у тексті деталі, факти, назви предметів тощо, які вказують на те, що дії відбуваються саме в Англії кінця XIX століття. Випишіть кілька історизмів, значення яких вам не відомо, з'ясуйте їхнє значення.

Польове дослідження

23

Знайдіть в усережжі фото акторів, які грали Шерлока Голмса в різних екранізаціях. Пригадайте, як персонаж набув саме такого вигляду? Якби ви проводили кастинг серед українських акторів на роль Голмса, кого ви обрали б? Зберіть інформацію і знайдіть світлини місць, де в Україні можна було б знімати епізоди за мотивами оповідання «Пістрява стрічка», зображуючи англійські маєтки замки Англію кінця XIX – початку XX століття. Підготуйте презентацію про одне з таких місць.

Дискусійний майданчик

24

Пригоди Шерлока Голмса донині є найбільш екранізованим літературним твором в історії людства: має понад дві сотні екранізацій, зокрема анімаційних стрічок, серіалів, повнометражних художніх фільмів. Чому так сталося? Наведіть щонайменше три аргументи. Обміняйтеся думками з однокласниками та однокласницями, спільно визначте три найпереконливіші аргументи, які було запропоновано. Який із названих фільмів чи серіалів ви дивилися?

Сьогодні історії про Шерлока Холмса стали одним з найбільш екранізованих літературних творів на Землі. Починаючи з німої тридцятисекундної короткометражки «Шерлок Голмс спантеличений» (Sherlock Holmes Baffled), що з'явилася 1900 року, в усьому світі було знято понад 210 кінокартин і телесеріалів на цю тему. Найостанніші з них — це детективні бойовики Гая Річі (Guy Ritchie) «Шерлок Голмс» і «Шерлок Голмс: Гра тіней» (Sherlock Holmes: A Game of Shadows) з Робертом Дауні-молодшим (Robert Downey Jr.); гучний британський серіал «Шерлок» (Sherlock) з чарівним Бенедиктом Камбербетчем (Benedict Cumberbatch) у головній ролі; американський «Елементарно» (Elementary) з Джонні Лі Міллером (Jonny Lee Miller) — серіал відзначився, перетворивши доктора Джона Вотсона в Джоан Вотсон у виконанні Люсі Лью (Lucy Liu).

Польове дослідження

25

Проведіть розслідування щодо того, у який спосіб відбувалися екранізації сюжетів про Голмса. Зберіть повне досьє про кілька таких версій, дослідивши, зокрема, таке:

- Чи дотримуються автори екранізації першоджерела, чи приносять власні сюжетні повороти?
- Чим відрізняється класична екранізація від продукту, знятого за мотивами творів Конан Дойля?
- Чому в основу повнометражних екранізацій потрапляють саме сюжети романів письменника, а сюжети оповідань частіше втілюють у форматі серіалів? Коли саме цю закономірність було порушено?

Практикум

26

Прочитайте вголос фрагмент переписки режисера з продюсером стрічки за мотивами оповідання «Пістрява стрічка», ставлячи чи-слівники у відповідних відмінкових формах.

Р. — Скількох акторів запросимо на головні ролі?

П. — Найголовніше запросити 5 основних. Проте маємо поміркувати над 2 додатковими дублерами.

Р. — Зніматимемо не менше 6 місяців, тому треба розподілити всі сцени, враховуючи зміну 2 сезонів.

П. — Домовилися. Упродовж 15 днів від завтра маємо провести кастинги й відбір акторів.

Р. — А якщо 15 днями не обмежимося?

П. — 1 днем можемо пожертвувати на цю справу, але не більше.

Р. — На першу локацію виїжджаємо за 3 тижні. Командою з 30 техніків та помічників.

П. — Що з масовкою?

Р. — Тут нам, на щастя, не треба скликати натовпу й платити 267 статистам, як минулого разу.

П. — Тож заощадимо на цьому від 17 до 24 відсотків бюджету.

Р. — Головне, щоб наші зірки не запросили забагато, а вдовольнилися скромними 80 тисячами на особу.

П. — Будемо керуватися можливостями нашого бюджету.

Чи спіткали вас труднощі через озвучування числівників, які позначають відповідні числа? Випишіть ці числівники у відповідних відмінкових формах і поясніть, коли ми вживаємо в них м'який знак. Для самоперевірки скористайтеся словниками чи довідниками.

Польове дослідження

27

За майже півтора століття активного життя один із найпопулярніших нишпорок в історії літератури надихнув не лише режисерів чи мультиплікаторів, а й письменників. Наведіть приклади художніх творів, написаних за мотивами детективів Артура Конан Дойля.

2016 року в коломийському видавництві «Вік» вийшла з друку повість-детектив Миколи Савчука «Коломийська історія Шерлока Голмса». Прочитайте фрагмент інтерв'ю з письменником, у якому він відповідає на питання «А чому власне Голмс, а не Холмс?»

Тому що в перших українських перекладах детективних оповідань видатного англійського письменника Артура Конана Дойля фігурує тільки Гольмс (Голмс). А ці вельми цікаві детективні історії вперше читали в оригіналі, а потім перекладали українці в США й Канаді та українці в Галичині ще до 1920-х років.

А вже потім, 1928 р. в Харкові, з'явився перший радянський переклад якогось М. Іванова. Підозрюю, що він Дойлеві твори переклав українською не з англійської, а з російської, де, звичайно, такі англійські прізвища передають через Х. Так у нас з'явився Холмс. Прикро, що найновіший український (повний!) чотиритомник про відомого детектива, який побачив світ 2010 р., знову пише «Холмс», а не Голмс. Зрозуміло, що від цього кумир любителів детективів ніскільки не втратив своєї приваби й ваги.

Форум читачів і глядачів

28

Прочитайте в **Хрестоматії** статтю Миколи Савчука «Від Голмса до Холмса і назад» і дізнайтеся: як змінювалося ім'я знаменитого лондонського детектива, які варіанти мали назви відомих оповідань про нього і ще чимало цікавого. Дайте відповіді на основі прочитаного в статті на такі питання і виконайте завдання.

- Як і коли про Шерлока Голмса дізналися українські читачі?
- Наведіть приклади щодо порушення академічної доброчесності видавцями українських перекладів творів А. Конан Дойля.
- Чому в радянській період було так мало перекладів українською?
- Наведіть 3 приклади з тексту, які доводять тезу «За незалежної України українські перекладачі надолужують втрачене». Чи вдалося їм це, на вашу думку?
- Назвіть прізвища перекладачів творів про Шерлока Голмса.
- Як інформація тексту доводить або спростовує твердження про надзвичайну популярність цих творів серед українських читачів?
- Як ви гадаєте, чи допустимим є переклад творів англійського автора українською мовою не з мови оригіналу, а з перекладів іншими мовами (польською, російською тощо)? Аргументуйте.

Індивідуальне читання

29

А Обговоріть такі твердження: «Письменник – не той, хто пише, а той, кого читають», «Кожен, хто хоче стати письменником, має бути готовим до критичної оцінки своїх текстів».

29

Б Прочитайте фрагмент інтерв'ю українського письменника Олександра Бойченка. Чи погоджуєтеся ви з позицією автора щодо самокритичності? Аргументуйте.

«Без самокритики письменник легко може захворіти на манію величі, причому зазвичай стається так, що чим бездарніше він пише, тим більшою є його манія. А занадто строга самокритика може заганяти в ступор, у творчий параліч. Оптимальний варіант – давати собі повну свободу у процесі письма, але потім твёрезо оцінювати власні результати і без жалю викидати все зайве і переробляти все, що не вдалося. Щасливі ті, хто так уміє» (Олександр Бойченко).

29

В Поміркуйте, навіщо авторові потрібен сторонній погляд на його текст. Яка з наведених позицій, на вашу думку, найважливіша для автора тексту?

- Дізнатися про загальне враження від твору.
 - Отримати зворотний зв'язок про сильні й слабкі місця.
 - Помітити можливу непослідовність викладу матеріалу.
 - Перевірити, чи відповідають наведені приклади контексту.
- Підготуйте презентації про такі професії: редактор, коректор, бета-рідер. Що об'єднує цих фахівців і в чому полягає специфіка роботи кожного з них?

29

Г Більшість досвідчених авторів, видавців і літературознавців вважають, що батьки чи інші близькі родичі або друзі не можуть бути вправними критиками для автора-початківця. Доведіть або спростуйте цю тезу. Наведіть приклади з історії літератури або з власного досвіду.

Модуль 3.7

rnk.com.ua/107395

Електронний інтерактивний додаток до Модуля 3.7.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Булінг	Анонімність	Відмінювання кількісних числівників	Зв'язок графічної та текстової частин коміксу	Фантастика

Форум читачів і глядачів

1

А Об'єднайтеся в групу і прочитайте в **Хрестоматії** твір Рея Бредбері «Все літо в один день». Організуйте спільне читання за вже знайомим вам зразком, поданим на с. 76.

1

Б Обговоріть у групі наведені нижче питання, що стосуються твору. Визначте ті, на які було складно відповісти. З'ясуйте в інших однокласників та однокласниць їхні відповіді.

Рей Дуглас Бредбері

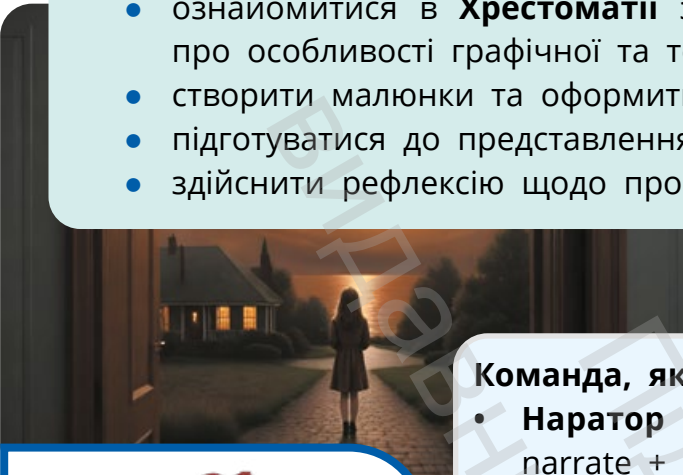
- Це новела чи оповідання? Доведіть свій вибір.
- Де і коли відбуваються події?
- Чому діти опинились саме в цьому місці?
- Скільки часу діти перебувають у цьому місці? Чи всі однаково?
- Хто персонажі твору? Чи можна серед них визначити головного героя? Хто це? Доведіть свою позицію.
- Де живуть мешканці планети? Чому?
- Що мало статися в той день, про який пише автор?
- Чому Бредбері назвав твір «Все літо в один день»?
- Яка тема та ідея розкрита у творі?
- Чого вчить твір?
- Яке враження справив на вас твір? Чому?

Творча студія

2

Об'єднайтеся в групу для виконання проекту зі створення коміксу на основі прочитаного твору Рея Бредбері «Все літо в один день», у якому передбачається таке:

- поділити твір на епізоди для коміксу;
- ознайомитися в **Хрестоматії** з уривками із наукової статті про особливості графічної та текстової частин коміксу;
- створити малюнки та оформити й упорядкувати їх у коміксі;
- підготуватися до представлення твору та презентувати його;
- здійснити рефлексію щодо проробленої роботи.

Порада
від коміксмейкера:
**«Комікс – це
колективна
творчість!»**

Команда, яка створює комікси

- **Наратор** (від англійського narrator – narrate + or «оповідати + особа, яка працює») – це той чи ті, хто вигадує події, діалоги та ін., тобто оповідає історію.
- **Пенсилер** (від англійського penciller – pencil + er «олівець + особа, яка працює») – це той чи ті, хто намічає олівцем усі зображення малюнка, визначає розташування картинок, персонажів тощо.
- **Інкер** (від англійського inker «валець для нанесення фарб», від ink + er «чорнило + предмет або особа, що працює») – це той чи ті, хто наводить ручкою або пензликом те, що створив пенсилер, а отже, доводить малюнки до кінця.

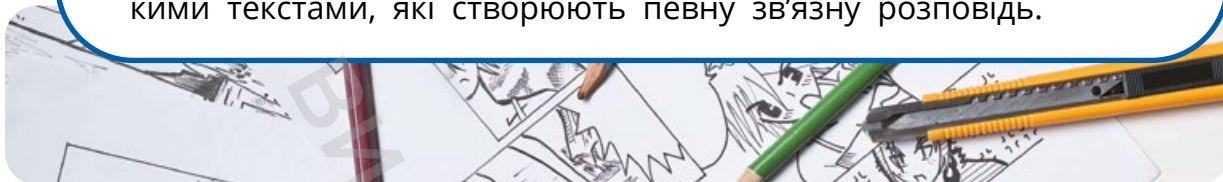
- **Колорист** (від англійського colorist – color + ist «колір, фарба + особа, яка працює») – це той чи ті, хто розфарбовує малюнки у потрібні кольори, які допомагають краще сприймати інформацію.

- **Летерер** (від англійського letterer – letter + er «літера, буква + особа, яка працює») – це той чи ті, хто відповідає за словесні бульбашки, заповнюючи їх текстом, вигуками, а також за різноманітні написи на малюнках на задньому тлі (підписи місцевості, оголошення тощо).

Комікс, або **мальопис** (від англійського comic – комедійний, комічний, смішний) – послідовність малюнків, зазвичай з короткими текстами, які створюють певну зв'язну розповідь.

Практикум

3

А Складіть таблицю «Реальне і фантастичне» у творі Рея Бредбері «Все літо в один день».

Реальне

Фантастичне

Фантастика (від грецьк. phantastike, в перекладі – мистецтво уявляти) – різновид літературних творів, в основі яких лежить опис світу, якого не існує в реальності.

Напрями фантастики:

- **Наукова фантастика** – наукове передбачення майбутнього й дослідження та прогнозування наслідків досягнень науково-технічної думки.
- **Соціальна фантастика** – зображення суспільних проблем у нереальному світі (наприклад, людина в суспільстві майбутнього).
- **Фентезі** – твори з казковими, магічними чи міфологічними мотивами.
- **Горор** – створення атмосфери напруження, непевності, тривоги за допомогою фантастичних елементів (різного роду монстрів, вампірів, зомбі, надприродних явищ і сил).

- **Утопія** – зображення безтурботного, ідеального майбутнього.
- **Антиутопія** – зображення небезпечних наслідків, пов'язаних з експериментами над людством задля його «поліпшення», певних, часто принадливих соціальних «ідеалів», антитеза утопії.
- **Постапокаліпсис** – дія відбувається у світі після якої-небудь глобальної катастрофи.

3

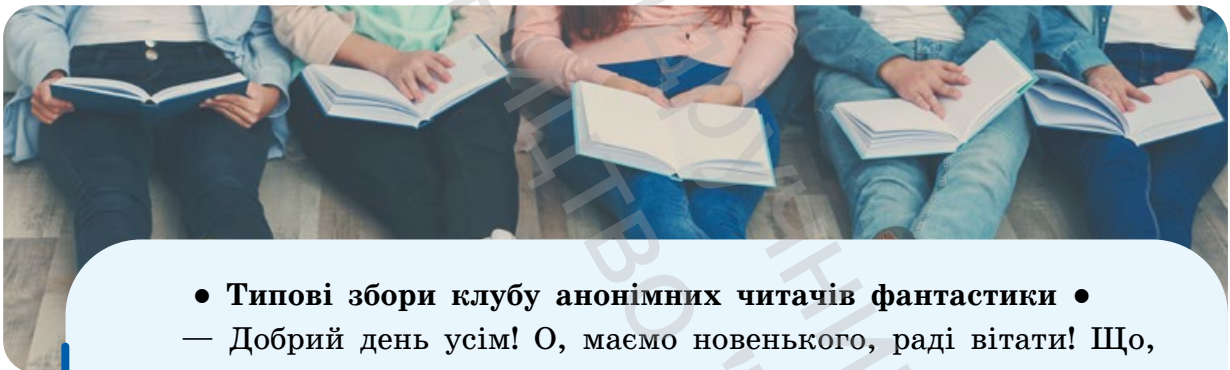
Б До якого жанру фантастики належить твір Рея Бредбері «Все літо в один день»?

Польове дослідження

4

А Прочитайте наведений нижче початок статті «**Це не просто фантастика: з чого почати знайомство з фентезі**». Поміркуйте, чому в ній ідеться про клуб анонімних читачів фантастики? Яку роль у житті людини відіграє анонімність?

• **Типові збори клубу анонімних читачів фантастики** •

— Добрий день усім! О, маємо новенького, раді вітати! Що, обожнюєте фантастику? Це ж чудово, тут ви знайдете однодумців. Поділіться з нами, з чим ви до нас прийшли сьогодні? Що там у вас: Айзек Азімов, Артур Кларк, Станіслав Лем? Чи Пітер Воттс? Ні, не любите історій про космос? То, може, Філіп Дік чи Рей Бредбері? Теж ні? Кінг, Лавкрафт? А, не подобаються горори... А що ж ви тоді любите? Ага, ясно, читали «Гаррі Поттера» і «Пісню льоду та полум'я». Тоді вам, мабуть, краще до наших сусідів, бо вечори фентезі у нашому клубі тільки раз на місяць. Агов, хлопці, приймайте ще одного!

• **З'являється модератор клубу анонімних читачів фентезі** •

— Вітаю! Чи знайдеться у вас хвилинка, щоб поговорити про фентезі та Джона Роналда Руела, нашого Толкіна?

Яких авторів, названих у тексті, ви знаєте? Чи знайомі вам названі твори? Об'єднайтеся у пари або групи, оберіть собі письменника або твір, знайдіть в інтернеті інформацію. Підготуйте виступ для зборів клубу анонімних читачів фантастики, де ви розкажете, чому б хотіли, щоб наступне засідання клубу було присвячено обраній темі. Або запропонуйте автора, не зазначеного в тексті.

Анонімність – це відсутність ідентифікації в будь-якому процесі володіння, передачі або створення інформації. В усному мовленні слово «анонімний» використовують для опису ситуацій, де ім'я дійової особи невідоме.

4

Б Прочитайте в **Хрестоматії** статтю «**Це не просто фантастика: з чого почати знайомство з фентезі**» цілком. Уявіть, що вам запропонували написати анотацію до обраної вами книжки як продовження статті. Уважно перечитайте наведені в статті анотації та складіть свою.

5

Пригадайте поезії Василя Голобородька «З дитинства: дощ» і Мар'яни Савки «Відлітайте, дерева. Прощай, нетутешня пташко...». Знайдіть опис дощу у згаданих поезіях та у творі Рея Бредбері. Знайдіть спільне і відмінне. Поміркуйте над тим, як відрізняються образи в поетичних і прозових творах. Чи впливає фантастичний характер твору на опис дощу в аналізованих творах? Міркування запишіть.

6

А Як ви уявляєте життя дітей на планеті? Запишіть власні міркування про те, чим може бути наповнене життя дітей упродовж тижня. Обговоріть свої міркування з однокласниками та однокласницями.

6

Б У тексті твору вжито числівники, наведені нижче. Визначте їх розряд і тип за будовою. Провідмініайте. Поясніть особливості відмінювання.

сім років; тисячі тисяч днів; тисячі доларів; десять миль

6

В Повправляйтеся в правильному написанні та узгодженні кількісних числівників з іменниками, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

6

Г Поясніть різницю у правописі виділених слів.

Блискавка спалахувала дедалі ближче, за десять миль, за п'ять, за милю, за **пів милі**. Небо потемніло, наче годинник уже бив **північ**.

Форум читачів і глядачів

7

А Знайдіть у тексті ознаки булінгу. Чим спричинена жорстокість із боку дітей? Чому стало можливим таке жорстоке ставлення до дівчинки? Запропонуйте адекватне покарання такому вчинку.

Цькування, також **булінг** (від англ. bullying – залякування, цькування, задирання) – навмисне насильство, що не має характеру самозахисту і що відбувається переважно в організованих колективах.

7

Б Знайдіть опис того, як почувалася Марго. Чому саме вона так почувалася? Що могло б змінити її стану?

7

В Яке місце в творі відведено дорослим? Яку роль в оповіді відіграла вчителька? Як гадаєте, чому автор відвів їй таку роль?

7

Г У фіналі твору Рея Бредбері сказано: «**Школярі не могли зазирнути одне одному у вічі**». Чому так сталося? Що відчували діти? Чому згадали про Марго тільки тоді, коли почалося нове семиліття дощу?

Дискусійний майданчик

8

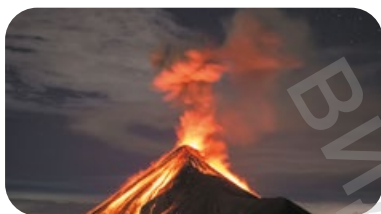
Яке майбутнє, на думку інших, чекало на Марго? Припустіть, чи справдилися їхні очікування. Аргументуйте свою думку.

Польове дослідження

9

А У тексті процес зміни погоди описаний так: «Те, що було потім, нагадувало кінофільм про **лавину, торнадо, ураган** чи **виверження вулкану**». Знайдіть значення виділених слів і опис відповідних явищ у надійних джерелах. Порівняйте. У чому різниця? Що в них спільного? Чому автор обрав саме ці явища природи? Доберіть синоніми до виділених слів.

9

Б Знайдіть новини про кожне з цих явищ і обговоріть наслідки в парах або групах. Чи помітили ви географічну особливість появи цих явищ? У чому вона полягає? Зробіть висновок, як можна використовувати знання з географії чи інших дисциплін для створення художніх образів.

Творча студія

10

А Випишіть із тексту порівняння. Яку роль вони відіграють у створенні атмосфери твору?

10

Б Пригадайте якісь цікаві події з життя і доберіть порівняння або метафори зі світу природи, щоб унаочнити опис цієї події. Поясніть, чому обрали саме це явище. На що орієнтувалися у своєму виборі?

Дискусійний майданчик

11

Чому планета, на якій відбуваються події, описана як джунглі? Що символізують джунглі? Аргументуючи свою позицію, пригадайте твори про джунглі, які ви читали.

12

Чим закінчився твір Рея Бредбері «Все літо в один день»? Чому автор вибрав саме такий фінал? Які зміни відбулися між тим, як закривали дівчинку, і тим, як її випустили? Чи можна вважати фінал позитивним і оптимістичним? Обґрунтуйте свою позицію.

Практикум

13

А Випишіть із твору всі образи й асоціації, пов'язані з сонцем. Які з них достовірні, а які – ні? Чому?

13

Б З чим асоціюєте сонце? Запишіть 5–7 асоціацій. Чи всі вони позитивні? Аргументуйте свою відповідь.

13

В Доберіть епітети, порівняння й метафори до слова «сонце».

Творча студія

14

У творі сказано: **«Увесь вчорашній день діти читали про сонце. Про те, як воно нагадує лимон і яке гаряче. Вони писали про світило маленькі історії чи вірші»**. Що написала Марго про сонце? Чи побачила вона омріяне світило? Напишіть історію, вірш або лист Марго й поділіться своїми враженнями про сонце. Створіть якомога більш яскравий образ сонця, щоб потішити дівчинку.

Індивідуальне читання

15

А Обговоріть такі твердження: **«Хто багато читає, тому складніше вигадати щось своє, не наслідуючи інших»**, **«Кожен автор має бути неповторним і впізнаваним»**.

15

Б Виберіть з переліку синонімів до слова **індивідуальний** ті, які можна вжити у словосполученні «індивідуальний стиль письменника».

Особистий, персональний, приватний, оригінальний, самобутній, одноосібний, неповторний, унікальний, непересічний.

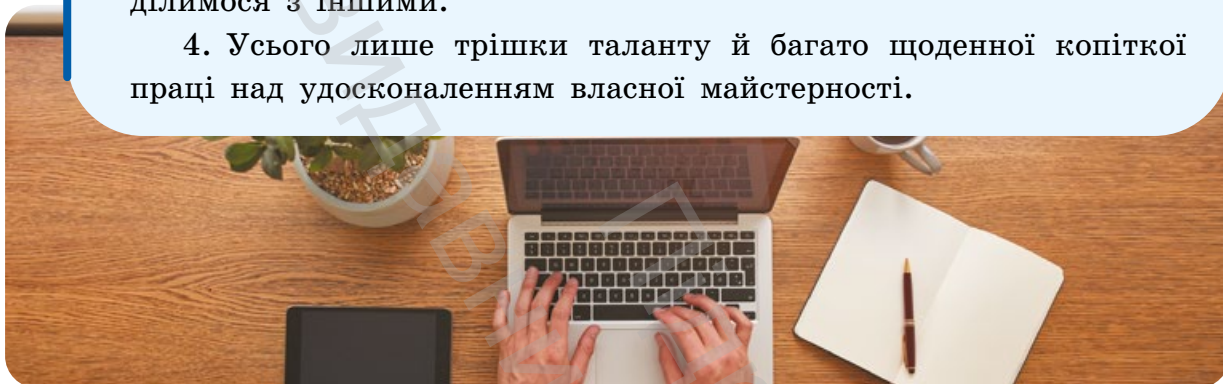

15

В Прочитайте, як визначають індивідуальний стиль митці слова. Оберіть один варіант, який, на вашу думку, є найбільш точним і правильним. Аргументуйте свою позицію.

Індивідуальний стиль — це:

1. Створення чогось нового, порушення усталених звичних правил, традицій.
2. Щось неповторне всередині кожної людини, те, що відрізняє її від інших, і водночас те, чого ми можемо не вміти відкрити в собі або не помічати.
3. Життєвий досвід: почуття, враження, міркування, яким ми ділимося з іншими.
4. Усього лише трішки таланту й багато щоденної копіткої праці над удосконаленням власної майстерності.

15

Г Ознайомтеся з порадою літературознавиці про те, як визначити індивідуальний стиль автора.

Порада літературознавиці:
«Учіться стежити під час читання не лише за подіями та персонажами, а й за тим, як автор про це розкаже читачеві»

Коли час від часу читаєш книжки того самого автора, то поступово починаєш помічати, що автор пише на певну тематику, полюбляє певні жанри, використовує специфічні мовні засоби. Також з часом починаєш упізнавати образ оповідача, схожу композицію.

Які з названих складників найбільше виявляються в індивідуальній манері письма автора, книжку якого ви зараз читаете? Візьміть інший текст цього автора й підтвердіть або спростуйте ваші припущення. Коротко сформулюйте висновки й напишіть у своєму читацькому щоденнику коротке повідомлення про ваші спостереження.

Модуль 3.8

rnk.com.ua/107396
Електронний інтерактивний
додаток до Модуля 3.8.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Тоталітаризм. Шістдесятники	Пошукова система (пошуковик)	Відмінювання порядкових числівників. Позначення дати, часу	Фанфік	Позасюжетні елементи у творі

Форум читачів і глядачів

Володимир Дрозд

- 1 **А** Прослухайте оповідання Володимира Дрозда «Білий кінь Шептало». Зверніть увагу, які допоміжні засоби під час озвучування тексту допомагають його краще зрозуміти.
- 1 **Б** Об'єднайтеся в пари та поділіться враженнями від прослуханого тексту. Чи можете визначити, у які часи відбуваються події у творі? Що дає вам підстави робити відповідні висновки?
- 1 **В** На яку кінцівку ви очікували? Чи збіглися ваші очікування з кінцівкою, яку запропонував автор? Прочитайте текст у **Хрестоматії**, щоб упевнитися, що ви все зрозуміли під час прослуховування.

Практикум

- 2 **А** Прочитайте інформацію, яку найчастіше можна знайти на сайтах, якщо ввести в пошукову систему (пошуковик) ключові слова «клички коней».

ПОШУКОВА СИСТЕМА

Поміркуйте, чому Володимир Дрозд свого персонажа назвав Шептало, а не інакше. Майбутньому сильному жеребцеві пасує брутальне прізвисько, що викликає асоціації з потужною, розумною, швидкою твариною. Назвати коня можна ім'ям міфологічного героя або скористатися назвою природних явищ. Молодому скакунові підійдуть такі клички:

Буран

Вулкан

Граніт

Лорд

Норд

Пірат

Смерч

Титан

2

Б Які споріднені слова ви можете дібрати до слова **Шептало**? З чим асоціюєте слова з коренем **шепіт**? Коли людина говорить пошепки? Простежте, як це слово утворилося. Пригадайте схожі власні назви (наприклад, Покотило, Курило тощо). Свої міркування запишіть.

2

В Як ви вважаєте, чому головним героєм твору автор зобразив саме коня? Знайдіть відповідь у тому, як сприймали коня в давні часи. Ознайомтеся з матеріалами про культ коня в міфології на сайті «Спадок». Напишіть коротке повідомлення на основі власних пошуків.

Дискусійний майданчик

3

Образ коня неодноразово цікавив художників. Обговоріть, чому художники часто зображують на своїх картинах білого коня. Чому Володимир Дрозд теж обирає для свого персонажа білу масть? Який смисл є у білого коня в слов'янській міфології? Який смисл закладає автор у поєднанні білої масті коня з кличкою Шептало?

І. Черватюк
Перші промені

В. Кушнір
Пута

С. Химочка
Сон

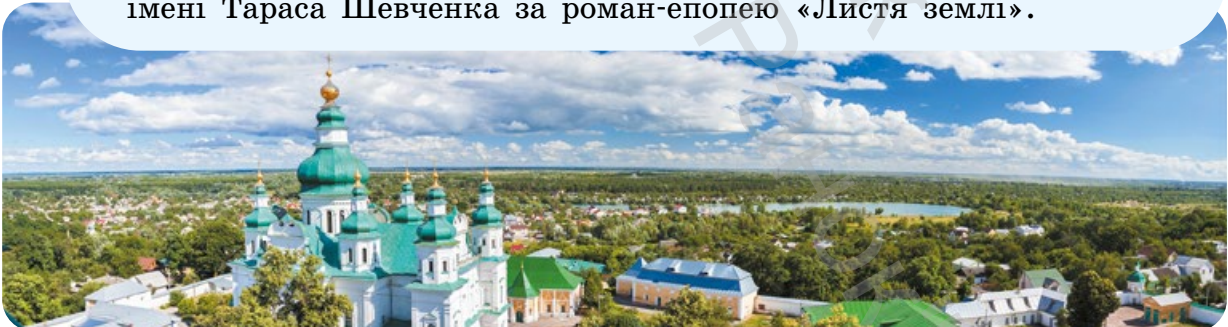

Практикум

4

А Ознайомтеся з поданою нижче інформацією про автора оповідання. Чи можна в цьому тексті обійтися без числівників? До якої групи за значенням більшість їх належить? Що саме називають числівники в цьому тексті?

Володимир Дрозд народився 25 серпня 1939 року на Чернігівщині. Першу книжку оповідань і новел «Люблю сині зорі» видав 1962 року у віці 23 років і одразу був прийнятий до Спілки письменників України. Оповідання «Білий кінь Шептало» вперше надруковане 1965 року, а 1967 року з'явилося його продовження «Кінь Шептало на молочарні». Творча діяльність письменника налічує більше 400 творів. 1992 року Володимир Дрозд був відзначений Національною премією України імені Тараса Шевченка за роман-епопею «Листя землі».

4

Б Прочитайте текст уголос, дотримуючись правил відмінювання кількісних і порядкових числівників. Якщо складно, зверніться до **Довідника**. Запишіть текст, замінюючи цифри словами.

**ВІДМІНЮВАННЯ
ПОРЯДКОВИХ
ЧИСЛІВНИКІВ**

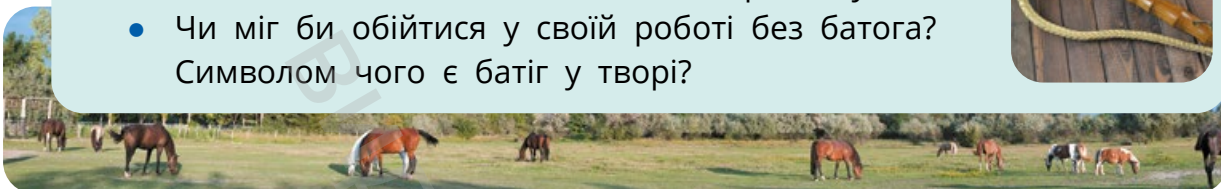

Форум читачів і глядачів

5

Перечитайте перший абзац оповідання і поміркуйте, чому письменник починає свій твір зі згадки про **батіг**. Швидко перегляньте текст і знайдіть фрагменти, де автор знов звертається до цього предмета. Обговоріть такі питання:

- Як поведуться коні, коли чують звук батога?
- З якою метою конюх Степан використовує батіг?
- Чи міг би обійтися у своїй роботі без батога? Символом чого є батіг у творі?

Польове дослідження

6

Доповніть свої знання про Володимира Дрозда і його епоху переглядом відео. Обговоріть такі питання:

- До якого покоління митців належить Володимир Дрозд? Хто був дружиною письменника? Які твори цієї письменниці ви пригадуєте?
- Які обставини в суспільстві сприяли появі руху «шістдесятників»?
- Про що писав у своїх літературних творах Володимир Дрозд?

ШІСТДЕСЯТНИКИ

Шістдесятники – назва покоління радянської та української національної інтелігенції з яскраво вираженою громадянською позицією, що ввійшло в культуру (мистецтво, літературу тощо) та політику СРСР у другій половині 1950-х та в середині 1960-х років (звідси й назва). Шістдесятники були внутрішньою моральною опозицією радянського тоталітарного державного режиму, серед них були політичні в'язні та «в'язні совісті», дисиденти.

Шістдесятники	Прізвища
Поети	Д. Павличко, Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, М. Вінграновський, В. Коротич, Б. Олійник, В. Стус, І. Калинець
Прозаїки	Г. Тютюнник, Є. Гуцало, В. Дрозд, В. Шевчук, Р. Іванчук, Н. Бічуча, Ю. Щербак
Літературні критики	І. Світличний, І. Дзюба, Є. Сверстюк, М. Коцюбинська
Художники та графіки	А. Горська, О. Заливаха, В. Зарецький, Г. Севрук, Л. Семикіна, В. Кушнір, Г. Якутович, І. Остафійчук, І. Марчук
Кіномитці та театральні діячі	С. Параджанов, Ю. Ілленко, Л. Осика, Л. Танюк, І. Миколайчук
Композитори	В. Сильвестров, Л. Грабовський, Л. Дичко, М. Скорик, В. Івасюк
Публіцисти та правозахисники	В. Чорновіл, Л. Лук'яненко, В. Марченко, В. Мороз, О. Тихий, Ю. Литвин, М. Осадчий, М. і Б. Горині, М. Зваричевська

Польове дослідження

7

Об'єднайтеся в групу і прочитайте опис тоталітаризму як системи влади. Перекажіть своїми словами, як кожен з вас зрозумів прочитане. Швидко перегляньте текст оповідання «Білий кінь Шептало» й обговоріть, якими символами, крім батога, Володимир Дрозд зображує в оповіданні тоталітарне суспільство, а які використовує для зображення свободи. Висновки запишіть і презентуйте класові.

Тоталітаризмом вважається політичне панування, яке вимагає необмеженого керування підлеглими та їхнє повне підкорення поставленим згори політичним цілям. Примусова уніфікація і невпинна жорстокість тоталітарної влади зазвичай обґрунтовуються внутрішніми або зовнішніми загрозами існуванню держави. Тоталітаризм зазвичай передбачає наявність фігури вождя (фюрера, каудильйо, дуче тощо), диктатуру і терор, регулярну мобілізацію населення в масові організації, ізоляцію або вбивство фактично або потенційно незгодних. Тоталітарний політичний режим є протилежністю демократичної правової держави.

(За матеріалами Вікіпедії)

СИМВОЛИ В ОПОВІДАННІ

Символи тоталітарного суспільства

Символи свободи

Творча студія

8

Уявіть, що ви пишете сценарій до кінофільму за оповіданням «Білий кінь Шептало». З'ясуйте елементи сюжету оповідання та поміркуйте, які сцени будуть відповідати кожному з них. Запропонуйте заголовки сценам, а також дайте стислий опис місця, де відбувається ця сцена, зазначте час доби.

Елементи сюжету

Сцени кінофільму

Пролог

Експозиція

Зав'язка

Розвиток дії

Кульмінація

Розв'язка

Епілог

Практикум

9

З'ясуйте, як композиція допомагає авторові досягти свого задуму. Поміркуйте над поставленими запитаннями та запишіть свої відповіді.

 ПОЗАСЮЖЕТНІ
ЕЛЕМЕНТИ
В ТВОРІ

- Скільки часу відведено автором для розгортання подій у творі? Коли починаються події та коли завершуються?
- Яку роль у композиції твору відведено спогадам коня Шептало? Чи є ці спогади елементами сюжету? Яку інформацію про Шептала ми довідуємося саме зі спогадів? Як це допомагає зрозуміти переродження гордого коня на покірного пристосуванця?

СПОГАДИ КОНЯ ШЕПТАЛА

Про що спогади

Яка роль цих спогадів у створенні образу

Польове дослідження

10

Об'єднайтеся в групу. Роздрукуйте текст оповідання чи відкрийте у своєму гаджеті, перечитайте його повністю та з'ясуйте, як читач дізнається про події, які відбуваються, про переживання та думки головного персонажа. Використайте різні кольори для позначення фрагмента мовлення, який відповідає певному критерію. Висновки занотуйте.

Мовлення оповідача

Про що саме дізнається читач від оповідача

- Оповідач розповідає про те, що бачить або бачив раніше власними очима
- Оповідач передає пряму мову персонажів
- Оповідач розповідає про те, що відчуває кінь Шептало
- Оповідач розповідає про те, що бачить кінь Шептало
- Оповідач наводить думки коня Шептало
- Оповідач переказує спогади коня Шептало

Форум читачів і глядачів

11

A Об'єднайтеся в групу й обговоріть, яку кількість персонажів містить оповідання? Які стосунки між конем Шептало і конюхом Степаном? Якою силою наділений Степан? Як Степан ставився до Шептала? Як Шептало ставиться до Степана? Навіщо автор уводить в оповідання хлопчика? Міркування візуалізуйте за допомогою мапи думок. Створену мапу розмістіть на онлайнній дошці для спільного перегляду.

11

Б Поміркуйте, чи є інші згадані в творі коні його персонажами. Що читач дізнається про коня Шептало через його ставлення до табуна, через те, як він почувався в табуні, чим пишався і чого соромився? Образом чого є табун в оповіданні? Порівняйте коня Шептало і табун коней, заповнюючи кола Венна.

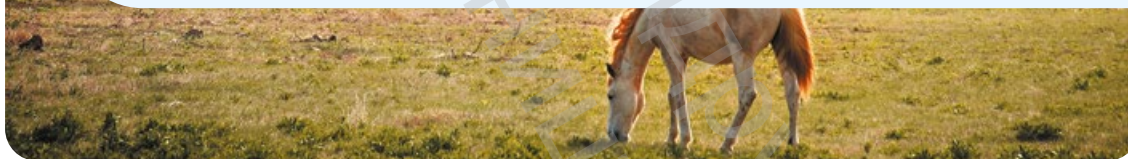

Дискусійний майданчик

12

А Подумайте над цитатою з тексту. Обговоріть, яким є основний конфлікт твору. Це зовнішній конфлікт чи внутрішній?

Шептало побрів до ліска — гірка правда, несподівано відкрита, засмутила його. Протягом усього життя в конюшні обманював себе: він уже давно не був білим конем. Він був бруднувато-сірим, попелястим і тільки тепер, викупавшись у річці, знову став сліпучо-білим красенем, схожим на древніх предків, що царювали по циркових аренах.

12

Б Пригадайте різні способи завершення конфлікту у творі, які ви обговорювали під час опрацювання драматичних творів (див. Модуль 1.2. в електронному додатку до підручника). Визначте, яким способом розв'язано конфлікт в оповіданні Володимира Дрозда «Білий кінь Шептало».

Дискусійний майданчик

13

З іменем Володимира Дрозда пов'язують розквіт **химерної прози** – такого піджанру прози, у якому розповідається про неймовірні події, де реальне поєднується з фантастичним, умовним. Які ознаки оповідання «Білий кінь Шептало» свідчать, що це зразок химерної прози?

Пригадайте, що таке притча. Чи можна твір Володимира Дрозда назвати притчею? На користь своєї думки сформулюйте **два** переконливі аргументи.

Творча студія

14

Створіть фанфік на основі оповідання «Білий кінь Шептало», обираючи один з імовірних способів завершення конфлікту. Оприлюдніть фанфік класу й обґрунтуйте власний фінал.

ФАНФІК

Порада письменника:
«Створюйте фанфіки, це так само корисно, як і розв'язування логічних задач»

Ви готові до написання фанфіку, тому що:

- обрали оповідання, на основі якого будете створювати фанфік;
- ви добре знаєте персонажів оповідання і вам не складно буде щось змінювати в їхній поведінці;
- ви знаєте, що фінал фанфіку має відрізнятися від фіналу оповідання, на основі якого ви створюєте свій фанфік;
- ви добре знаєте всі елементи сюжету оповідання, щоб змінювати певні події і привести історію до іншого фіналу.

Тепер, коли ви готові, сідайте і пишіть. Не бійтеся відхилитися від оригінальної історії, але й пам'ятайте, що читачі мають впізнати оповідання, яке є основою.

Практикум

15

У творі автор порушує низку проблем. Оберіть 2-3 проблеми і розкрийте кожну з них, наводячи цитати з твору. Свої міркування запишіть.

вибір у житті

втрата внутрішньої свободи

дійсність і мрія

свідома відмова від боротьби за самоствердження

особистість і натопт

роздвоєння особистості

людина в суспільстві

ілюзорне сприйняття світу

Дискусійний майданчик

16

А Зверніть увагу на епіграф до оповідання, зокрема на авторські розділові знаки. Чому автор запропонував до твору саме такий епіграф? Як він пов'язаний зі змістом оповідання?

Сутеніє: раптом на галявині – кінь – самотній (Р.М. Рільке).

16

Б Розгляньте репродукції картин сучасного художника Анатолія Криволапа. Чи можна простежити зв'язок цих полотен із змістом твору? Епіграфом?

А. Криволап
Кінь. Ніч

А. Криволап
Кінь. Вечір

Практикум

17

Повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні порядкових числівників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному інтерактивному додатку до підручника.

Полеве дослідження

18

Прочитайте останній абзац оповідання з поверненням коня Шептало до бригадного двору. Які тут чути запахи? Звуки? Які кольори згадує автор у цьому абзаці?

Знайдіть у творі та прочитайте фрагмент, де Шептало насолоджується волею. У яких кольорах бачить Шептало волю? У яких звукових образах вона проявляється? Яка на смак? Чим вона пахне? Знайдіть і выпишіть з прочитаних уривків зорові, слухові, нюхові образи. Зробіть висновок про те, як автор використовує зорові, слухові, нюхові, смакові образи для зображення тоталітарної дійсності та омріяної волі.

	Зорові образи	Слухові образи	Нюхові образи	Смакові образи
Бригадний двір				
Шептало на волі				

Польове дослідження

19

А Об'єднайтеся в групи та підготуйте короткі повідомлення про образ коня в українському фольклорі:

1. У народних казках

2. У народних піснях

3. У весільних обрядах

4. У народних прикметах

19

Б Пригадайте, які існують образи коня в міфологічній творчості, – кентавр, єдиноріг, гіпогриф, Пегас. Що вам про них відомо? Упізнайте їх на зображенні. Об'єднайтеся в пари і підготуйте про них цікаву інформацію. Представте свої напрацювання іншим.

Практикум

20

Ставлення до коней в українців завжди було особливе. Про це свідчить величезна кількість прислів'їв. Ознайомтеся з ними.

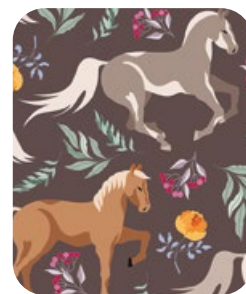
- Попрацюйте в групах. Об'єднайте прислів'я за тематичним принципом: I група – щастя, доля; II група – розуміння часу; III група – воля, свобода; IV група – козацтво.
- Запишіть свою групу прислів'їв, знімаючи ризики і вставляючи, де треба, пропущені букви. Пригадайте написання **НЕ** з різними словами.

- Не/гони коня батогом, а гони вівсом.
- Не/доженеш і конем, що запізниш одним днем.
- Силуваним конем не/наїздишся.
- Степового коня на конюшині не/втримаєш.
- Без коня не/має й козака.
- Судженого конем не/об'їдеш.
- У розумного джигіта кінь не/стомиться і халат не/зноситься.
- Час — не/кінь, не підженеш і не/зупиниш.

- Щастя і не/щастя на однім коні їздять.
- Кінь та ніч — козакові товариші.
- Знайся кінь з конем, а віл з волом.
- Козак дружбу знає, у біді коня не/покидає.
- Чоловік без волі — як кінь на припоні.
- Не/нагодуєш коня — далеко не/поїдеш.
- І золоті вудила коневі не/милі.
- Втраченого часу й конем не здоженеш.
- Кінь на чотирьох ногах, та й то спотикається.

Проаналізуйте прислів'я у своїх групах. Зробіть висновки й озвучте їх усьому класові. Чи виявилися прислів'я, які не ввійшли в жодну тематичну групу? Про що вони? Чи всі прислів'я актуальні в наш час? Пригадайте ставлення до коней у княжі часи, у добу козацтва. Чи змінилося ставлення наших сучасників до коней? Які з прислів'їв перегукуються зі змістом оповідання «Білий кінь Шептало»?

Творча студія

21

Чому плинність часу пов'язують, на вашу думку, з образом коня? До яких думок підводить вас прислів'я про час? Як треба жити, щоб не шкодувати за марно втраченими хвилинами?

Ознайомтеся з порадами «Як керувати своїм часом?»

1. Сплануйте список справ на рік / місяць / тиждень.
2. Визначте пріоритети.
3. Плануйте свій день звечора.
4. Намагайтеся не робити кілька справ одночасно.
5. Підбивайте щодня підсумки.
6. Не ставте собі занадто суворих дедлайнів.

Сплануйте один із своїх днів. У першому стовпчику зазначте години, у другому – справи, заплановані на цей час. Об'єднайтеся в пари й обговоріть записи. Ставте питання одне одному та давайте відповіді, правильно називаючи час. За потреби ознайомтеся у **Довіднику** з правилами, як правильно називати час.

Час	Мої справи

Дискусійний майданчик

22

У своєму заповіті Володимир Дрозд жартівливо написав: «Хочу, щоб поставили в Чернігові на валу пам'ятник «Білому коню Шепталу» з головою (та обов'язково в окулярах) Володимира Дрозда». Як ви прокоментуєте такий жартівливий заповіт (адже в усякому жарті є доля правди)?

Індивідуальне читання

23

A Обговоріть таке твердження «Розширити горизонти читацьких інтересів можна лише спілкуючись з іншими читачами».

23

Б Напишіть 5 асоціацій, які у вас виникають щодо такого явища, як «Читацький клуб». Якщо ви є членом такого клубу, стисло розкажіть про ваш досвід.

23

В Ознайомтеся з перевагами такого виду дозвілля. За потреби доповніть його. **Читацький клуб** – це:

Можливість поділитись з однодумцями своїми враженнями і послухати альтернативну точку зору.

Шанс відволіктись від рутини і перемкнутись на щось інше.

Шанс дістати цінну пораду щодо вибору книги для читання.

Відкриття у собі нових якостей і вмінь: розвиток образного мислення, впевненості та контролю емоцій під час публічних виступів, комунікаційних навичок.

Можливість знайти друзів.

Тайм-менеджмент – адже якщо ви відповідальний член клубу, то конкретний термін для прочитання книги зможе тримати вас у тонусі і допоможе побороти лень.

23

Г Створіть читацький клуб. Готуючись до першої такої зустрічі, домовтеся про таке:

- Яку книжку обговорюєте?
- Скільки триватиме зустріч?
- Які правила для членів клубу є обов'язковими?

Модуль 3.9

rnk.com.ua/107397
Електронний інтерактивний
додаток до Модуля 3.9.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Косплей	Безпечна поведінка в інтернеті	Відмінювання дробових числівників	Зв'язність і цілісність тексту	Пряма та затримана експозиція

Форум читачів і глядачів

1

Прочитайте назву твору Джеймса Олдріджа «Останній дюйм». Що означає слово **дюйм**? Де воно могло вам трапитися? Які ще слова на позначення подібних понять вам відомі? Як ви можете пояснити значення таких слів за допомогою числівників? Поміркуйте, чому в заголовку дюйм названо останнім. Спрогнозуйте, про що може йтися в цьому творі.

Джеймс Олдрідж

Польове дослідження

2

A Прочитайте фрагменти статей. Пригадайте з уроків математики, як треба читати числа на зразок 2,4 або 2,54. На основі прочитаного поясніть, як пов'язані міри довжини «палець» і «дюйм».

Дюйм (від нідерландського duim; англ. inch, скорочено in, ум. позначення " – подвійний штрих) або цаль (від нім. Zoll) – одиниця вимірювання довжини в англійській системі мір та американських системах вимірювання. Походить від стародавньої римської унції (лат. uncia). У багатьох системах сприймається як довжина зігнутої фаланги великого пальця. Довжина одиниці різнилася в часі, залежно від країни чи регіону (2,4–3 см); але з 1958 року, після міжнародної стандартизації, була встановлена уніфікована величина, яка спирається на метричну систему – 2,54 см точно.

(За матеріалами Вікіпедії)

ДЮЙМ а, ч.

Одиниця виміру довжини, що дорівнює 2,54 сантиметра; одна дванадцята фута. **Приклади**

- Далеко на іншому боці площі — ямка, діаметр — кілька дюймів (Ю. Яновський).
- Землю вже притрусив сніжок — дюймів у три завтовшки — і все сипав і сипав (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера). (Словник української мови в 20 томах)

Одиниці виміру виникли в глибокій давнині. Спочатку використовували кількісно невизначені міри: частини людського тіла, умовні одиниці, пов'язані з фізичною здатністю людини, напр. фут — ступня, дюйм — палець, лікоть, сажень. Великі відстані вимірювали днями шляху. Більш точні одиниці виміру виникли з розвитком практичної діяльності людини: госп. життя, торгівлі. Згодом з'явилися міри, що мали точні співвідношення між собою. З цього часу метрологія визначилася як наука (Енциклопедія історії України).

2

Б На основі прочитаних фрагментів обговоріть, чим відрізняють джерела, із яких вони взяті: яка інформація представлена, як подана, як може бути використана. За потреби скористайтесь пошуковою системою, знайдіть відповідні сайти й ознайомтеся із представленими там статтями.

Джерело	Яка інформація представлена	Як подана інформація	Як може бути використана інформація
Вікіпедія			
Словник української мови в 20 томах			
Енциклопедія історії України			

Полюве дослідження

3

За допомогою інтернет-джерел з'ясуйте значення таких слів на позначення одиниць вимірювання: палець, стопа, лікоть, шух, сажень, дюйм, фут, ярд, кабельтов, морська миля. Які з цих одиниць належать до давньоруської системи мір, а які – до англійської?

Занотуйте результати свого дослідження в таблицю. Обговоріть з однокласником або однокласницею результати своєї роботи.

Міра довжини

Розмір у мм, см, м, км

Практикум

4

А Прочитайте вголос числівники, записані у вашій таблиці. Поміркуйте, що означає цифра 2 і цифри 54 в числівнику 2,54. Як називають такі числівники?

Прочитайте вголос і запишіть словами числівники **1,8; 2,15; 3,455; 5,6333**. Поміркуйте, які із записаних вами слів є кількісними числівниками, а які – порядковими.

Прочитайте вголос і запишіть словами числівники: $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{3}$, $\frac{4}{5}$; **2 $\frac{1}{2}$; 3 $\frac{2}{3}$; 4 $\frac{3}{5}$** . Поміркуйте, які із записаних вами слів є кількісними числівниками, а які – порядковими.

Сформулюйте правило щодо використання кількісних і порядкових числівників під час називання простих і десяткових дробів. Порівняйте результати своєї роботи з матеріалом **Довідника**.

4

Б Провідмініяйте усно та письмово числівники **2 $\frac{1}{2}$; 7,15**.

4

В Повправляйтеся в узгодженні дробових числівників з іменниками, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

Форум читачів і глядачів

5

Прочитайте у **Хрестоматії** перший розділ твору Джеймса Олдріджа до слів «**Ніс літака задерся вгору, а гальма не дали йому зануритись у воду – до неї лишилося шість чи сім футів**». Чи справдилися ваші передбачення щодо значення назви твору?

Творча студія

6

А Прочитайте діалог. Чи впізнали ви фрагмент з оповідання «Останній дюйм»? Звідки взятий цей діалог?

**ЗВ'ЯЗНІСТЬ
ТА ЦІЛІСНІСТЬ
ТЕКСТУ**

Чим відрізняється цей запис діалогу від того, що представлений в оповіданні? Які репліки виявилися не взаємопов'язаними? Як ці репліки пов'язані в оповіданні? Чи можна відтворити емоційний стан персонажів за поданими репліками? Завдяки чому читач дізнається про емоції персонажів з тексту оповідання? Як забезпечена цілісність тексту в оповіданні?

— Боїшся?
 — Трохи. А літак не зламається від цих поштовхів?
 — Якщо машину не доглядати, вона неодмінно зламається.
 — А ця...
 — Ця в порядку. Цілком справний літак.
 — Не плач! Нічого тобі плакати. Підведи голову, чуєш, Деві!.. Підведи зараз же!
 — Сядь прямо, коли хочеш навчитися, як іти на посадку.
 — А як ти знаєш, звідки віє вітер?
 — По хвилях, по хмаринці, чуттям!
 — Найголовніше — це правильно розрахувати. Коли вирівнюєш літак, треба, щоб відстань до землі була шість дюймів. Не фут і не три, а рівно шість дюймів! Якщо вище — стукнешся під час посадки, і літак буде пошкоджено. Надто низько — наскочиш на горбик і перекинешся. Головне — останній дюйм.

6

Б Уявіть, що це незавершений фрагмент сценарію кінофільму. Перепишіть діалог. Додайте назву сцени, схарактеризуйте умови, у яких відбувається дія, додайте необхідні ремарки до реплік. Знайдіть в оповіданні відповідний фрагмент, з якого взято цей діалог, і перевірте, чи все ви врахували для відтворення цього епізоду на екрані. Після завершення роботи поміркуйте, чи вдалося вам забезпечити зв'язність і цілісність тексту. Якщо так, то як ви це зробили?

6

В Об'єднайтеся в пари, узгодьте додану інформацію щодо епізоду й прочитайте уривок за ролями.

Практикум

7

Прочитайте наведений уривок. Переведіть дюйми та фути в сантиметри. Запишіть відстань у дюймах, футах і сантиметрах словами. Провідмініайте усно й письмово отримані дробові числівники.

— Бачиш! — закричав батько. — Шість дюймів. Коли він почне сідати, я беру назад ручку. Тягну її на себе. Отак! — сказав він, і літак торкнувся землі легко, мов сніжинка. — Останній дюйм! — Бен зразу ж вимкнув мотор і натиснув на ножні гальма. Ніс літака задерся вгору, а гальма не дали йому зануритись у воду — до неї лишилося шість чи сім футів.

Форум читачів і глядачів

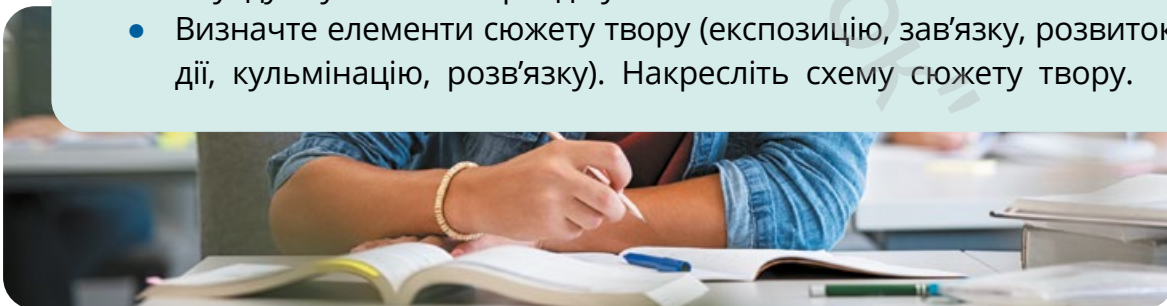
8

Прослухайте аудіокнигу. Чи сподобалося вам виконання актором Юрієм Сушком твору Джеймса Олдріджа? Як акторові вдається відтворювати особливості мовлення та риси характеру Бена і Деві?

9

Прочитайте у **Хрестоматії** твір Джеймса Олдріджа «Останній дюйм» до кінця.

- Чи справдилися ваші передбачення щодо його змісту?
- Придумайте назву для кожного розділу твору замість знаків ***. Прокоментуйте, що означають дібрані назви – тему чи основну думку кожного розділу.
- Визначте елементи сюжету твору (експозицію, зав'язку, розвиток дії, кульмінацію, розв'язку). Накресліть схему сюжету твору.

Наукова лабораторія

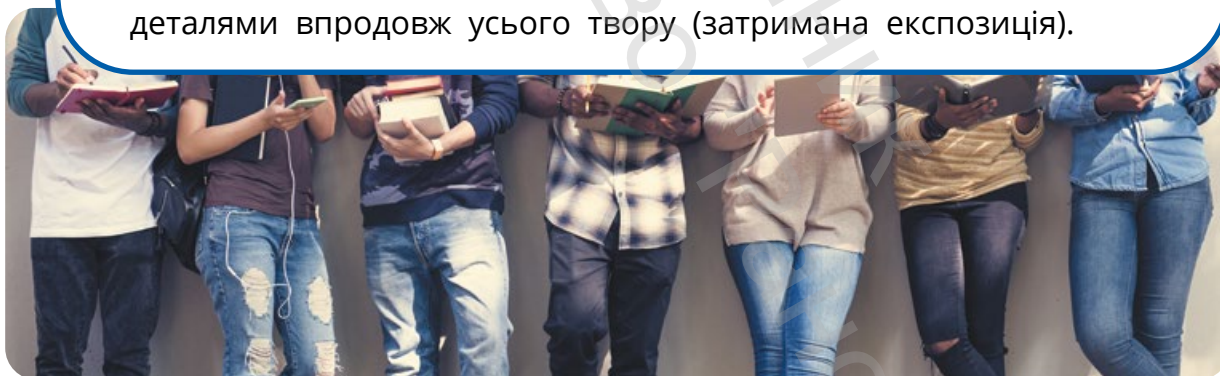
10

Порівняйте експозиції в оповіданні Джеймса Олдріджа «Останній дюйм» (фрагмент від початку до слів «**От і ця хвилинка не була кращою за інші**») та в казці Богдана Лепкого «Мишка» (фрагмент від початку до слів «**Раз якось вертає наша мишка і чує...**»). Поміркуйте, яку експозицію в цих творах можна назвати «пряма експозиція», а яку – «затримана експозиція».

Критерії порівняння експозиції	«Останній дюйм»	«Мишка»
Чи зрозумілі обставини, у яких діятимуть персонажі?		
Чи зрозумілі причини конфлікту, який рухатиме сюжет твору?		
Чи зрозуміло, про яких персонажів ітиметься у творі?		
Чи є якась подія, яка слугує зав'язкою?		

Розрізняють кілька видів експозиції, наприклад: **пряма, затримана**. Експозиція представляє час і місце події(дії), немовби експонує обставини, у яких діятимуть персонажі, дає необхідні пояснення щодо них чи намірів оповідача. Експозиція логічно випереджає зав'язку (пряма експозиція), хоча може в тексті передувати не тільки їй, а й подаватися після неї окремими деталями впродовж усього твору (затримана експозиція).

Полюве дослідження

11

Прочитайте наведений уривок. Користуючись джерелами інтернету, з'ясуйте, де відбувається політ Деві та Бена. Що вам відомо про Каїр і Суец? Поділіться своїми знаннями з класом.

На картах Деві розумівся. Тут не було нічого складного. Він знав, де лежить їхня карта, витягнув її з сумки в дверцятах і задумався про те, що доведеться робити, коли підлетить до Суеца. Але, зрештою, хлопець знав і це. Від Суеца вела дорога до Каїра, вона йшла на захід через пустелю. Летіти на захід буде легше. Дорогу не важко розглядіти, а Суец він упізнає по тому, що там закінчується море і починається канал. Там треба повернути ліворуч.

Практикум

12

А Прочитайте в **Хрестоматії** уголос текст про будівництво Суецького каналу. Звертайте увагу на правильне відмінювання числівників. Зробіть аудіозапис свого читання і перевірте за ним, чи правильно ви читаєте числівники.

12

Б Запишіть словами дробові числівники, що трапилися в тексті. Провідмінійте письмово два з них.

Форум читачів і глядачів

13

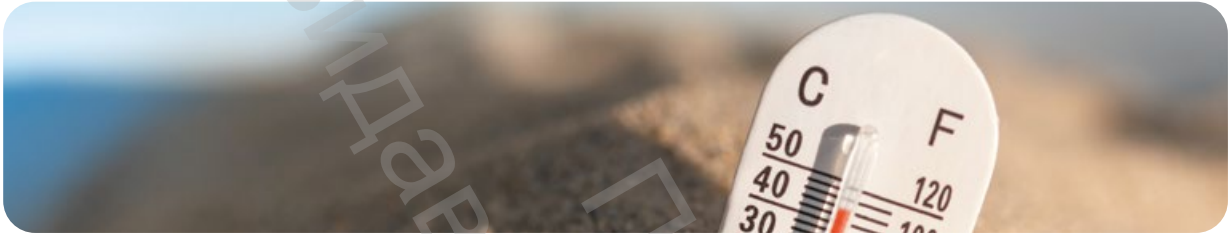
Прочитайте подані уривки. Обговоріть, що дає змогу Бенові керувати літаком і здійснювати точну посадку? Чому важливим для такої посадки є саме останній дюйм?

Але він уже й сам не знав, чим керується, коли веде літак. Не думаючи, він знав з точністю одного фута, де посадити машину. Доводилося бути точним: гола смуга не давала йому жодної зайвої п'яді, і опуститись на неї міг тільки дуже маленький літак.

— Найголовніше — це правильно розрахувати, — сказав Бен. — Коли вирівнюєш літак, треба, щоб відстань до землі була шість дюймів. Не фут і не три, а рівно шість дюймів! Якщо вище — стукнешся під час посадки, і літак буде пошкоджено. Надто низько — наскочиш на горбик і перекинешся. Головне — останній дюйм.

14

А Прочитайте поданий уривок. Обговоріть, якими є стосунки Бена з дружиною? Якими рисами характеру наділяє Беніву дружину автор? З чого ви це розумієте? Як ставляться батько та мати до Бена? Чому ви так вважаєте?

Спочатку він старався завоювати прихильність хлопчика. Та хіба встигнеш чогось добитися за короткий тиждень, прожитий удома, і хіба можна назвати домом чужоземне селище в Аравії, яке Джоанна ненавиділа й щоразу згадувала тільки для того, щоб посумувати за тихими росяними вечорами, ясними морозними зимами і спокійними університетськими вуличками рідної Нової Англії? Ніщо не приваблювало її ні в глинобитних хатинах Бахрейна, де 110 градусів по Фаренгейту і 100 процентів становить вологість повітря, ні в оцинкованих селищах нафтопромислів, ні навіть у курних, безпардонних вулицях Каїра. Але апатія, що все зростала і нарешті зовсім її скалічила, тепер, коли дружина повернулася додому, мала минути. Він одвезе до неї хлопчика, і тепер, коли вона живе там, де їй хочеться, Джоанна, можливо, зуміє пробудити в собі хоч якусь цікавість до дитини. Поки що дружина не виявила ніякої цікавості, а минуло вже три місяці відтоді, як вона поїхала додому.

14

Б Користуючись інтернет-джерелами, з'ясуйте, що таке «градус за Фаренгейтом». Переведіть градуси за Фаренгейтом, згадані в уривку, у градуси за Цельсієм. Запишіть отриманий числівник словами. Що таке вологість повітря? У яких одиницях її вимірюють?

Дискусійний майданчик

15

Обговоріть з однокласником чи однокласницею, що б ви могли порадити Бенові для налагодження стосунків із Деві. Викладіть ваші думки в есе.

Форум читачів і глядачів

16

А Об'єднайтеся в групу й обговоріть, ким працює Бен на момент подій, описаних у творі. Де вони опиняються з Деві? На яку небезпеку наражається чоловік, працюючи на телевізійну компанію?

16

Б Подивіться пізнавальне відео про акул. Що з інформації, поданої у відео, було вам відомо, а що – ні? Про що вам хотілося б дізнатися більше? Заповніть таблицю.

Знав / знала

Дізнався / дізналася

Хочу дізнатися

16

В Дайте письмові відповіді на запитання. Числівники пишуть словами. Зверніть увагу на правильне їх відмінювання.

- Скільки видів акул існує зараз?
- Яка довжина найбільшої та найменшої з цих риб?
- Представники скількох видів акул не є хижаками?
- З якою максимальною швидкістю пересувається ця тварина?
- Скільки зубів може змінити акула впродовж свого життя?
- Якого розміру може сягати акулочий зуб? А який розмір зуба китової акули?
- Які розміри та вагу мала найбільша спіймана людьми акула?
- Скільки може жити гренландська акула?
- Якою є сила укусу акули?
- Упродовж якого часу акула може не їсти?

Творча студія

17

А Уявіть, що на засіданні читацького клубу ви знайомите інших читачів з оповіданням Джеймса Олдріджа і, щоб зацікавити їх, переказуєте близько до тексту один з епізодів. Перекажіть близько до тексту епізод двобою Бена з акулою. Зафільмуйте відео свого переказу і розмістіть його на онлайнівій дошці для спільного перегляду. Поцікавтеся, як переказали цей епізод інші учні та учениці. Напишіть коментар до того переказу, який вам сподобався найбільше.

17

Б Будь-яке поширення власного відео – це певний ризик. Користування захищеною мережею знижує цей ризик, але завжди треба пам'ятати про безпечну поведінку в інтернеті та піклуватися про це. Подивіться відео в електронному додатку до підручника і занотуйте основні правила безпечної онлайн-взаємодії.

**БЕЗПЕЧНА
ПОВЕДІНКА
В ІНТЕРНЕТІ**

Практикум

18

Поміркуйте, на яку небезпеку надалі наражає Бен свого сина. Як поводить ся Бен з Деві після пригоди з акулою? Як змінюється поведінка батька щодо сина? Чого найбільше боїться Бен у цій ситуації? Свої міркування запишіть.

Форум читачів і глядачів

19

А Як Бенові та Деві вдалося дістатися Каїра? Які риси характеру батька та сина найбільше допомогли їм здолати всі труднощі? Підтвердьте свої думки цитатами з тексту.

19

Б Розглянь обкладинку книги Джеймса Олдріджа «Останній дюйм» (художник Дмитро Присяжнюк). Як художникові вдалося передати настрій твору? Які засоби він для цього використав?

Практикум

20

Прочитайте фразеологізми, використані перекладачем твору Володимиром Гнатівським. Поясніть їхнє значення. Доберіть до кожного фразеологізму синонім.

Залишитися сам один, не спускати очей, спіймати на гарячому, втрачати розум, що вже гріха таїти.

Прочитайте ці вислови англійською мовою. Користуючись словником або джерелами інтернету, з'ясуйте пряме значення відповідних висловів в англійській мові. Поясніть, чим різняться вислови в англійській та українській мовах.

To remain alone, take your eyes off, to catch in the act, to lose my mind, let's face it.

Форум читачів і глядачів

21

Сформулюйте тему та головну думку оповідання. Прочитайте подані уривки. Чому батько дивується поведінці сина? Що змінюється в цій поведінці?

— Як справи? — запитав він хлопця; той задихався, знесилений від напруження. — Ти, видно, зовсім змучився.

— Ні! — крикнув Деві сердито. — Я не втомився!

Його тон здивував Бена: батько ніколи ще не чув у голосі хлопця ні протесту, ні тим більше люті. Виявляється, обличчя його сина могло приховувати ці почуття. Невже можна роками жити з сином і не розгледіти його обличчя?

Слова його звучали буденно, і повинні були заспокоїти наляканого хлопця. Бен відчув, як гойднувся літак, коли Деві, стрибнувши на землю, побіг по апарат. Він знову почекав — цього разу вже довше, — щоб прийти до пам'яті. Треба було вникнути в психологію цього блідого, мовчазного, настороженого і надто слухняного хлопчика. Ех, коли б він знав його краще!..

Дискусійний майданчик

22

Джеймс Олдрідж відвідував Україну, зустрічався в Києві з читачами, відпочивав у Криму. 1964 року київська «Робітнича газета» надрукувала статтю «І в мені частка України». У ній Олдрідж писав: «Україна нагадує мені країну мого дитинства Австралію. На мою думку, будь-який український хлопчик може впізнати себе в героях моїх дитячих оповідань». Поясніть, як ви розумієте ці слова Джеймса Олдріджа.

Дискусійний майданчик

23

Поміркуйте, чому у фіналі твору Бен боїться зустрічі з сином після пригоди з літаком? Поділіться своїми думками з однокласником або однокласницею. Напишіть есе «Що таке "останній дюйм" між Беном і Деві?».

Індивідуальне читання

24

А Обговоріть такі твердження: «Ми завжди можемо не лише перенестися у світ улюбленої книжки у власній уяві, а й перенести сюжет чи героїв у власне життя», «Занадто захоплюватися якимись сюжетами чи героями небезпечно: можна загубити межу між реальним світом і вигаданим».

24

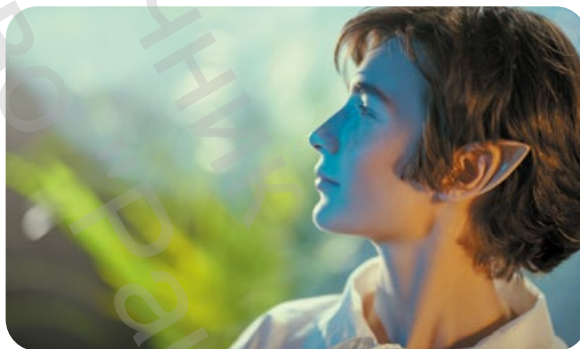
Б Прочитайте текст. Використовуючи цю інформацію та інші, самостійно дібрані джерела, визначте можливі позитивні чи негативні наслідки захоплення косплеєм.

Деяким читачам хочеться відчувати себе на місці героїв улюбленої книжки, приміряти на себе їхні переживання або ж продовжити їхню історію.

КОСПЛЕЙ

Для цього не потрібні фантастичні пристрої, адже існує косплей, від англійського *costume play* (буквально — костюмована гра). Косплеєри не лише одягаються, як їхні улюблені герої, а й відтворюють їхню манеру говорити, поводитися. Коли ми захоплюємося косплеєм, то переходимо з позиції споживача — «я читаю книжки, дивлюсь фільми і просто споживаю те, що роблять інші» — у позицію творця. Так ми маємо змогу реалізувати свої творчі здібності. Обрати персонажа, зібрати костюм, створити цілісний образ — велика й продуктивна робота.

Це також корисно тому, що ми, вкладаючи сили, ресурси й час, отримуємо естетичне задоволення, а ще приносимо радість тим, хто розділяє нашу любов до певного персонажа. Досвід, коли ти доклаєш зусилля й отримуєш щось, украй важливий, особливо для підлітків, які зіткнулися з соціальним тиском або недостатньо впевнені в собі, почуваються чужими в компанії чи класі.

24

В Поясніть, що спільного й що відмінного в створенні персонажів косплею та підготовці художнього твору до постановки на сцені.

24

Г З'ясуйте, які компоненти художнього твору можуть допомогти фанам-читачам створити косплей улюбленого персонажа. На основі твору, який ви зараз читаете, підготуйте нотатки, які вам знадобляться для створення косплею. За бажанням створіть такий образ, а фото розмістіть на дошці чи онлайн-ресурсі у спільному доступі.

Модуль 3.10

rnk.com.ua/107398
Електронний інтерактивний додатак до Модуля 3.10.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Український ПЕН	Факт і множинність його інтерпретацій (суджень про факт), зокрема як основа для появи розповіді	Мова як засіб створення літературного твору	Способи й засоби забезпечення зв'язності тексту	Літературний неймінг

Творча студія

- 1 Ознайомтеся з етапами літературного проєкту.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЄКТ

Етапи проєкту		Зміст діяльності
1	Підготовчий етап	<ul style="list-style-type: none"> • об'єднатися в групу (команду); • обговорити мету проєкту; • визначити обов'язки членів групи; • скласти план роботи над проєктом, урахувавши тривалість проєкту; • визначити, які матеріали, джерела тощо потрібно знайти й використати для проєкту.
2	Етап реалізації проєкту	<ul style="list-style-type: none"> • обрати координатора групи, відповідального за узагальнення результатів роботи членів команди; • організувати роботу групи за планом для досягнення мети проєкту.
3	Заключний етап	<ul style="list-style-type: none"> • оцінити завершеність проєкту, доопрацювати, що треба; • продумати способи презентації результатів; • представити проєкт.
4	Післяпроєктний етап (рефлексія)	<ul style="list-style-type: none"> • насолодитися вдалим проєктом (недовго); • обговорити в команді, над чим варто краще попрацювати під час роботи над наступним проєктом (довго й сумлінно); • занотувати висновки.

Підготовчий етап проєкту

2

Візьміть участь у проєкті, метою якого є створення оповідання.

Порада письменниці:
**«Пишіть так, щоб,
 у першу чергу,
 оповідання було
 цікавим для себе.
 Якщо вам цікаво,
 то є надія,
 що оповідання
 буде цікавим
 і іншим читачам»**

Об'єднайтеся в групу для виконання проєкту, у якому передбачається таке:

пошук матеріалів для фабули оповідання

визначення конфлікту

розробка сюжету

написання діалогів

створення цікавих персонажів

продумування композиції з позасюжетними елементами

підготовка до представлення твору та його безпосереднє представлення

рефлексія щодо проробленої роботи

3

Працюючи в групі, прочитайте в **Хрестоматії** уривок зі статті «Літературний неймінг – як назвати свою книгу» та обговоріть усі ймовірні назви для вашого майбутнього оповідання, ураховуючи різні типи назв, згаданих у статті:

1. Назва-ім'я

2. Назва-рису

3. Назва-приналежність

4. Назва події, місцевості, часу, дії

5. Назви від першої особи та назви-питання

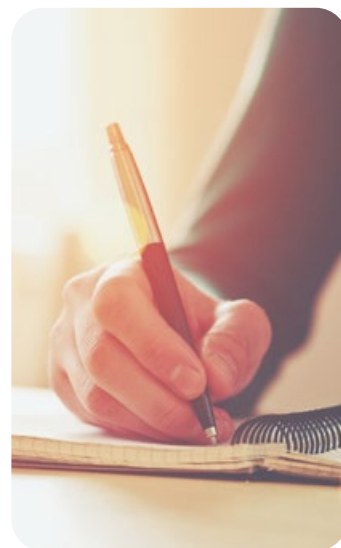
6. Назва-метафора

Результати обговорення зафіксуйте, щоб згодом до них повернутися.

4

А Прочитайте уривок з інтерв'ю української письменниці Гаськи Шиян, опублікованого на сайті Українського ПЕН, де вона розповідає про свій творчий процес, та обговоріть, чи набули ви вже достатньо письменницького досвіду, щоб давати відповіді на такі запитання. Якщо так, то запишіть свої відповіді.

«ПЕН» («PEN») – це аббревіатура, утворена від англійських слів «poets», «playwrights», «essayists» та «novelists» – «поети», «драматурги», «есеїсти» та «романісти».

Чого в літературі має бути більше — правди чи вигадки?

Навіть найбільша вигадка (скажімо, фантастика чи казка) однаково про правду, бо описує взаємодії й процеси на основі людського й суспільного життя. Мені ще не доводилося читати жодної книжки, яка би була абсолютно відірвана від реальності. Це б, мабуть, мав бути просто якийсь набір букв, абракадабра без слів і речень. Усі речі, які здаються нереальними, здебільшого є просто метафорами. Ну, а якщо говорити про «засновано на реальних подіях», то в художній літературі і як читачка, і як авторка я найбільше люблю твори, де персонажі та події сконструйовані, а не прямо переписані з життя. Документалістику, автобіографізм і пропускання історії крізь призму власного «Я» волю залишати для есеїстики і репортажу.

Який на вигляд ваш творчий процес — ви працюєте у визначені години чи коли приходить натхнення?

На безпосередню роботу над текстами – написання і редагування — мушу виділяти час і простір. На жаль, не можу писати будь-де і будь-коли, і, крім того, мені важлива безперервність у кілька тижнів мінімум, під час яких живу за своїм біологічним годинником і не відволікаюсь на практичні речі.

Втім, творчий процес однаково триває постійно, бо складається з накопичення досвідів та інформації навіть у зовсім нетворчій рутині. Письменництво — це спостережливість і архівування. Тому книжка, яка номінально писалася рік-два, найімовірніше, насправді «варилася» і вистоявалася десять–двадцять.

Що найбільше вас захоплює в роботі письменника/перекладача?

Це два зовсім різні процеси. Перекладацтво — це така гра на влучність, бо потрібно водночас і передати інтонацію та мелодію письма, і часом пояснити чи адаптувати контекст. Тому мені дуже подобається польське слово tłumacz — воно значно краще передає поставлену перед фахівцем задачу.

Щодо письменництва, то тут для мене магічним моментом є оживання персонажів. Оживаючи в уяві й книжці, вони починають диктувати авторові, що хочуть робити. Ще крутіше — це коли зустрічаєш прототипів тих, кого вигадала. Буквально нещодавно був випадок такого стовідсоткового візуального потрапляння: я зустріла дівчину, схожу на другорядну героїню мого роману «За спиною». У такі моменти розумію, що написала правду.

4

Б Відвідайте сайт Українського ПЕН, ознайомтеся з рубрикою «Про нас» і з'ясуйте, коли був створений Український ПЕН. У рубриці «Проекти» оберіть одну з назв проєктів, яка вас зацікавила, і дізнайтеся більше інформації про нього.

5

Перегляньте етапи проєкту в завданні 2 та почніть створювати «**Щоденник проєкту**», у якому поступово фіксуєте всі рішення, події, пов'язані з проєктом, за наведеним зразком. Заведіть для цього окремий спільний зошит. Визначте відповідальну особу або двох осіб за ведення щоденника, а також обговоріть порядок допомоги їм у цьому додатковому для них завданні як членів команди, які будуть виконувати ще й інші функції.

ЩОДЕННИК ПРОЄКТУ

Очікуваний кінцевий продукт:

Члени команди:

План роботи над проєктом (дати):

Підготовчий етап:

Етап реалізації проєкту:

Заключний етап:

Післяпроєктний етап (рефлексія):

Завдання для кожного члена команди:

Опис подій проєкту

Дата

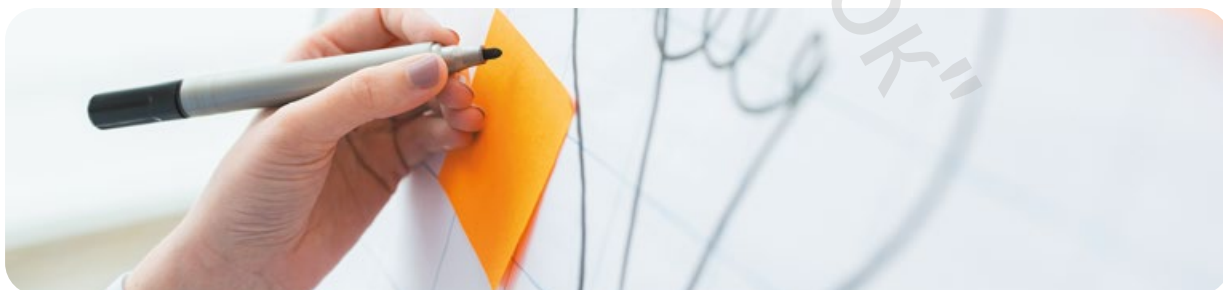
Що відбулося

Який наступний крок

Етап реалізації проєкту

6

Поміркуйте, яку історію ви хочете розповісти: це будуть пригоди на безлюдному острові чи космічна подорож. Чи ви хочете розповісти історію про кохання? Чи у вас матеріал для детективної історії? Для роботи вам потрібні аркуші паперу, дошка (фліпчарт) або комп'ютер?

Порада письменника:
**«Починайте
 не зі зв'язного
 тексту, а зі схем
 та малюнків»**

Зосередьтеся на подіях: для початку треба згадати або вигадати кілька подій (на безлюдному острові, під час космічної подорожі тощо), з яких можна вибудувати історію. Запишіть ці події на окремих аркушах. Розмістіть аркуші на дошці. Це перші елементи фабули вашого оповідання.

Пам'ятайте, дія оповідання має розвиватися впродовж короткого часового проміжку і включати двох, щонайбільше трьох головних персонажів. Хто бере участь у подіях? Схематично зобразіть учасників кожної події. Розмістіть їх на дошці у відповідному місці. В оповіданні немає місця для довгих описів, але читач має добре уявляти, де відбуваються події. Коротко опишіть умови, у яких діють ваші персонажі. З'ясуйте: події будуть відбуватися в різних місцях, чи в одному. Позначте це на дошці.

7

Поміркуйте над конфліктом. Конфлікт – суперечність, зіткнення між зображеними в творі персонажами, тобто зіткнення протилежностей (добра і зла, освіти і невігластва, старого і нового, громадського і антигромадського тощо). Визначтеся, між якими персонажами у вашому творі розгортатиметься конфлікт. Якщо персонажів, пов'язаних з фабулою, недостатньо для вибудови конфлікту, то придумайте їх.

8

Визначтеся з оповідачем. Це буде оповідач, який усе бачить, усе знає про думки та переживання героїв? Чи це буде один із учасників подій, хто розповідатиме лише про те що знає сам і про що дізнається від інших? Чи ви хочете, щоб ваш оповідач спілкувався з читачем?

Обговоріть кожну подію фабули з точки зору оповідача. Запишіть розповідь про кожну подію. Чи все вас улаштовує? Чи треба змінити оповідача, щоб розповідь стала більш цікавою?

9

Поміркуйте над елементами сюжету. Що буде:

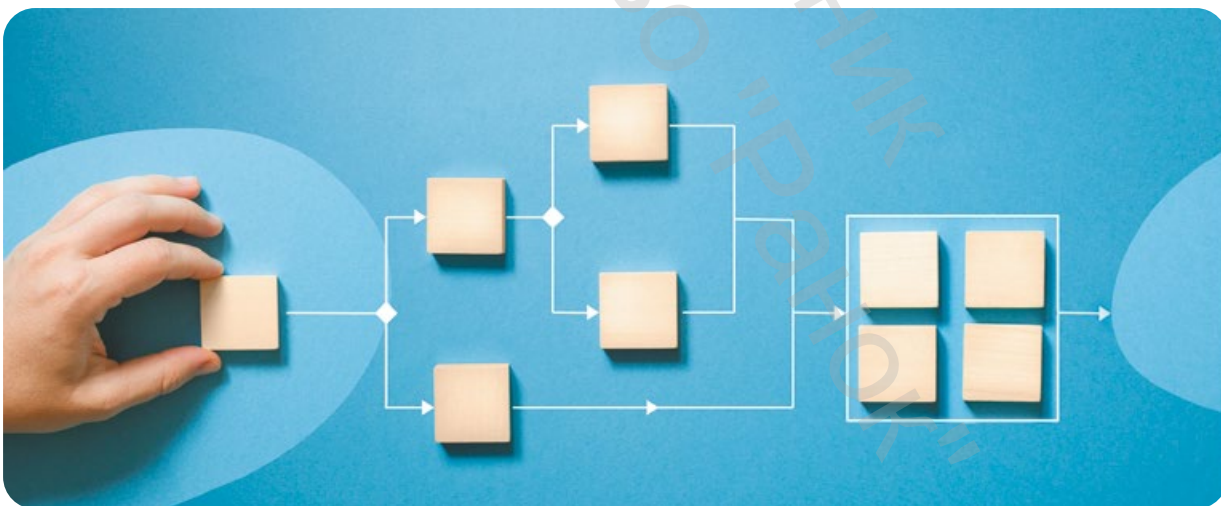
зав'язкою

розвитком подій

кульмінацією

розв'язкою

Перевірте, чи достатньо у вашій фабулі подій, щоб розвивати сюжет. Якщо подій недостатньо, вигадайте цікаві події. Уточніть схему сюжету.

10

Визначтеся з композицією свого оповідання. Ця композиція буде відповідати послідовності подій у фабулі чи ви хочете почати з кінця, як це часто буває в детективних історіях?

Визначтеся з позасюжетними елементами, які ви використовуватимете у своєму оповіданні:

→ пейзажі	→ епіграф
→ спогади	→ посвята
→ авторські відступи	→ сні
→ опис зовнішності персонажа	→ листи

11

Щоб краще зрозуміти, як ваші персонажі будуть діяти, поміркуйте над умовним інтерв'ю з кожним із персонажів. Складіть перелік запитань про те, що подобається, а що не подобається в людях, які книжки вважає цікавими, які кінофільми дивиться, як проводить вільний час, як ставиться до навчання тощо. Проведіть уявні інтерв'ю з кожним із персонажів.

Порада письменниці:
«Створюйте таких персонажів, про яких читачі скажуть: «Це ж жива людина. Так вигадати неможливо»»

Пропоную **5 кроків**, щоб створити правдоподібного та цікавого головного персонажа.

1. Вигадайте особливу рису, відмінність (наприклад, Шерлок Голмс грає на скрипці, Гаррі Поттер розмовляє зі зміями).
2. Розкажіть щось про те, що сталося в минулому й лишило слід на характері персонажа.
3. Зробіть так, щоб персонаж мав свою думку, а не озвучував те, що думаєте ви. Поміркуйте, як ваш герой, виходячи з його віку, статі, характеру, зреагував би на ту чи іншу подію.
4. Надайте своєму персонажеві змогу щиро поділися своїм ставленням до когось або чогось. Це може бути монолог до іншого персонажа чи до самого себе, лист, запис у щоденнику.
5. Дозвольте іншим персонажам висловлюватися про головного героя.

12

Поміркуйте, що говоритимуть ваші персонажі. Напишіть діалоги і за потреби монологи або листи, пісні тощо.

13

Прочитайте текст мовчки, щоб упевнитися, що всі елементи тексту (частини, абзаци, репліки в діалогах) пов'язані між собою. Відредагуйте неправильне чи сумнівне (не забувайте про грамотність написаного).

14

Прочитайте в групі оповідання вголос. Перевірте за реакцією слухачів, чи є затягнуті епізоди. За потреби скоротіть текст, не жеміть за обсягом.

Заключний етап

15

Оцініть ваш проєкт за наведеним переліком критеріїв. Об'єктивно оцінюйте свій творчий продукт, дивлячись на нього ніби очима майбутніх читачів.

Текст має характерні ознаки епічного твору.

Текст за жанром є оповіданням.

Назва відповідає змісту.

В оповіданні наявні всі сюжетні елементи.

Композиція оповідання має позасюжетні елементи.

Із тексту оповідання зрозумілі зовнішність, характер, особливості мовлення персонажів.

Усі елементи тексту пов'язані між собою.

Текст оповідання записаний грамотно.

За потреби доопрацюйте свій проєкт, якщо за певним критерієм він, на думку групи, є ще не завершеним.

16

Обговоріть, у який спосіб ви презентуватимете свій проєкт. Оберіть певний варіант із-поміж наведених нижче або вигадайте власне рішення.

1. Розмістити текст на онлайн-ресурсі.

2. Зробити аудіоверсію оповідання і розмістити на онлайн-ресурсі.

3. Підготувати читання оповідання і запросити охочих.

17

Підготуйте анонс засідання читацького клубу, де ви представите своє оповідання. Прочитайте анонси засідань читацьких клубів, розміщені в електронному додатку до підручника. Поміркуйте, про що ви маєте написати у своєму анонсі.

«ЯК Я СТАВ СОБАКОЮ НА ПРІЗВИСЬКО ПІВНІЧ?»

Анонс читацького клубу

Запрошуємо до читацького клубу для обговорення фентезійної книги «Як я став собакою на прізвисько Північ?!» Захід відбудеться у неділю, 20 березня о 10:00.

Джордж потрапляє під дію чар та міняється тілами із собакою Півночем. Чи зможе Джордж у тілі собаки дізнатися, які лихі наміри має господар великого кудлатого пса, та викрити його, доки не стане пізно?

18

Презентуйте свій проєкт. Ознайомтеся з проєктами інших груп і надайте зворотний зв'язок. Визначте за допомогою відкритого або таємного голосування найкращий проєкт.

Післяпроектний етап (рефлексія)

19

Незалежно від того, чи визнано ваш проєкт найкращим, насолодіться миттю: ви проробили значну роботу гуртом! Насолодившись, обговоріть у групі, що вам удалося у процесі роботи над проєктом, а над чим варто попрацювати наступного разу.

1. Завдяки чому вдалося досягти результату?
2. Що було найскладнішим?
3. Що сподобалось у спільній роботі, а що – ні?
4. Чи були серед подій такі, які зафіксовані в «Щоденнику проєкту», такі, які можна назвати комічними чи драматичними?
5. Чого нового вдалося навчитися в процесі виконання проєкту?

Практикум

20

А Визначтеся шляхом жеребкування, яке з оповідань, написаних однокласницями та однокласниками в інших групах, ви аналізуватимете. Проаналізуйте оповідання за такими критеріями:

→ цікава і точна назва	→ розробленість персонажів
→ продуманість сюжету	→ яскравість художніх засобів
→ оригінальність композиції	

20

Б В оповіданні, яке ви аналізуєте, визначте художні засоби. Поясніть їхню роль у тексті.

Творча студія

21

Поміркуйте, у кого з однокласників або однокласниць ви хочете взяти інтерв'ю про участь у створенні оповідання. Подумайте й запишіть 7 запитань. Перевірте, чи враховують ці запитання таке:

- як спала на думку ідея оповідання;
- яку участь брав той або та, у кого беруть інтерв'ю, у написанні оповідання;
- які спіткали труднощі в розробленні сюжету;
- чи точилися суперечки та були розбіжності в обговоренні композиції;
- як вигадували персонажів (зовнішність, характер, особливості мовлення).

Заздалегідь ознайомте того, у кого братимете інтерв'ю, із запитаннями і домовтеся про час інтерв'ю. Зробіть відео або аудіозапис інтерв'ю. Розмістіть інтерв'ю на онлайнній дошці для спільного прослуховування або перегляду.

Індивідуальне читання

22

А Обговоріть такі твердження: «**Найбільші фанати читання стають літературними критиками чи літературознавцями**», «**Літературними критиками стають ті, хто не став письменниками**».

22

Б Знайдіть в усережжі критичну статтю про книжку, яку ви зараз читаете. За відсутності знайдіть статтю до іншого твору, який ви читали цього навчального року. Проаналізуйте книжку за такими критеріями:

цільова аудиторія статті (усі читачі, колеги-літературознавці, інше);

наявність / відсутність емоційної оцінки твору (подобається / не подобається);

наявність цитувань, прикладів з тексту, який є об'єктом критичного аналізу;

покликання на думку інших фахівців про цей твір (список наукових джерел);

порівняння твору з іншими цього автора або з іншими авторами.

Занотуйте три ключові тези про твір з цієї статті, які допомогли вам краще зрозуміти його, по-новому поглянути на персонажів, звернути увагу на важливі деталі, яких ви не помітили під час читання.

22

В Змодельюйте ситуацію: ви маєте написати критичну статтю про дві книжки, одна з яких вам дуже подобається, а інша навпаки. Про яку з них вам краще писати? Аргументуйте. Поміркуйте, як літературному критикові може заважати чи допомагати ставлення до прочитаного. Чи завжди критик мусить і може давати винятково об'єктивну оцінку?

22

Г Спробуйте себе в ролі літературного критика й напишіть відгук про книжку, яку зараз читаєте, дотримуючись наведених порад.

Пишіть лаконічно, але не вилучайте важливих аргументів і прикладів.

Один текст – одна головна думка. Для критичного тексту це означає, що висновок про об'єкт потрібно сформулювати одним реченням.

Метафори – добре, якщо вони допомагають зрозуміти головну думку, а не підміняють її.

Образний заголовок варто доповнювати інформативним змістом.

Будьте корисними для споживача. Якщо він зацікавиться об'єктом вашої критики й схоче оцінити його сам, дайте йому необхідні для цього бібліографічні дані.

Перечитайте ваш матеріал і оцініть його за 4 критеріями. За потреби доопрацюйте матеріал.

1. Він допоможе читачам скласти уявлення про книжку?

2. У ньому викладено оцінку книжки за чіткими критеріями?

3. Ви розповіли про позитивні й негативні моменти?

4. Ви зробили висновок / узагальнення вашої думки?

Практикум

23

А Повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні займенників, іменників, прикметників, числівників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

23

Б Об'єднайтеся в групу з однокласниками та однокласниками, щоб підсумувати власні знання з української мови. Створіть на великому аркуші карту понять за темою «Числівник», на якій зазначте, що вам уже відомо. Кожний працює з певним питанням і оприлюднює свої пропозиції.

1. Що таке числівник?
2. Які є групи числівників за значенням?
3. Які є групи числівників за будовою?
4. Які є особливості у відмінюванні кількісних числівників, що позначають цілі числа?
5. Які є особливості у відмінюванні кількісних числівників, що позначають дроби?
6. Які є особливості у відмінюванні порядкових числівників?
7. Що потрібно знати про правопис числівників? Представте свою роботу іншим групам.

МІРИЛО ПОСТУПУ

24

Роздрукуйте таблицю очікуваних результатів до Розділу 3 за групами умінь «Усна взаємодія», «Письмова взаємодія», «Робота з текстом», «Дослідження мовлення», розміщену в електронному додатку до підручника. Оцініть кожний результат за критеріями «Упевнено роблю» або «Навчаюся». Розмістіть таблиці з самооцінюванням у власному портфоліо, порівняйте результати з тими, що були в таблиці до Розділів 1, 2. Поміркуйте над тим, що змінилося. Які результати поліпшено? Які з'явилися нові результати, по які раніше не йшлося?

Розділ 4

Лиш боротись – значить жить!

(Іван Франко)

1 У цьому розділі ви читатимете:

- українські народні балади «Ой летіла стріла», «Ой на горі вогонь горить», англійську народну баладу «Як Робін Гуд став розбійником», твори Тараса Шевченка – баладу «Тополя» та поему «Гамалія», баладу Йоганна Вольфганга Гете «Вільшаний король», баладу Гулака-Артемівського «Рибалка», баладу Адама Міцкевича «Світязь», поему-казку Бориса Олійника «Крило»
- інтерв'ю з письменниками
- есе та інші тексти однокласників та однокласниць
- мовознавчі статті
- матеріали вікіпедії та авторських сайтів
- літературознавчі статті
- довідкові матеріали
- словникові статті

Мова – то не просто звуки, витворені відповідними м'язами відповідних органів. Це – голос народу, неповторного тембру й інтонації ... Втрата слуху веде до втрати тембру, отже – власного голосу, що зрештою нівелює народ як неповторне оригінальне явище.

Борис Олійник

2

У цьому розділі ви писатимете:

- есе
- рецензію на фільм
- дописи в соцмережі
- повідомлення для читацького блогу та журналу
- рекламну листівку
- баладу
- міркування
- інші тексти

3

У цьому розділі ви обговорюватимете:

- чому деякі твори не можна зіставити з жодним із відомих літературних родів
- чим цінна традиція народного співу
- які є ознаки ліро-епічного твору
- які є ліро-епічні жанри
- як іменники можуть перетворитися в прикметники
- як українські міфологічні образи використовуються в сучасній комунікації
- чому існують різні підходи до класифікації числівників та займенників
- як відомі літературні образи трансформуються в медіатекстах
- наскільки точними мають бути переклади творів
- чому історична тематика переважає в епічних та ліро-епічних творах, а не в ліричних
- як підсилити емоційність нехудожнього тексту
- як написати відгук на фільм
- як створювати ілюстрації до книжок
- чи легко іноземцям вивчати українську мову
- як написати баладу

4

У цьому розділі ви досліджуватимете:

- типові стратегії мовленнєвої взаємодії
- соціальні норми
- способи пошуку інформації
- різні підходи до класифікації іменних частин мови, зокрема займенника, числівника
- характерні ознаки балади як ліро-епічного жанру
- характерні ознаки поеми як ліро-епічного жанру
- перехідні явища в системі іменних частин мови

rnk.com.ua/107399

Електронний інтерактивний додаток до Модуля 4.1.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Традиційний народний спів	«Інформаційне гроно»	Різні підходи до класифікації займенника	Рецензія на фільм	Ліро-епічні твори. Балада. Метаморфоза

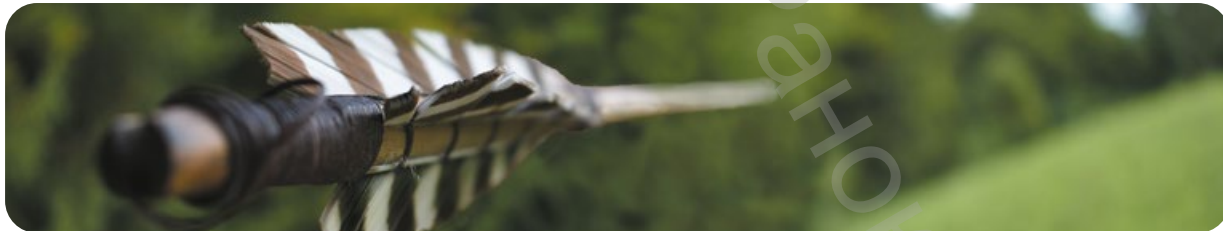
Форум читачів і глядачів

1

А Прочитайте в **Хрестоматії** мовчки народний твір «Ой летіла стріла». До яких емоцій спонукав цей твір? Обговоріть, кого вбила ворожа стріла. Чи можна цей твір назвати антивоєнним? Чи вплине на вашу відповідь інформація, що твір було записано в селі Погорілівці на Рівненщині 1915 року під час Першої світової війни?

1

Б З'ясуйте за тлумачним словником, хто така вдова. Що треба розуміти під висловом «вдовине поле»? Чи справді йдеться тут про ділянку землі, що належала вдові? Свої міркування запишіть.

1

В Прослухайте аудіозапис твору «Ой летіла стріла». Чи суголосні вашим емоції передає виконавиця Юлія Янчинська? Підготуйтеся до читання поезії вголос. Роздрукуйте текст твору та додайте на берегах примітки щодо інтонаційних засобів, які, на вашу думку, будуть доречними для певних рядків поезії.

Дискусійний майданчик

2

Прочитайте твір «Ой летіла стріла» вголос. Провідним мотивом цього твору є мотив безглузвих смертей мирних жителів під час війни, коли ворог не знає пощади. Чи погоджуєтеся ви з такою думкою? Чи дає це підстави стверджувати, що цей твір залишається актуальним і сьогодні, незважаючи на час його виникнення?

Наукова лабораторія

3

А Дослідіть, до якого роду літератури належить «Ой летіла стріла». Які ознаки лірики та епосу в цьому творі ви можете визначити? Запишіть свої спостереження в таблицю.

Ознаки лірики

Ознаки епосу

3

Б Прочитайте визначення й ознаки балади як ліро-епічного жанру. Перечитайте твір «Ой летіла стріла» та визначте в ньому всі ті елементи, які дають змогу вважати цей твір баладою.

ЛІРО-ЕПІЧНІ
ТВОРИ

Балада – жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового характеру з драматичним сюжетом. Балади пов'язані із сюжетами та образами міфології, легенд і вірувань, переказів і пісень.

Ознаки балади:

- гострий, напружений сюжет;
- невеликий обсяг твору;
- невелика кількість персонажів;
- легендарність та фантастичність;
- надзвичайні події, фатальні збіги обставин;
- надзвичайна розв'язка;
- присутність оповідача;
- повчальний характер, застереження;
- використання діалогів і повторів.

кобза

бандура

Практикум

4

А Прочитайте інформацію про виникнення балади як жанру. Запишіть текст, уставляючи на місці крапок, де необхідно, пропущені букви і записуючи цифри словами.

Термін «балада» виник у середньовіч..і, у XII-XIII століт..ях, у півден..ій Франції на позначен..я любовної пісен..ої поезії, що супроводжувала тан..ці. В Італії з поезією Данте й Петрарки балада втратила танцювал..ний характер. На території України такі твори з'являють..ся ще в XIV століт..і. Першим записом україн..с..кої народної балади вважають.. пісню «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш..?», яку чес..кий учений Ян Благослав у середині XVI століт..я подав у своїй рукопис..ній граматиці.

Скільки числівників ужито в тексті? До яких груп за значенням вони належать? Прокоментуйте орфограми в числівниках і словах з пропущеними буквами. Назвіть у тексті іменники, що є власними назвами. Поясніть їхній правопис.

4

Б Знайдіть у тексті 4 займенники, з'ясуйте, з якими частинами мови вони співвідносяться.

4

В Прочитайте в **Хрестоматії** фрагменти статті мовознавиці Світлани Шабат-Савки «Займенник у системі координат української мови» та обговоріть, чим відрізняється розуміння займенників як частини мови науковцями і школярами. Поміркуйте, чому в науці є можливим співіснування різних класифікацій?

4

Г Повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні займенників, іменників, прикметників, числівників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

Форум читачів і глядачів

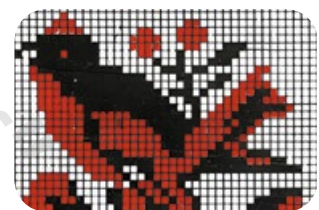

5

А Обговоріть, чи випадково в баладі «Ой летіла стріла» три жінки перетворилися на три зозулі? Які ще вам відомі художні образи, пов'язані з таким художнім прийомом, як метаморфоза? Що вам відомо про символіку образу зозулі в українському фольклорі?

Метаморфоза в літературі – перенесення однієї форми образу на інший, напр., перетворення людини на рослину або тварину.

5

Б Прочитайте в **Хрестоматії** статтю «Зозуля у світогляді українців» і доповніть свої знання про зозулю як символ інформацією з тексту.

Зозуля на гілці калини. Вишивка

Практикум

- 6** **А** Випишіть із тексту балади «Ой летіла стріла» слова із суфіксом **-еньк**. Як цей суфікс допомагає поглибити співчуття до горя всіх трьох жінок?
- 6** **Б** Відстежте градацію переживань трьох героїнь. Скільки відчуватиме біль утрати мати? Сестра? Кохана? Який можна зробити висновок? Свої спостереження і висновки запишіть.
- 6** **В** Балада «Ой летіла стріла» наповнена сумом, тугою. З'ясуйте, якими художніми засобами створюється такий емоційний характер твору. Випишіть ужиті в тексті балади художні засоби.

Гіпербола

Анафора

Епітети

Метафори

- 6** **Г** У чому виявляється трикратність у баладі? Чому число «три» називають магічним? Що означає це число? У яких ще фольклорних жанрах воно використовується? Власні міркування запишіть.

Полеве дослідження

- 7** **А** У баладі «Ой летіла стріла» згадана річка Дунай. З'ясуйте за картою географічне розташування Дунаю та ознайомтеся з інформацією, поданою нижче.

Дунай — друга за довжиною і площею басейну річка Європи. Довжина — 2961 км. Річка бере початок у Німеччині, у горах Шварцвальда. Далі тече через столиці Центральної та Східної Європи — Відень, Братиславу, Будапешт, Белград. Впадає в Чорне море через дельту в Румунії та Україні.

Стародавні греки називали річку Істром, Істрисом, римляни — Данавіусом, Данаприсом, Данубісісом, слов'яни — Доунавъ, румуни — Динарса, українці — Тихим Дунаєм, Голубим Дунаєм, болгари та серби — Дунав, угорці та словаки — Дуна, Дунава, чехи — Дунай, німці — Дунау. Сучасна назва — від аланської «дон, дана, дуна» — вода, річка. Геродот у 5 ст. до н.е. вважав Істр найвеличнішою з відомих річок. Є описи Дунаю в працях таких стародавніх авторів: Полібія (201–120 рр. до н.е.), Юлія Цезаря (100–44 рр. до н.е.), Страбона (1 ст. до н.е.–1 ст. н.е.).

7 Б Пригадайте або знайдіть в інтернеті відомі народні українські пісні, у яких згадується Дунай. Чим, на вашу думку, можна пояснити часте використання цієї назви у фольклорних творах?

7 В Прочитайте в **Хрестоматії** статтю про символічне значення Дунаю і складіть «Інформаційне ґроно» про символіку Дунаю в літературних творах.

«ІНФОРМАЦІЙНЕ
ґРОНО»

Практикум

8 Послухайте традиційний народний спів – виконання балади «Ой летіла стріла» (Берестя, Рівненська область – з колекції пісенного фольклору, створеної у співпраці: Міклош Бот, Угорщина (засновник, керівник проєкту) та Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара», Україна.

Чи відповідає текст балади текстові пісні? Які відмінності ви почули / побачили? Як ви б пояснили те, що тексти в деяких фрагментах не збігаються? Зверніть увагу на вимову окремих слів у пісні. Зіставте її з літературною вимовою таких слів. Зверніть увагу, у якій місцевості записана пісня. Про що свідчить така вимова?

Традиційний народний спів – це не лише характерна манера звукоутворення, це мистецтво спілкування. Більшість народних пісень у своєму побутуванні були розраховані на учасника, а не слухача. Основою хорового співу є здебільшого невеличкі групи співаків (до 7–10 чоловік), об'єднаних спільним місцем проживання, спільним характером праці, спільним проведенням дозвілля, спільністю життєвих інтересів, життєвих вражень, світогляду та духовного розвитку, і це передається з покоління в покоління і стає традицією. Носіями народного багатоголосся є переважно жінки, тому більшість пісень – це жіночі хори, значно менше – мішаних і чоловічих.

Форум читачів і глядачів

9

Прочитайте мовчки баладу «Ой на горі вогонь горить». Які думки й почуття вона викликає у вас? Прочитайте твір уголос. Дайте відповіді на запитання.

- Про кого йдеться у баладі? За яких обставин загинув козак?
- Як ви прокоментуєте рядки: «Ой на горі вогонь горить, під горою козак лежить»? Чи виконав він свій обов'язок вартового – повідомити про напад ворогів?

- Коли, на вашу думку, відбуваються події, зображені у творі? Які слова балади можуть підтвердити ваші думки?
- Із яким проханням звертається козак до коня?
- Як сприйняли звістку про коня родичі загиблого?
- Як ви розумієте вислів «одружитися із сирію землею»?

Дискусійний майданчик

10

Об'єднайтеся в групу і прослухайте кілька сучасних виконань балади «Ой на горі вогонь горить». Якою, на вашу думку, має бути мелодія до цієї балади (настрій, ритм, музичні інструменти тощо)? Пригадайте фільм «Пекельна хоругва, або Різдво Козацьке». Подивіться уривок, у якому звучить ця балада. З якою метою її використано в сюжеті фільму? Яке виконання вам найбільше до вподоби? Напишіть розгорнуту відповідь, обґрунтовуючи свою відповідь.

Наукова лабораторія

11

Розкрийте символічне значення образів, використаних у баладі «Ой на горі вогонь горить». Яку роль вони відіграють? За потреби скористайтеся інформацією, поданою в **Хрестоматії** («Ворон та ворона у світогляді українців», «Кінь у світогляді українців»).

Образи	Символічне значення
вогонь	
китайка	
ворон	
кінь	

Форум читачів і глядачів

12

А Послухайте народну баладу «Проводжала мати сина у солдати» в електронному додатку. Обговоріть враження, яке на вас справила пісня. Про що в ній співається? Перекажіть події, про які йдеться в цій баладі. Що стало причиною перетворення дівчини на тополю?

12

Б Розгляньте картину Тараса Шевченка «Тополя» і прочитайте в **Хрестоматії** баладу Тараса Шевченка «Тополя». Чи могла прослухана вами пісня стати поштовхом до написання поетом цієї балади?

Тарас Шевченко.
Тополя

Полеове дослідження

13

А Які народні повір'я використані в баладі? Сформулюйте їх і запишіть. Знайдіть у баладі символічні образи, притаманні саме українцям. Запишіть їх.

13

Б Скористайтеся надійними джерелами й укладіть 2-3 статті для літературознавчого словника про представлення в українській літературі рослин-символів (тополя, барвінок, соняшник, калина, мальва, верба, дуб, чорнобривці). У статті обов'язково зазначте:

- Символом чого є рослина?
- У яких творах представлена?

Обговоріть у класі складені статті, за потреби відредагуйте й укладіть спільний словник рослин-символів в українській літературі.

Форум читачів і глядачів

14

А Попросіть однокласника або однокласницю переказати своїми словами зміст твору Тараса Шевченка «Тополя». Домовтеся, що ви робитимете аудіозапис переказу. Проаналізуйте разом аудіозапис щодо відображення в ньому елементів сюжету: експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка.

14

Б Перечитайте баладу Тараса Шевченка «Тополя» і відшукайте діалог дівчини з матір'ю та діалог дівчини з ворожкою. Прочитайте уривки в особах. Поясніть роль цих діалогів у розвитку сюжету.

14

В Знайдіть слова героїні, у яких одночасно звучать приреченість і жаль щодо скоєного. Про що це свідчить? Як характеризує це дівчину?

Тарас Шевченко.
Автопортрет. 1845

Наукова лабораторія

15

Дослідіть композицію балади Тараса Шевченка «Тополя». Відповіді на поставлені запитання запишіть у вигляді зв'язного повідомлення на тему «Композиція балади Тараса Шевченка «Тополя»».

1. Перечитайте чотири рядки на початку і наприкінці поеми. Яку роль відіграє цей повтор у композиції твору?
2. Знайдіть і прочитайте пісню, яку заспівала дівчина в степу. Чи пов'язана ця пісня з сюжетом чи є позасюжетним елементом? Навіщо автор вводить її в свій твір?
3. Яку особливість оповідача ви можете відзначити? До кого звертається із засторогою оповідач? Який його намір?
4. Знайдіть пейзажні замальовки у творі. Яку роль виконує пейзаж?

Форум читачів і глядачів

16

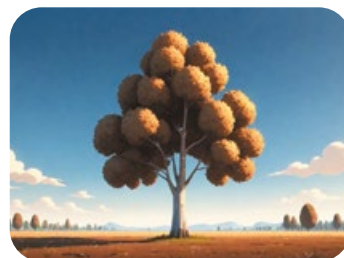
А Розгляньте ілюстрацію художника Василя Лопати до балади Т. Шевченка «Тополя». Обговоріть її, опираючись на зміст твору.

16

Б Вступ до балади «По діброві вітер виє...» став відомою народною піснею. Послухайте її у виконанні Ніни Матвієнко. Які почуття у вас викликає пісня?

17

Подивіться анімаційний фільм «Тополя», зроблений 1996 року студією «Україмафільм» за однойменною поемою Т. Г. Шевченка. Чи сподобався вам фільм? Напишіть рецензію на анімаційний фільм, скориставшись порадами кінокритика.

Порада кінокритика:
**«Пам'ятайте,
що фільм має
смыслову та технічну
складові»**

Рецензія (від лат. recensio «розгляд») – відгук, розбір та оцінка нового художнього, наукового чи науково-популярного твору.

1. Почніть з опису твору. Про що йдеться? (Це повнометражний фільм, серіал, ролик чи мультфільм.) Яку назву має фільм? Зазначте режисера, країну, рік випуску, жанр.
2. Схарактеризуйте смыслову складову фільму.
 - Якщо фільм знятий за книгою, то чи є відмінності, що більше сподобалося.
 - Оцініть головних та другорядних персонажів. Чи схвалюєте ви їхні вчинки?
 - Як би ви описали сюжет фільму?
3. Схарактеризуйте технічну складову фільму.
 - Робота режисера.
 - Акторська гра / анімація.
 - Операторська робота.
 - Оцініть монтаж.
 - Вибір одягу героїв.
 - Вплив декорацій на сприйняття стрічки.
 - Оцініть саундтрек.

Дискусійний майданчик

18

Розгляньте репродукції відомих полотен на козацьку тематику. Об'єднайтеся в групу й оберіть одну картину. Обговоріть її зміст. Подумайте, до яких балад вона може бути ілюстрацією. Оприлюдніть свої думки класові.

М. Пимоненко. У похід

Ю. Журка. Сторожова застава

Й. Брандт.

Запорозьке військо в поході

О. Мурашко.

Похорон кошового

Індивідуальне читання

19

А Обговоріть таке твердження «Складно уявити дитячу книжку без малюнків, а от книжки для дорослих цілком спокійно можуть прожити й без ілюстрацій».

19

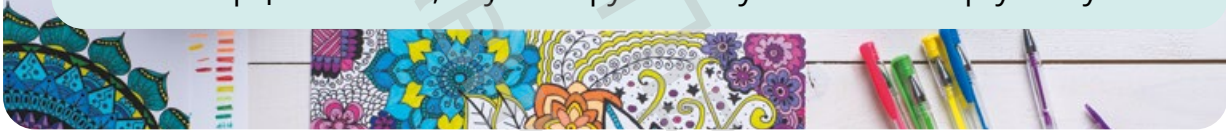
Б Прочитайте фрагмент інтерв'ю української ілюстраторки Маргарити Вінклер, яка працює над оформленням книжок нонфікшн.

Ілюстрації не обов'язково виконують суто декоративну роль. Я читаю багато науково-популярної літератури з астрофізики, і в ній ілюстрації часто значно спрощують для розуміння складні концепції, які у текстовому вигляді займають декілька сторінок. Тож якщо ми говоримо про книжки для дорослих, можна стверджувати, що нехудожній літературі ілюстрація потрібна значно більше, ніж художній.

Але декоративну роль також не можна применшувати. Мені приємніше читати паперові книжки... Ілюстрації здатні перетворити книжку на артоб'єкт. Хороші ілюстрації можуть відкрити у книжці новий пласт смислів, про який автор тексту міг навіть не здогадатися. Мені як читачеві це дуже цікаво.

Як ця інформація вплинула на вашу думку щодо обговорюваного перед цим твердження? Чи є, на думку пані Маргарити, художник співтворцем книжки, яку ілюструє? А як вважаєте ви? Аргументуйте.

19

В З'ясуйте прізвище ілюстраторів книжки, яку ви почали читати цього місяця. Знайдіть інформацію про художників в усемережжі. Підготуйте презентацію за таким планом:

1. Хто такі художники-ілюстратори?
2. Ілюстратором / ілюстраторкою книжки ... є Він / вона
3. Коли я читаю, то ілюстрації допомагають мені
4. З-поміж сучасних українських художників-ілюстраторів мені найбільше подобаються роботи ..., тому що
5. Кілька цікавих порад від майстрів, як створити ілюстрацію до книжки.

Пам'ятайте про дотримання авторських прав, коли займатиметеся оформленням презентації, малюнками, ілюстраціями тощо.

19

Г Спробуйте подумки або насправді проілюструвати будь-який епізод книжки, яку зараз читаете. Оберіть той фрагмент, до якого у книжці немає готових ілюстрацій. Прокоментуйте свою ідею. На бажання подивіться інтерв'ю з художницею Євгенією Перепелицею «Як створюються ілюстрації?».

rnk.com.ua/107400
Електронний інтерактивний
додаток до Модуля 4.2.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Фестиваль як масове святкове дійство	Комп'ютерна гра	Різні підходи до числівника як частини мови	Трансформація образів у медіатекстах	Оксиморон

Форум читачів і глядачів

1

Прочитайте в **Хрестоматії** англійську народну баладу «Як Робін Гуд став розбійником» у перекладі Юрія Юри або прослухайте аудіокнижку у виконанні Юрія Сушка. Обговоріть у парі наведені нижче питання, що стосуються твору. Визначте ті, на які було складно відповісти. З'ясуйте в інших однокласників та однокласниць їхні відповіді.

- Що ви дізналися про те, як провів дитинство Робін Гуд?
- Хто були його батьки? Що відомо про їх походження, характер та життєві плани?
- Що трапилось із батьками Роба?
- Хто були найкращі друзі Роба?
- Як і кому Робін Гуд помстився за свого батька?
- Якими були умови змагань лучників у Ноттінгемі?
- Чому Робін Гуд змушений був маскуватися, щоб узяти участь у змаганнях? Як він замаскувався?
- Хто став королевою дня і за яких обставин? Що означало бути «королевою дня»?
- Чому саме Робін Гуд був обраний ватажком лісових розбійників?
- Чи подобається вам Робін Гуд? Чим саме?

Наукова лабораторія

2

А Знайдіть ознаки баладного жанру у творі «Як Робін Гуд став розбійником». Поясніть, чому балади про розбійника із Локслі називають сюжетними піснями.

2

Б Ознайомтесь з електронним чи паперовим виданням. Тоді побачите, що на титульній сторінці зазначено «Переказ старовинних англійських народних балад». Висловіть припущення, чому народні балади, головним героєм яких є Робін Гуд, подані в переказі, а не в перекладі. У чому полягають особливості перекладу порівняно з переказом? Зважаючи на власний читацький досвід, запишіть спільні та відмінні риси. Свою відповідь звірте з **Довідником**.

	Переклад	Переказ
Відмінне		
Спільне		

Форум читачів і глядачів

3

Прочитайте за ролями діалог Роба із лісничим від слів: «Роб тільки глянув на ватажка лісників і миттю зрозумів, що перед ним – ворог» до слів: «Так помстився Роб за смерть батька, хоч тепер сам опинився поза законом». Як характеризують головного героя його слова і вчинки? Як можна охарактеризувати вчинки лісників і їх ватажків? Міркування запишіть.

Дискусійний майданчик

4

Обговоріть, чи правильно вчинив Роб, убивши ватажка лісників, чи у нього був інший вибір. Аргументуйте свою позицію.

Практикум

5

У тексті балади наведено кілька причин, чому Робін Гуд хотів узяти участь у змаганнях. Знайдіть та випишіть їх. Чи можна визначити, яка з них важливіша? Письмово аргументуйте свою відповідь.

Польове дослідження

6

У тексті переказу балади про Робін Гуда поряд із вигаданими згадуються історичні персонажі й місцевості. Випишіть імена всіх дійових осіб і всі географічні назви (локації), з'ясовуючи, які з них справжні, а які – вигадані. Висловіть припущення, чому в народних баладах згадуються реальні місця та герої. Міркування запишіть.

	Персонажі	Локації
Історичні		
Вигадані		

Ноттінгемський замок, споруджений 1068 року за наказом Вільгельма Завойовника

Шервудський ліс (англ. Sherwood Forest) – лісово-паркова зона, розташована поблизу села Едвінстоу в графстві Ноттінгемшир, Англія

Практикум

7

A Письмово поясніть значення слів:

бідак –

престол –

шериф –

сквайр –

тятива –

сагайдак –

менестрелі –

герольд –

7

Б До якого типу лексики належать наведені вище слова? Чому вживаються в тексті?

7

В Повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні займенників, іменників, прикметників, числівників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

Польове дослідження

8

А Знайдіть у тексті всі імена головного героя. Поясніть, чому їх багато, що вони означають. Чи залежить його ім'я від того, хто до нього звертається та в якій ситуації його називають? Поясніть, як саме. Міркування запишіть.

8

Б Запропонуйте варіанти походження прізвиська Робін Гуд, спираючись на довідку:

Hood (англ.) — 1. каптур, башлик, очіпок, клобук, шолом;
2. приховувати (накривати капюшоном), ховатися.

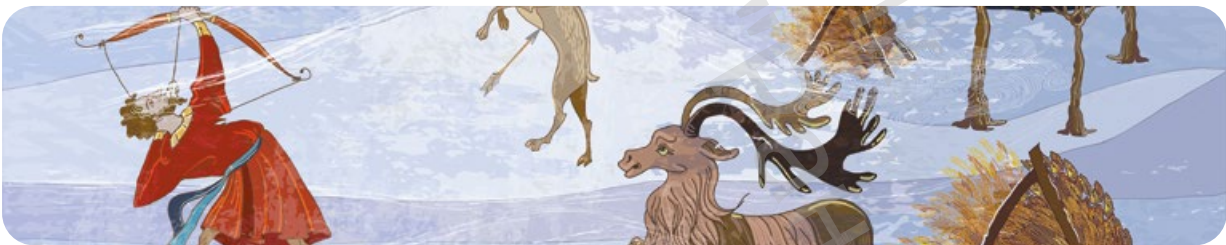
Robin (англ.) — вільшанка.

Rob (англ.) — грабувати, обкрадати.

Robber — грабіжник.

8

В Проведіть паралель із сучасним словом «худі». Що воно означає? Як пов'язано з персонажем балади?

Наукова лабораторія

9

Об'єднайтеся в групу та випишіть із тексту балади всі відмінкові форми імені головного героя. Поміркуйте, як правильно, зважаючи на правопис, відмінювати ім'я головного героя: бачу Робіна Гуда чи бачу РобінГуда. Чи варто доповнити правопис новим правилом?

Форум читачів і глядачів

10

А Назвіть основні якості героя. Складіть «Інформаційне ґроно» «Якості Робін Гуда». Проілюструйте кожну якість цитатами з тексту.

10

Б Поясніть поняття «благородний розбійник». Як називається засіб художньої виразності, що є в основі цього поняття?

Оксиморон, оксюморон (лат. oxymoron від грец. ὀξύμωρον – «дотепно-безглузде») – літературно-поетичний прийом, що полягає у поєднанні протилежних за змістом, контрастних понять, які разом дають нове уявлення.

Польове дослідження

11

Перегляньте картину й ілюстрацію, наведені нижче. Як на них зображений Робін Гуд? Чим відрізняються його образи, створені митцями, від вашого уявлення. Знайдіть у тексті епізоди, відтворені на малюнках.

Ілюстрація **Франка Годвіна**
«Робін Гуд»

Картина **Данієла Маклайза**
«Робін Гуд і його славні товариші
розважають Річарда Левове
Серце в Шервудському лісі» (1839)

Практикум

12

А Випишіть із тексту твору числівники. Визначте їх розряд і тип за структурою. Провідмініяйте. Поясніть особливості відмінювання.

12

Б Прочитайте в **Хрестоматії** фрагменти статті мовознавиці Марії Плющ «Функції числівників як ознакових слів» і обговоріть, якої думки дотримується науковиця:

- числівник не є окремою частиною мови;
- числівник є частиною мови, до складу якої входять лише слова, які позначають кількість предметів та абстрактне число;
- числівник є частиною мови, до складу якої входять слова, які, пов'язуючись з іменником, виражають його ознаку за кількісним виявом або ознаку за порядком підрахунку об'єктів мовцем.

Дискусійний майданчик

13

Як ви розумієте слова **«Розбійник долею він був і лицар – у душі»** з епіграфу? Поясніть, хто такий лицар і хто такий розбійник. Чи можуть поєднатися в одній людині ці дві ролі? Аргументуйте свою позицію.

Пам'ятник знаменитому розбійникові, спроектований Джеймсом Вудвортом на замовлення місцевого бізнесмена Філіпа Е. Ф. Клея. Пам'ятник був подарований місту в ознаменування візиту в Ноттінгем принцеси Єлизавети та її чоловіка, герцога Единбурзького, і відкритий 24 липня 1952 р.

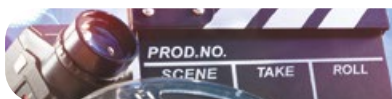

Польове дослідження

14

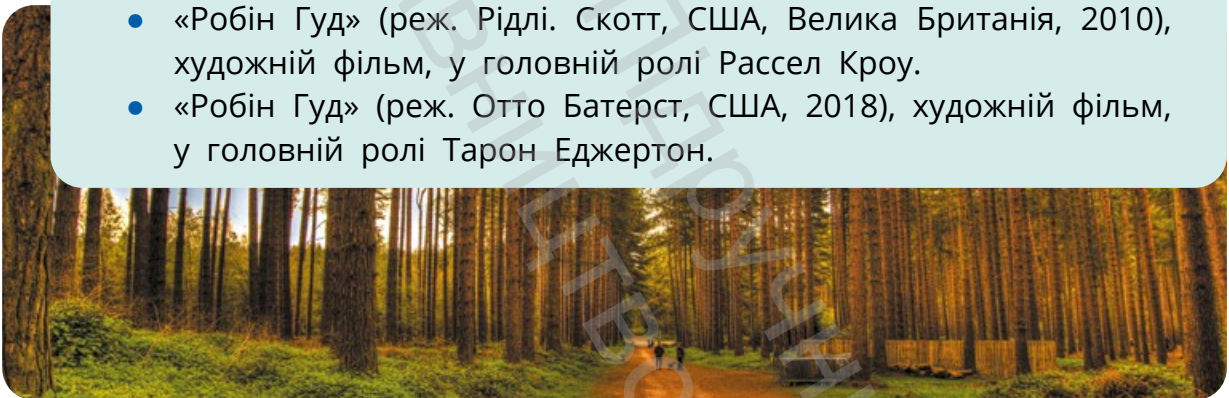
А Перегляньте невичерпний список фільмів про благородного розбійника. Чи можете ви доповнити його? Які з цих фільмів ви дивилися?

**ТРАНСФОРМАЦІЯ
ОБРАЗІВ
У МЕДІАТЕКСТАХ**

У парах або групах підготуйте інформацію про наведені (або інші) кінороботи. Подивіться фільм повністю або його уривок, презентуйте порівняльну характеристику балади й фільму. Після усіх презентацій визначте, який фільм найбільше відповідає народному джерелу і який найцікавіший для сучасного глядача.

- «Робін Гуд» (реж. Аллан Дуон, США, 1922), художній фільм, у головній ролі Воллес Бірі, чорно-біле німе кіно.
- «Пригоди Робін Гуда» (реж. Майк Кертис, США, 1938), художній фільм, у головній ролі Еррол Флінн, 3 Оскари.
- «Робін Гуд» (1973), мультфільм кіностудії Волта Діснея.
- «Робін і Меріан» (реж. Ричард Лестер, США, Велика Британія, 1976), художній фільм, у головній ролі Шон Коннері.
- «Робін із Шервуда» (1986), серіал.
- «Робін Гуд: Принц злодіїв» (реж. Кевін Рейнольдс, США, 1991), художній фільм, у головній ролі Кевін Костнер.
- «Робін Гуд» (Велика Британія, 2006), серіал.
- «Робін Гуд» (реж. Рідлі. Скотт, США, Велика Британія, 2010), художній фільм, у головній ролі Рассел Кроу.
- «Робін Гуд» (реж. Отто Батерст, США, 2018), художній фільм, у головній ролі Тарон Еджертон.

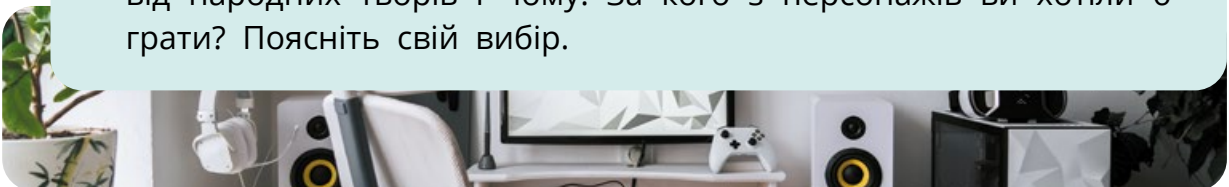

14

Б За сюжетом балад і легенд про шервудського розбійника створено комп'ютерні ігри, найвідоміші з яких Robin Hood: The Legend of Sherwood («Робін Гуд. Легенда Шервуду», 2002) у жанрі стелс-екшен і тактики в реальному часі й Robin Hood: Defender of the Crown (2003) у жанрі стратегії.

**КОМП'ЮТЕРНА
ГРА**

Поясніть, чим відрізнятиметься образ головного персонажа ігор від народних творів і чому. За кого з персонажів ви хотіли б грати? Поясніть свій вибір.

Практикум

15

Пригадайте образи шляхетних розбійників, захисників бідних та знедолених в українському фольклорі. Чим відрізняється від них Робін Гуд? Запишіть згаданих персонажів та їхні характеристики за наведеними критеріями.

Історизми	Характер	Вчинки	Взаємодія з іншими персонажами	Симпатія читачів
Робін Гуд				
...				

Форум читачів і глядачів

16

А Подивіться художній фільм «Довбуш». Визначте спільні та відмінні риси в англійській фольклорній баладі та фільмі про українську історію. Які риси характеру притаманні героям? Чим вони відрізняються? Чи впливає національна своєрідність на образ головних героїв? Запишіть характеристики героїв за поданими критеріями.

	Робін Гуд	Олекса Довбуш
Зовнішність		
Характер		
Вчинки		

16

Б Прочитайте в **Хрестоматії** статтю «“Довбуш”: що варто знати про один із наймасштабніших фільмів літа», опубліковану в українській версії журналу Vogue 23 серпня 2023 року. Як фільм «Довбуш» перегукується із сучасною історією України? Як формулює режисер фільму Олесь Санін основну ідею фільму? Чому режисер обрав саме образ Довбуша для своєї кінороботи?

Дискусійний майданчик

17

Чому Робін Гуд став найпопулярнішим образом для екранізації? Чому його героїзують? Чи справедливо це? Аргументуйте свою позицію цитатами із тексту.

Творча студія

18

Уявіть, що на засіданні читацького клубу ви знайомите інших читачів з баладою «Як Робін Гуд став розбійником» і, щоб зацікавити їх, переказуєте близько до тексту один з епізодів. Який епізод балади вас найбільше схвилював і зацікавив? Зафільмуйте відео свого переказу й розмістіть його на онлайнній дошці для спільного перегляду. Поцікавтеся, як переказали цей епізод інші учні та учениці. Напишіть коментар до того переказу, який вам сподобався найбільше.

Практикум

19

Випишіть із тексту засоби художньої виразності, які характеризують головного героя балади.

Форум читачів і глядачів

20

Об'єднайтеся в групу й запишіть питання на картках. Проведіть гру змагання на кращого знавця фактів із життя знаменитого розбійника.

1. Де народився Робін Гуд?

2. Як звали батька Робіна?

3. Ким був батько Робіна?

4. Як звали головного героя в дитинстві?

5. Чому Робу забороняли дружити з Маріан Фіцуолтер?

6. Яку новину приніс Робу дядько Джордж?

7. Що мав зробити Робін, щоб стати ватажком розбійників?

8. З ким зустрівся Робін у вдови?

9. Який приз виграв Робін на змаганнях лучників?

10. Кому подарував Робін приз, виграний на турнірі?

11. Чому лісове братство повірило, що Робін переміг?

Творча студія

21

Прочитайте інформацію про програму фестивалю, присвяченому Робін Гуду. Уявіть, що маєте змогу потрапити на один день на цей фестиваль. Який захід ви б вибрали й чому? Напишіть допис у соцмережі про те, як ви уявляєте цей захід, який костюм би обрали і що б на ньому робили.

У липні 2023 року було проведено традиційний Robin Hood Festival (37-й фестиваль, присвячений Робін Гуду) із насиченою програмою. 27 липня стартував триденний перегляд фільмів про героя фестивалю. 30 липня шериф Ноттінгемський улаштував полювання на розбійника в Шервудському лісі за участі відвідувачів фестивалю. Із 4 серпня в лісі двічі на день відбувалися середньовічні лицарські шоу. Треті вихідні фестивалю були присвячені флорі та фауні Шервудського лісу із проведенням різних заходів, бесід, презентацій за участі природоохоронних організацій.

19-20 серпня було проведено масштабну реконструкцію подій часів Війни Червоної та Білої троянд. 27-28 серпня відбулось урочисте закриття фестивалю із концертами й феєрверком.

Індивідуальне читання

22

А Обговоріть таке твердження «Фільм, мультик чи виставу неможливо створити без опори на задалегідь написаний текст, проте не кожен текст може стати такою опорою».

22

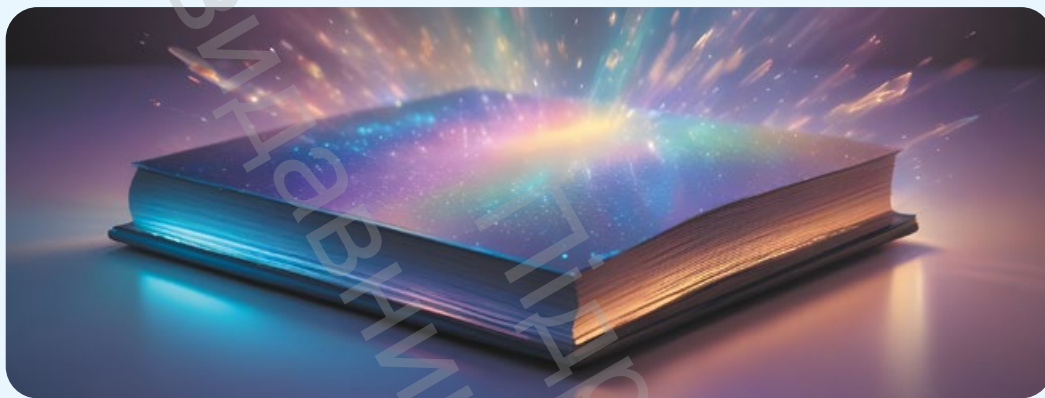
Б Прочитайте текст. Пригадайте, коли вам доводилося бути в ролі згаданого в тексті «читача», а коли – в ролі «глядача». Проведіть у класі опитування й укладіть рейтингові списки творів українських та зарубіжних авторів, екранізації яких вважаєте особливо вдалими.

Літературний текст тепер дедалі частіше сприймається через кіно. Хороший (та й не дуже) фільм стимулює звернутись до літературного першоджерела. Якщо екранізація вийшла доброю, то часто серед книжкових рядків видно обличчя акторів. Якщо ж навпаки, ви пішли дивитись екранізацію читаного-перечитаного твору, то зазвичай реакція буде такою: «Фууу, як вони все спотворили!». Читач буде прискіпливо дивитись кіно і говорити: «А в книжці не так». А глядач заперечить: «Кіно краще». Звісно, обидві точки зору мають право на життя і залежать від якості творів та від того, наскільки трепетно ви ставитесь до екранізованої книжки.

Проте і критикам, і тим, хто хоче замість того аби читати книжку, подивитись фільм, варто бути обережним. От ніколи, ніколи кіно не збігається з книгою, й уважний читач легко вас викрие. Екранізація, особливо добра, завжди є авторською інтерпретацією режисера та сценариста (навіть якщо, як це часто буває, сценаристом є сам письменник).

Хай там як, кіно робить літературний твір популярнішим, а література живить кіно добрими історіями. Саме тому дуже часто після виходу фільму книжку, за якою його було поставлено, видають ще раз з кінообкладинкою.

(За матеріалами сайту Захід.net)

22

В Уважно розгляньте обкладинку книжки, яку зараз читаєте. Чи було цей твір екранізовано? Створіть кінообкладинку до нового видання, долучіть або кадри з фільму за цією книжкою, або візуалізуйте власне бачення майбутнього кіношедевр: доберіть фото акторів, додайте зображення ключових образів, відповідне тло, щоб обкладинка передавала головну думку тексту.

22

Г Уявіть себе режисером фільму за книжкою, яку зараз читаєте. Дайте письмову відповідь на запитання до вас журналіста, який цікавиться «Чому саме цей твір ви обрали для екранізації?». У відповіді наведіть щонайменше три аргументи на користь власного вибору.

rnk.com.ua/107401
Електронний інтерактивний
додаток до Модуля 4.3.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Трансформація українських міфологічних образів у сучасній комунікації	Трейлер	Взаємозв'язки іменних частин мови	Переспів	Українські мотиви в перекладних художніх творах

Форум читачів і глядачів

1

А Прочитайте мовчки в **Хрестоматії** твір німецького поета Йоганна Вольфганга Ґете «Вільшаний король» у перекладі Максима Рильського. Яке враження справляє на вас твір?

1

Б Прослухайте пісню, створену австрійським композитором Францом Шубертом на слова Ґете, в електронному додатку до підручника. Які нові риси для сприйняття твору дає його вокальне виконання?

1

В Прочитайте твір уголос, дотримуючись ритму, відтвореного перекладачем. Як ритм твору дає змогу посилювати емоційне сприйняття?

Портрет Ґете в 38 років. 1787 р. Музей Ґете, Веймар. Художник **А. Кауфман**

- 1 Г Поміркуйте, хто є персонажами твору. Обговоріть, як поет зображає батька, а як – хлопчика? Якими рисами відрізняються ці персонажі?

Польове дослідження

- 2 А Прочитайте в **Хрестоматії** статтю Олексія Кононенка «Народна демонологія». Як ви розумієте слово «демонологія»? З яких частин воно утворене? Чому в статті демонологію названо народною? Які інші «галузі» демонології можуть існувати? Як би ви назвали галузь, яка вивчає фантастичних істот-персонажів літературних творів або кінофільмів? Доберіть відповідні прикметники до іменника «демонологія» й обґрунтуйте свій вибір.

- 2 Б Розгляньте ілюстрації Тетяни Юрченко, на яких зображено деяких персонажів зі статті Олексія Кононенка. Назвіть, хто зображений на кожній з цих ілюстрацій. Обґрунтуйте свій вибір, наводячи характеристики кожного персонажа з тексту статті. Поясніть, якими прикметниками схарактеризована кожна з цих істот. Як допомагають увідповіднити ілюстрацію Тетяни Юрченко зі статтею Олексія Кононенка вжиті в тексті прикметники та числівники?

- 2 В Хто такий Вільшаний король в однойменному творі Йоганна Вольфганга Гете? На яких персонажів української демонології він подібний?

Дискусійний майданчик

- 3 Як ви вважаєте, твір «Вільшаний король» належить до лірики, епосу чи ліро-епосу? До якого саме жанру ви віднесли цей твір? Прокоментуйте, що спільного в жанрових ознаках твору Гете та раніше вивчених вами творах цього жанру.

Форум читачів і глядачів

- 4 Прочитайте твір «Вільшаний король» в особах:

автор

батько

син

Вільшаний король

Порівняйте ставлення батька та сина до фантастичних явищ. Чому фантастичний світ лякає хлопця? Як до цих побоювань ставиться батько? Чи є між ними взаєморозуміння? Сформулюйте тему та ідею твору.

Практикум

- 5 Прочитайте в **Хрестоматії** фрагмент статті літературознавця Юрія Ковбасенка про творчість Йоганна Вольфганга Гете. Що з інформації, поданої в статті, було вам відомо, а що – ні? Про що вам хотілося б дізнатися більше?

Знаю

Хочу дізнатися

Дізнався / дізналася

6 **А** Випишіть із тексту перекладу Максима Рильського іменниково-прикметникові словосполучення. Поясніть, якими художніми засобами є прикметник у цих словосполученнях. Прокоментуйте, як прикметник узгоджений з іменником у кожному з вписаних вами словосполучень.

6 **Б** Повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні займенників, іменників, прикметників, числівників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

Форум читачів і глядачів

7 Розгляньте репродукції картин, написаних за мотивами балади Гете «Вільшаний король». На які елементи сюжету найбільше звертає увагу кожен з художників? Кому з них удалося найточніше відтворити настрої твору?

Карл Густав Карус

Моріц фон Швінд

Людвіг Фердинанд
Шнорр фон Карольсфельд

Ян Казімеж
Ольпінський

Творча студія

8

Уявіть, що вас запросили взяти участь у літературному подкасті, присвяченому творчості Йоганна Вольфганга Ґете. Ознайомтеся в **Хрестоматії** з фрагментами статті літературознавиці Катерини Кусько про сприйняття творчості Ґете в Україні. Складіть на основі прочитаного тексту та раніше отриманої інформації про творчість видатного німецького поета повідомлення на 3 хвилини для подкасту. Оцініть, чим ваше повідомлення може відрізнитися від повідомлень однокласників та однокласниць. Підготуйтеся до виразного читання тексту та зробіть аудіозапис свого виступу. Розмістіть його на онлайн-ресурсі для спільного доступу. Послухайте 2–3 подкасти своїх однокласників і однокласниць та письмово прокоментуйте той, який вам найбільш сподобався.

Форум читачів і глядачів

9

А Об'єднайтеся в групу та прочитайте в **Хрестоматії** баладу Ґете «Вільшаний король» у перекладах Юрія Федьковича, Бориса Грінченка та Юрія Отрошенка. Поміркуйте, чому перекладачі дають різні назви своїм перекладам. Чим вирізняється кожен з цих перекладів? Які особливості кожного тексту дають змогу зрозуміти, у яку епоху цей переклад виконаний?

9

Б На думку літературознавців, наведений переклад Юрія Федьковича є «вільним», тобто зі свідомими значними відступами від оригіналу, не точний. Чеський літературознавець Меліслав Кргоун зазначає про цей та подібні переклади Федьковича: «У них збережена думка, головні дійові риси, тема німецьких творів, але зі всіх дихає на нас Буковиною, у всіх виступають українці-гуцули». Обговоріть, наскільки точними мають бути переклади творів.

Форум читачів і глядачів

10

А Ознайомтеся в **Хрестоматії** з твором Йоганна Вольфганга Ґете «Рибалка» в оригіналі (якщо ви читаєте німецькою мовою) та в перекладі Дмитра Загула. Яке враження справляє на вас твір? Доведіть, що це балада.

10

Б Прочитайте в **Хрестоматії** баладу Петра Гулака-Артемівського «Рибалка». Наскільки подібна вона на однойменну баладу Ґете? Що нового вніс український поет у текст балади? Чи можна вважати твір Гулака-Артемівського перекладом твору Ґете?

**Петро
Гулак-Артемівський**

Наукова лабораторія

11

А Поміркуйте, чому Петро Гулак-Артемівський удався до переспіву балади Ґете, а не до перекладу.

Переспів – твір (здебільшого віршований), написаний за мотивами твору іншого автора, з елементами наслідування складників першоджерела, наближений до перекладу і подібний до нього, але відмінний за змістом та формою, з яскраво вираженою авторською позицією.

11

Б Прочитайте текст і обговоріть, який внесок зробив Петро Гулак-Артемівський в утвердження української літературної мови. Зверніть увагу на те, як сам автор визначає жанр твору «Рибалка». Який стосунок така жанрова характеристика має до поняття «переспів»?

За часів П. Гулака-Артемівського частина України, зокрема Харків, де він прожив більшу частину життя, перебувала в складі Російської імперії. Щодо України в цій імперії часто вживали назву Малоросія. Українську мову тоді називали «малоросійською». Багато хто в Російській імперії вважав, що українська мова занадто проста та мужицька, щоб створювати нею вартісні твори про високі почуття. Натомість придатна вона лише для жартівливих пісеньок. На той час українські поети, до яких належав і Гулак-Артемівський, прагнули змалювати переживання звичайних українців звичайною мовою. Багато в чому поети орієнтувалися на твори українського фольклору з його яскравими сюжетами та багатою мовою.

Автор так пояснював, що спонукало його переспівати твір німецького поета українською мовою: «Хотів спробувати, чи не можна малоросійською (українською) мовою висловити почуття ніжні, благородні, піднесені, не змушуючи читача чи слухача сміятися, як від інших ... віршів».

Форум читачів і глядачів

12

А Знайдіть і перечитайте фрагменти з описом природи в баладі Петра Гулака-Артемівського «Рибалка». Поміркуйте, яка роль описів природи у творі. Чи суголосна природа з переживаннями героя, чи виступає контрастом? Підтвердіть свої думки цитатами з твору.

12

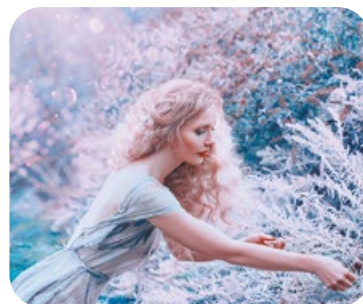
Б Перечитайте текст балади та доведіть, що в образах Русалки та Рибалки простежується український національний колорит, створений Петром Гулаком-Артемівським.

12

В Які думки викликає у вас вислів «Ловіться рибочки великі й маленькі»? Про що це свідчить? Які ще українські мотиви вніс у твір автор? Свої міркування запишіть.

Дискусійний майданчик

13

Подивіться відео, розміщене на Платформі Театральних Ініціатив, за твором Гулака-Артемовського. Автори відео назвали жанр цього твору «байка», а не «балада».

Вони зазначають: «Автор позначив цей текст як "малоросійська балада", однак ми насмілилися використовувати його як байку, бо почули певні ознаки цього жанру і не змогли пройти повз». Чи погоджуєтеся ви з такою ідеєю? Аргументуйте та запишіть свою думку.

Практикум

14

А Визначте елементи сюжету в баладі «Рибалка» та візуалізуйте їх у вигляді схеми.

14

Б Визначте художні засоби твору та запишіть їх. Поясніть роль кожного з них.

Епітети

Порівняння

Метафори

Зменшувально-пестливі слова

Риторичні оклики

Риторичні запитання

Форум читачів і глядачів

15

А Подивіться в електронному додатку до підручника трейлер анімафільму «Мавка. Лісова пісня», створеного за мотивами твору Лесі Українки.

ТРЕЙЛЕР

Якою істотою ви бачите тут Мавку? Доброю чи злою? Пригадайте, як описує мавок і русалок Олексій Кононенко в статті «Народна демонологія». Чим відрізняється образ Мавки в аніма-фільмі від традиційних народних уявлень про мавок і русалок?

15

Б Прочитайте в **Хрестоматії** фрагменти книжок Валерія Войтовича та Василя Товстого про міфологічні уявлення давніх українців. Що з цих уявлень використав Петро Гулак-Артемівський у баладі «Рибалка»?

15

В Розгляньте репродукції картин. Поясніть, як їхні сюжети перегу-куються із сюжетами балад Гете та Гулака-Артемівського.

Ю. Губнер.
Юний рибалка і русалка

Д. Каспар.
Схід сонця над морем

В. Лопата. Русалки

М. Тимченко. Русалка

Індивідуальне читання

16

А Обговоріть таке твердження «Коли ми уявляємо прочитане, це не лише про картинки, ми так само чуємо й відчуваємо те, що відбувається з героями твору».

16

Б Прочитайте текст і розгляньте ілюстрації. Проведіть експеримент. Поспостерігайте за звуками довкола, знайдіть до них асоціації. Поміркуйте, як такі подібності використовують не лише звукорежисери, а й письменники у власних творах.

Милі кульки — і ричать страшні динозаври, смажений бекон — і падає дощик. Режисери зі звуку роблять величезну роботу й перетворюють звуки найбільш звичайних предметів у неймовірні звукові ефекти наших улюблених фільмів. Справжні чарівники!

І не треба чекати, щоб погода зіпсувалася та пішов справжній дощ. Тут найкраще підійде звук бекону, що шкварчить на сковороді. Задля цієї мети також можуть записати звук рису, який сиплеться.

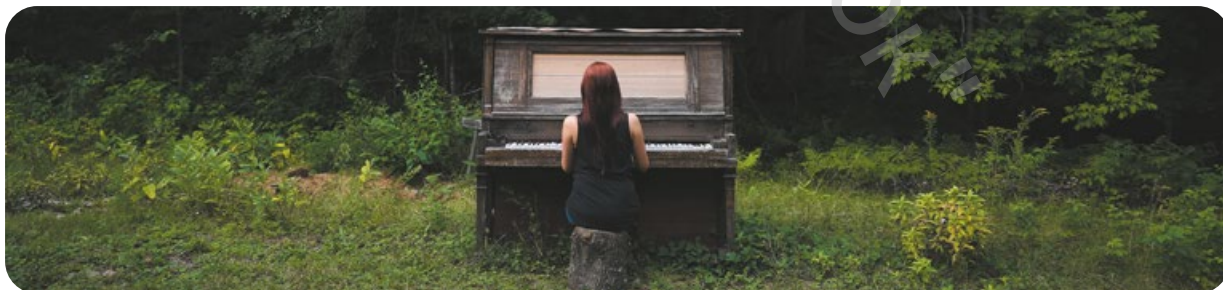
Яке це чудове відчуття — пройтися по свіжому, крихкому снігу. А кукурудзяний крохмаль ідеально замінить його на знімальному майданчику. Актори висипають велику кількість крохмалю до гігантської коробки, одягають спеціальне взуття та ходять по ньому. А на записі неможливо відрізнити, де справжній сніг, а де — кукурудзяний замітник.

(За матеріалами сайту tutka.ua)

16

В Знайдіть у творі, який ви зараз читаете уривок, де одночасно можна побачити картинку, почути звук і збагнути стан героїв: їхні відчуття, емоції й почуття. Перечитайте цей епізод. Дослідіть художні засоби, які використовує автор, щоб створити такий ефект. Як це допомагає чи заважає екранізувати текст? Аргументуйте.

Доберіть музичний супровід до цього фрагмента. Зробіть запис свого читання вголос обраного уривка твору в музичному супроводі. Розмістіть запис на спільному цифровому ресурсі вашого класу. Послухайте записи, зроблені іншими, обговоріть їх за такими критеріями:

1. Музика передає настрій героя чи героїв? так частково ні
2. Музика допомагає зосередитися на тексті? так частково ні
3. Темп музичного супроводу суголосний темпу розгортання думки й сюжету? так частково ні
4. Музика викликає асоціації, що дають змогу по-новому розкрити зміст прочитаного? так частково ні

16

Г Напишіть есе на одну з тем на вибір: «Тиша – це також музика», «Тиша, яка луна сильніше від грому», спираючись на епізоди з прочитаного твору чи переглянутої кінострічки.

rnk.com.ua/107402

Електронний інтерактивний додаток до Модуля 4.4.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Стратегії мовленнєвої взаємодії	Види запиту для пошукової системи	Взаємозв'язки іменних частин мови	Рекламна листівка	Всесвітній день читання вголос

Форум читачів і глядачів

1

А Прослухайте баладу Адама Міцкевича «Світязь» у перекладі Марії Пригари. Поділіться загальним враженням від почутого.

1

Б Об'єднайтеся в пари і прочитайте текст балади «Світязь» у **Хрестоматії**, шукаючи відповіді на поставлені запитання. Визначте ті, на які було складно відповісти. З'ясуйте в інших однокласників та однокласниць їхні відповіді.

Адам Міцкевич

- У якій місцевості відбуваються події, описані в баладі?
- Чому люди не наважувалися їхати до озера опівночі й розповідали про нього страшні історії?
- Хто прагне розгадати таємницю озера?
- Кого витягли з води рибалки?
- Якою була в минулому Туганів-державка?
- Яка подія призвела до трагічного зникнення держави?
- На чий захист сподівається молода княжна? Чи справилися її сподівання?

- Який вибір постав перед мешканцями держави? Чому він видався таким складним?
- Що сталося з мешканцями Туганової держави?
- Що сталося з царським військом?

Практикум

2

Напишіть свої враження від прочитаної балади «Світязь». Перечитайте написане та поміркуйте, чи є там відповіді на такі запитання:

- Про що ви подумали після завершення читання?
- Чи сподобався вам твір? Чому?
- Який епізод зацікавив найбільше? Чим саме?
- Чи сподобався вам переклад балади?
- Про що або про кого цей твір?
- Хто з героїв вразив вас найбільше? Чому?

Авторка перекладу балади «Світязь»
Марія Пригара

Знайдіть у власному тексті місця, куди буде доречним додати відповіді на ті запитання, які ви не висвітлили у своєму відгуку. Відредагуйте власний текст.

Польове дослідження

3

А Роздрукуйте карту, розміщену в електронному додатку до підручника, та позначте на ній місця, про які йдеться в баладі. З'ясуйте, у якій країні вони зараз розташовані. А якій країні належали ці місця в часи, описані в баладі? А в часи Адама Міцкевича? Підготуйте історичну довідку про згадані в баладі місця.

3

Б Як ви формулювали запит для пошукової системи? Це був інформаційний запит чи навігаційний?

Запити для пошукових систем можна сформулювати як **інформаційний** (користувач шукає інформацію, не знаючи, на якому саме сайті вона буде перебувати, наприклад «Історичний час, описаний у баладі «Світязь») або як **навігаційний** (користувач попередньо шукає сайт, на якому повинна бути інформація, що його цікавить, наприклад «Світязь. Балада»

Практикум

4

А Перечитайте в завданні 3 модуля 4.1 ознаки балади й доведіть, що твір Адама Міцкевича «Світязь» належить до жанру балади, наводячи відповідні цитати. Свої міркування запишіть.

4

Б Знайдіть у тексті, як описано озеро Світязь. Випишіть епітети й метафори, використані для його опису. Яку роль виконують пейзажні замальовки в композиції твору? Свої міркування запишіть.

4

В Прочитайте виразно монолог княжни. Визначте розмір і тип римування. Які труднощі спіткали із виразним читанням і чому? Як ви подолали труднощі?

Дискусійний майданчик

5

Балада Адама Міцкевича «Світязь» – твір про героїзм та відданість чи фантастична легенда про надприродне? Аргументуйте свою позицію, спираючись на визначення фантастичного й реального у творі. Порівняйте свої висновки з висновками однокласників та однокласниць.

Реальне

Фантастичне

Польове дослідження

6

Випишіть із тексту всі власні назви й презентуйте повідомлення про їхню історію. Чи змінилась їхня назва? Чому та як? Яка назва вам подобається більше?

Практикум

7

А Об'єднайтеся в групу та визначте елементи композиції твору. З'ясуйте роль кожної частини в розкритті змісту балади й дайте їй назву. Заповніть таблицю.

Елементи композиції	Зміст і роль у тексті	Назва
Експозиція		
Зав'язка		
Розвиток дії		
Кульмінація		
Розв'язка		

7

Б На підставі проведеного дослідження визначте головну ідею твору.

Творча студія

8

Уявіть, що на засіданні читацького клубу ви знайомите інших читачів з баладою Адама Міцкевича «Світязь», і щоб зацікавити їх, переказуєте зміст балади. Зафільтуйте відео свого переказу й розмістіть його на онлайнній дошці для спільного перегляду. Поцікавтеся переказом інших учнів та учениць. Напишіть коментар до того переказу, який вам сподобався найбільше.

Практикум

9

А Чи є в баладі слова, яких ви не зрозуміли? Поясніть значення слів: **дідич, аршин, ксьондз, яскиня, аїр, купава, шанці, цнота, лати.**

9

Б До яких типів лексики належать наведені вище слова? Чому вживаються в тексті? У якому значенні треба вжити виділені слова, щоб у них змінився правопис?

Вглиб – **нескінченна** дорога.
Сила іде **нездоланна**.

9

В Випишіть із наведеного уривку прикметники й розподіліть їх за родами. Як ви визначили рід прикметника?

Чоловічий

Жіночий

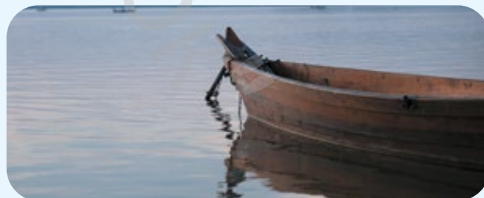
Середній

9

Г Повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні займенників, іменників, прикметників, числівників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

Чи то із небом злилися безодні,
Водяна дика пустеля,
А чи склепіння у саяві холоднім
Небо, ввігнувшись, стеле?
Ген береги, мов розтали поволі,
Сяєвом срібним повиті,
Наче ти в синім пливеш видноколі,
В тихій бездонній блакиті.
Вабить це озеро, тихе й погоже,
В п'яній чаруючи очі;
Та лиш сміливець нечуваний може
Їхати туди опівночі.

Ні, не страховище —
жінку ввіймали
Десь у підводній яскині:
Кучері білі, уста мов корали,
Очі великі та сині.
Плине до берега дивна істота.
Люди стоять остовпілі.

Форум читачів і глядачів

10

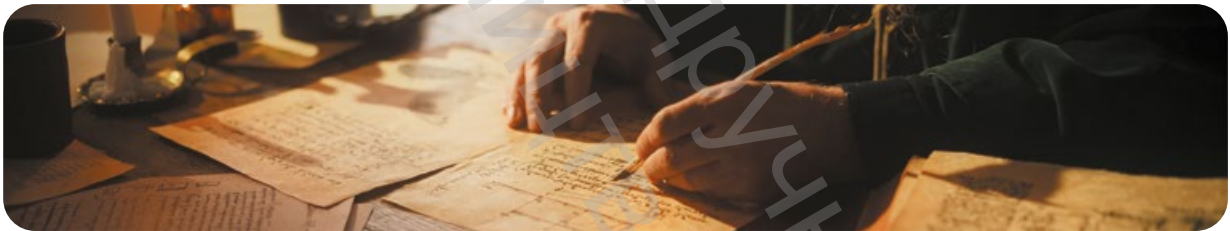
Прочитайте в **Хрестоматії** два варіанти «Легенди про озеро Світязь». Чому, на вашу думку, існує кілька версій цієї легенди? Яка з версій ближча до балади Адама Міцкевича? Знайдіть спільне й відмінне у версіях легенди й баладі Адама Міцкевича. Результати порівняння зазначте за допомогою діаграми Венна.

Дискусійний майданчик

11

Обговоріть, як ви зрозуміли, чому в баладі сказано, що старий князь **«руки ламає, / В замок звертаючи знов»**? Знайдіть цей епізод у тексті й поясніть, яка дилема встала перед князем. Що означає слово «дилема»? На вашу думку, князь ухвалив виважене рішення чи вчинив нерозсудливо? Аргументуйте свою відповідь.

Практикум

12

А Випишіть із тексту художні засоби. Яку роль вони відіграють у розкритті ідеї та образів?

Епітети	Метафори	Порівняння

12

Б Випишіть із балади рядки, що описують символічні образи та кольори: вода; синій, блакитний колір; білий колір; лілія (купава); зелений колір. Прочитайте в тексті, як традиційно трактуються ці символічні образи та кольори. З'ясуйте спільне та відмінне у традиційному трактуванні й сприйнятті Адама Міцкевича.

Вода — символ першоматерії, плодючості, початку й кінця всього суцього на землі; у християн — символ очищення від гріхів, смерті й поховання, життя й воскресіння із мертвих, чесності й правдивості, сили, дівчини та жінки.

Синій, блакитний колір — символізує довір'я, безкінечність, сум. Це колір неба й води. У християнській культурі він асоціюється з вічною божественною істиною. Означає також доброчесність, добру славу, вірність.

Білий колір — символ невинності, чистоти, доброчесності, світла, сонця, життя, вічності. У християнських традиціях біле означає спорідненість із Божим світом. У білому зображуються ангели, святі. Водночас білий має і протилежну символіку: це знак смерті, порожнечі, мовчання. Слов'яни одягали покійників у білий одяг.

Лілія (купава) — символ цноти, чистоти, непорочної краси. Водночас вона — символ смерті, відданості, помсти покійника, квітка Пресвятої діви.

Зелений колір — колір трави, символ природи, молодості, плодючості, краси і радості, ствердження життя, миру.

Польове дослідження

13

Балада присвячена Михайлові Верещаку. Прочитайте довідку і зробіть припущення, чому Адам Міцкевич присвятив баладу саме йому.

Михайло Верещак — брат коханої Міцкевича, Марилі Верещак, який проживав у маєтку Плужини. У студентські роки, а саме під час літніх канікул 1818 року, у маєтку Верещаків у Тугановичах Міцкевич познайомився з Марією Верещак, дочкою Антонія Верещака, маршала шляхти Новогрудського повіту і Франтішки Анкут, дочки судді в Бересті. До маєтку Адам приїхав разом з Томашем Заном на запрошення друзів — братів Марії. Дівчина була заручена з графом Вавжинцем Путкамером, тому не могла продовжувати стосунки з Адамом. Марія написала Міцкевичу прощального листа, після якого він навіть думав про самогубство.

Практикум

14

Яку кількість персонажів містить балада «Світязь»? Який із персонажів вас найбільше вразив? Чим саме? Підготуйте характеристику цього персонажа. Випишіть яскраві вислови з балади, що характеризують цього персонажа. Поясніть їх роль у характеротворенні персонажа.

Дискусійний майданчик

15

Проведіть паралелі між описаним у баладі Адама Міцкевича й повномасштабним вторгненням Росії. Чи простежується, на вашу думку, схожість? У чому вона полягає? Аргументуйте свою позицію.

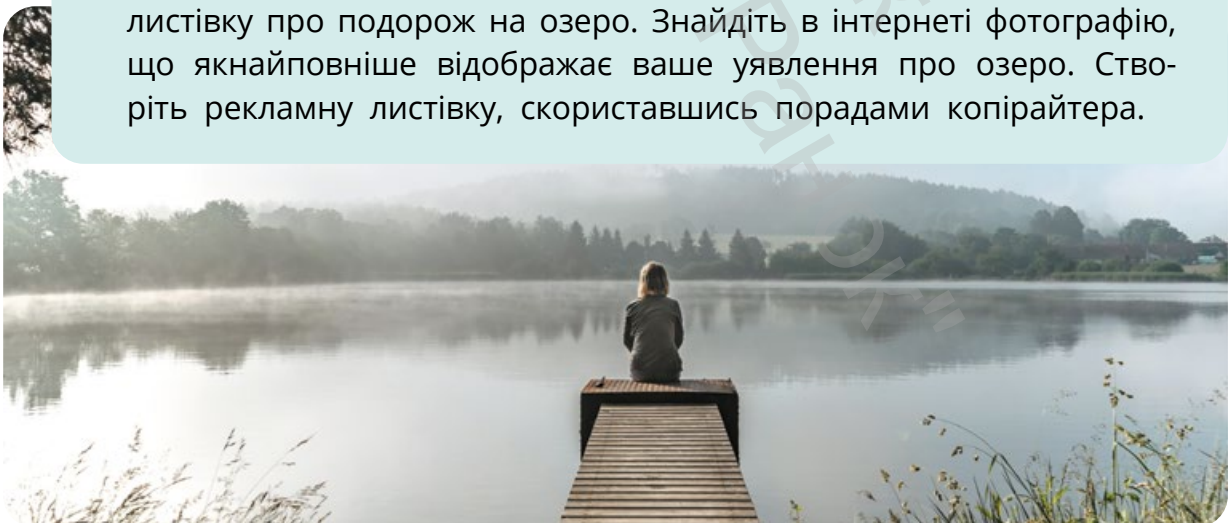

Творча студія

16

A Зверніть увагу, що на карті Європи є кілька озер з назвою Світязь. Те, про яке йдеться в баладі Адама Міцкевича, знаходиться на території суміжної з Україною держави. В Україні теж є озеро Світязь, яке називають одним з її семи чудес. Користуючись надійними онлайн-джерелами, знайдіть інформацію про українське озеро Світязь (де розташовано, клімат, цікаві факти, легенди тощо). Знайдіть та прочитайте вірш Ліни Костенко «Я хочу на озеро Світязь...».

Уявіть, що ви копірайтер чи копірайтерка і готуєте рекламну листівку про подорож на озеро. Знайдіть в інтернеті фотографію, що якнайповніше відображає ваше уявлення про озеро. Створіть рекламну листівку, скориставшись порадами копірайтера.

Порада копірайтера:
**«Не розміщуйте
 на рекламній
 листівці занадто
 багато тексту»**

- Головне послання розміщуємо у верхній лівій частині. Далі зазначаємо уточнення, другорядну інформацію.
- Можна використовувати римовані слогани, короткі девізи, фрагменти легенд, гасла – те, що простіше сприймається і ментально, і візуально.
- Не передайте куті меду з кольорами. Листівка повинна бути такою, що запам'ятовується, але не надто яскравою. Все, як кажуть, в міру й зі смаком.
- Поміркуйте над шрифтом і його розміром.
- Перевірте грамотність написаного.
- Зазначте контактну інформацію: телефони, адреси, корисні сайти тощо.

16

Б Пригадайте, що вам відомо про стратегії мовленнєвої взаємодії. Для цього подивіться відеоматеріали Всеукраїнської школи онлайн за темою «Типові стратегії мовленнєвої взаємодії. Засоби спілкування (мовні й позамовні)».

Поміркуйте й опишіть усі п'ять сходинок вибору стратегії мовленнєвої взаємодії, яку ви використали, створюючи рекламну листівку. П'ята сходинка у вас уже описана – вам відомий жанр, у якому ви оформили своє мовлення – це рекламна листівка.

Індивідуальне читання

17

А Обговоріть такі твердження: «**Читання вголос має сенс лише тоді, коли вас є кому слухати**», «**Читання вголос – це чудова вправа для тренування власного голосу, виразності мовлення й запам'ятовування прочитаного**».

17

Б Прочитайте текст. Знайдіть у ньому тезу, аргументи, приклади, висновок. Доповніть інформацію прикладами й аргументами з власного досвіду.

Школярам і студентам добре знайоме це відчуття: читати вголос підручники й конспекти, щоб краще запам'ятати матеріал. Психологи з Університету Ватерлоо в Канаді підтвердили, що це дійсно працює!

У дослідженні взяли участь 95 студентів університету. Науковці порівняли продуктивність читання вголос із іншими методами запам'ятовування. На першому етапі дослідження студентів попросили продиктувати в мікрофон список 160 не пов'язаних між собою іменників. Через 2 тижні учасників розділили на 4 групи і дали завдання запам'ятати ще одну послідовність слів. До списку увійшли 20 іменників з першого списку.

Одна група читала слова «про себе», інша слухала власний запис цих слів. Третій групі дали послухати слова, записані голосом чоловіка або жінки, залежно від статі учасника. Четверта група читала список слів уголос самостійно. Потім студентам чотирьох груп показали всі 160 слів і попросили позначити ті слова, які вони мали запам'ятати раніше.

Найуспішніше із завданням упоралися ті, хто читав слова вголос. На другому місці опинилися студенти, які слухали власний запис. Найгірше тест пройшла група, учасники якої читали «про себе». Тому, на думку психологів, читання вголос допомагає найактивніше залучитись у процес навчання.

(За матеріалами сайту life.pravda.com.ua).

17

В Щороку в першу середу лютого у Всесвітній день читання вголос, читачі всього світу організують цікаві активності, зокрема й марафони з читання або читацькі челенджі. Утім, хіба для цікавого дозвілля потрібні певні дати? Організуйте в класі весняний челендж із читання вголос. Оберіть певний фрагмент книжки, яку зараз читаєте. Підготуйте відповідний одяг. Зробіть запис вашого читання вголос і розмістіть на спільному цифровому ресурсі вашого класу. Не забудьте передати естафету наступному учасникові.

17

Г Проведіть експеримент із книжкою, яку зараз читаєте. Один розділ (главу, частину) читайте лише мовчки, а наступну – вголос. Порівняйте, яку з них ви запам'ятали краще, можете легше й повніше відтворити.

rnk.com.ua/107403

Електронний інтерактивний додаток до Модуля 4.5.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Соціальні норми	Достовірність інформації. Цензура	Перехідні явища в системі іменних частин мови	Інверсія	Поема. Афоризм

Форум читачів і глядачів

1

А Послухайте аудіозапис поеми Тараса Шевченка «Гамалія».

1

Б Організуйте читання із зупинками поеми «Гамалія» Тараса Шевченка.

Тарас Шевченко.
Автопортрет, 1847 р.

Фрагмент

Прочитайте перший фрагмент твору. Історичні джерела стверджують, що Тарас Шевченко в товаристві друзів любив співати цю пісню «Ой повій, вітре, з Великого Лугу», мелодію до якої створив сам. Спробуйте проспівати цей фрагмент, передаючи настрої козаків-невольників.

Прочитайте мовчки наступний фрагмент.

Прочитайте вголос наступний фрагмент поеми – пісню козаків, які вирушили у визвольний похід за своїми побратимами. Передайте інтонаційно настрої козаків.

Запитання для обговорення

Що в тексті підказує читачам, що ці слова належать українцям, які перебувають у ворожому полоні? До кого вони звертаються? Як ви гадаєте, хто відгукнеться на їхній заклик?

Хто почув заклик поневолених і відгукнувся на їхній клич? Які події відбуваються в цьому фрагменті поеми?

Якою могла би бути мелодія цієї частини твору? Аргументуйте. Спрогнозуйте подальший перебіг подій: чи вдасться Гамалії врятувати своїх побратимів, чи не загине він у героїчному поході... Які ще ризики постають тут перед визволителями і тими, кого вони мають звільнити з полону?

Фрагмент	Запитання для обговорення
Прочитайте ланцюжком уголос наступний фрагмент поеми до початку битви.	Які обставини вказують на те, що Гамалія з побратимами матимуть успіх у цій кампанії?
Послухайте, як український військовий читає сцену битви й визволення полонених.	
Прочитайте вголос гуртом пісню запорожців наприкінці твору. Передайте переможний настрій відповідною інтонацією.	Яким є ставлення автора до героя свого твору?

- 2 Послухайте фінальну пісню козаків у виконанні гурту «Черемош» та у виконанні квартету бандуристів або інших колективів. Дослідіть, які фрагменти тексту-оригіналу зазнають змін у творчих обробках. Поясніть, чому саме цю частину поеми музичні виконавці обирають найчастіше для творчої інтерпретації.

Наукова лабораторія

- 3 Прочитайте визначення й ознаки поеми як ліро-епічного жанру. Швидко перечитайте поему «Гамалія» і визначте в ній усі ті елементи, які дають змогу вважати цей твір поемою.

Поема (від грецького слова, що означає «твір», «творіння») – ліро-епічний твір, переважно віршований, у якому зображені значні події та яскраві характери персонажів.

Ознаки поеми:

- віршована форма
- середній обсяг
- тривалий час дії
- яскраві, сильні характери
- особисті переживання, ставлення оповідача до зображуваного
- чіткий, динамічний сюжет
- фрагментарна перерваність вислову, а іноді навіть незавершеність сюжетної оповіді
- піднесена мова
- героїчний зміст

Першодрук поеми
«Гамалія» (1844)

Польове дослідження

4

Прочитайте текст. Доведіть, що текст належить до публіцистичного стилю. Як ви гадаєте, чому в повідомленні немає прізвищ тих, хто особисто брав участь у визволенні з полону українців.

Україна 3 січня 2024 року повернула з російського полону 230 військових і цивільних. У Координаційному штабі з питань поводження із військовополоненими розповіли, що цей обмін став найбільшим за кількістю повернутих оборонців від початку повномасштабного вторгнення РФ. Серед повернутих були як ті, хто мав офіційний статус військовополоненого, підтверджений через Міжнародний комітет Червоного Хреста (182 особи), так і ті українські військовослужбовці, які вважалися зниклими безвісти та мали статус «пошук особи» (48). Більшість звільнених — чоловіки (225), п'ять жінок. До рядового та сержантського складу належать 213 осіб, одинадцятро — офіцери. Україна також звільнила 6 цивільних осіб, незаконно позбавлених волі. Уповноважений Верховної ради з прав людини Дмитро Лубінець підкреслив, що 2024 рік дав старт 49 обміну полоненими. Омбудсмен додав, що нині 2 828 захисників вже вдома.

(За матеріалами сайту Суспільне. Медіа)

Скористайтесь надійними джерелами, знайдіть та подивіться відеоінтерв'ю, що дають українці, які повернулися з полону. Як вони відповідають на питання журналістів про те, що допомагало їм триматися й дочекатися визволення?

Наукова лабораторія

5

Визначте, до якої частини мови належать виділені слова. Поясніть, як за допомогою цих прикладів можна розповісти про перехід різних частин мови в іменники. Дослідіть, яких змін зазнає слово під час переходу з прикметника в іменник: на яке питання відповідає, яким членом речення є, як змінюється за відмінками?

Дискусійний майданчик

6

Поміркуйте, чи може стати історичний факт, описаний у попередній статті, основою для сюжету літературного твору нині чи в майбутньому. Хто з відомих вам українських письменників минулого й сучасності писав твори на історичні теми? Назвіть їх. Чому в творах історичної тематики переважають епічні тексти? Поміркуйте, чому для ліро-епічних творів (зокрема поем) історична тематика також є дуже актуальною в усі часи.

Практикум

7

A Проаналізуйте, як визначено тему поеми «Гамалія». Дайте відповіді на запитання і виконайте завдання. Доповніть або уточніть запропоноване формулювання теми на основі проведеного аналізу.

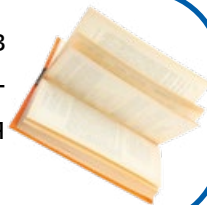
Тема поеми «Гамалія»: зображення успішного морського походу запорозьких козаків до Туреччини заради порятунку побратимів; показ у персоніфіковано-алегоричній формі військової доблесті, вправності запорозьких козаків.

Поясніть, чому в темі названо Туреччину, хоча у творі цієї географічної назви немає.

Пригадайте, у чому полягає суть художніх прийомів персоніфікації та алегорії? Що в них спільного? Знайдіть у тексті поеми підтвердження або спростування використання автором цих прийомів?

7

Б Знайдіть у тексті поеми частини, які оповідають про перебіг подій. Побудуйте сюжетну лінію твору та візуалізуйте її.

Дискусійний майданчик

8

Головним героєм поеми є Гамалія, а його звитяжний похід є основою її сюжету. Утім дослідники вважають, що ідея твору – не лише увічнити подвиг козаків-визволителів, а й прославити моральну стійкість козаків-невольників. Адже вони не сумнівалися у своїй відданості Україні, не зневірилися у своїх побратимах. Спростуйте або підтвердіть цю думку, посилаючись на текст поеми. Наведіть кілька аргументів, обміняйтеся думками з однокласниками та однокласницями.

Форум читачів і глядачів

9

Порівняйте козацькі пісні в поемі. Назвімо їх так: «Молитва козаків-невольників», «Похідна-звитяжна» і «Славень отаманові» за такими характеристиками.

1. З якої нагоди звучить пісня?

2. До кого звертаються козаки?

3. Яким є настрій пісні?

4. Чому в усіх піснях наявна згадка про козацьку славу? У якому контексті вжито ці слова в кожній пісні?

Перечитайте виразно кожну з них або прослухайте запис у виконанні музичних чи хорових колективів.

ДОСТОВІРНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ

Дослідіть, якою є роль пісень у розгортанні сюжету. Що втратив би текст поеми, якби автор не долучив цих ліричних та надзвичайно глибоких за змістом фрагментів. Доведіть, що використання народнопісенних елементів у поемі надає їй достовірності, наближає за стилем і змістом до народних творів, які були в пошані в усі часи.

Творча студія

10

Об'єднайтеся в групу та знайдіть у тексті епізоди, де є діалоги персонажів. «Перекладіть» один з них мовою сцени: визначте дійових осіб, пропишіть їхні репліки, додайте потрібні ремарки (поміркуйте, як ви можете для цього використати текст-оригінал поеми), опишіть декорації, музичний супровід тощо.

Практикум

11

Випишіть із тексту всі власні назви в таблицю. Які з них позначають відомі вам географічні об'єкти, а які – невідомі? Скористайтесь інформаційною довідкою до поеми у виданні творів Тараса Шевченка, з яким ви працюєте, або в електронному додатку та з'ясуйте, чому саме ці знакові місця України згадує автор у поемі про козаків.

Перечитайте епізод, у якому описано, як молитву козаків-бранців передавали визволителям сили природи. Чому, оживлюючи сили природи, автор називає Дніпро дідом, Хортицю – сестрою, а Великий Луг – братом?

Польове дослідження

12

У народних піснях Січ часто називають матір'ю, а Великий Луг батьком. Об'єднайтесь у групи й підготуйте презентації про історію Великого Лугу, трагедію його знищення в часи радянської влади та перспективи відновлення в майбутньому. Під час підготовки презентацій фіксуйте джерела, на які покликаєтеся. Підготуйте обґрунтування, чому саме ці джерела ви вважаєте надійними. Підготуйте перелік запитань, які ви хотіли б обговорити в класі після перегляду презентацій.

Практикум

13

Доведіть, що Тарас Шевченко в поемі «Гамалія» не просто використав образи з народнопісенної творчості, віддаючи шану поетичним традиціям, а мав на меті зберегти в пам'яті нащадків місця-обереги української національної ідентичності.

Наукова лабораторія

14

У назві **Великий Луг** формально поєднано дві частини мови – прикметник та іменник. Доведіть, що прикметник у цій назві стає частиною єдиного поняття, а не просто виражає ознаку предмета, як, наприклад, у словосполученні **великий прямокутник**.

Поставте запитання до виділених слів у словосполученнях. Дослідіть, у яких із двох словосполучень виділене слово може змінюватися за родами.

- **Рівне** дерево – відвідали **Рівне**.
- **Щасливе** дитинство – приїхали в **Щасливе**.

Запишіть назви міст та сіл України (можете обрати найближчі до вас територіально або ті, з якими у вас пов'язані певні спогади), які граматично є прикметниками та іменниками. Дослідіть, які особливості відмінювання вони мають, які питання ми ставимо до цих слів. Поясніть, як від зміни лексичного значення змінюються граматичні ознаки слова.

Дискусійний майданчик

15

Використовуючи інформацію з історичних та літературознавчих джерел, аргументуйте одну з наведених тез.

Гамалія – художній образ запорозького отамана, а не історична особа, бо в джерелах з історії України не зафіксовано жодного ватажка чорноморського походу з цим прізвиськом.

Григорій Гамалія

Прототипом отамана Гамалії міг бути хтось із козацького роду Гамалій, відомих своєю звитягою, хоча й жили вони на півстоліття пізніше описаного в поемі історичного періоду, а отже, в морські походи на Візантію не ходили, а брали участь у визвольній війні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького.

Майже всі великі морські походи козаків очолював гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, тож саме він, хоча й під іншим ім'ям, став прототипом образу Гамалії в однойменній поемі Тараса Шевченка.

Практикум

16

Знайдіть у поемі згадки про будь-які битви козаків із ворогами. Заповніть схему, додаючи відповідні цитати.

Пригадайте такі або інші символічні порівняння битви з іншими видами діяльності людини, які вам траплялися в історичних піснях. Поясніть природу таких порівнянь з точки зору соціокультурних норм. Чому й зараз вони є актуальними в сучасних творах про звиягу українських воїнів?

Соціальна норма – система уявлень, що становить певний шаблон поведінки, що розділяється членами соціальної групи й необхідна для здійснення сумісних узгоджених дій. Соціальні норми поділяються на моральні, правові, релігійні, сімейні, естетичні, культурні. Також до соціальних норм належать звичаї та традиції.

Наукова лабораторія

17

У реченні «Темно всюди, як у будень, а свято чимале» вжито іменник **будень** відприкметникового походження. Поміркуйте, чому сполучення **будній день** злилося в іменник **будень**, а сполучення **вихідний день** скоротилося до одного слова **вихідний**. Яке явище ілюструє цей приклад?

Проведіть дослідження: визначте, іменником чи прикметником є слово **вихідний** у таких реченнях. Для цього доберіть до нього синоніми або антоніми. З'ясуйте, до якої частини мови належать дібрані слова. Зробіть висновок.

- Підвищеній оплаті в подвійному розмірі підлягає робота у вихідний день.
- В Україні є закон, завдяки якому святкові дні, які припадають на вихідний, переносяться на понеділок.

Форум читачів і глядачів

18

А Прочитайте в **Хрестоматії** текст про художній фільм «В бій ідуть тільки «старики»». Доповніть прочитане інформацією з різних джерел про згадану кінострічку та її автора. Обговоріть, як цензура вплинула на створення фільму. Як вона вплинула на видання поеми «Гамалія»?

Цензура – контроль влади за змістом і поширенням інформації, друкованої продукції, музичних і сценічних творів, творів образотворчого мистецтва, кіно і фото творів, передач радіо і телебачення, вебсайтів і порталів, подеколи також приватного листування, з метою обмеження або недопущення поширення ідей і відомостей, визнаних цією владою шкідливими або небажаними. Цензура є невід’ємною рисою диктатури та інших авторитарних політичних систем, поширена у країнах з релігійним устроєм держави.

18

Б Поясніть, чому українським митцям, які творили в різні часи й у різних видах мистецтва, так складно було обстоювати національну ідею, виборювати право українців на власну культуру рідною мовою.

18

В Аргументуйте думку про те, що пісня для українського воїнства від найдавніших часів до сьогодення має виняткове значення.

Творча студія

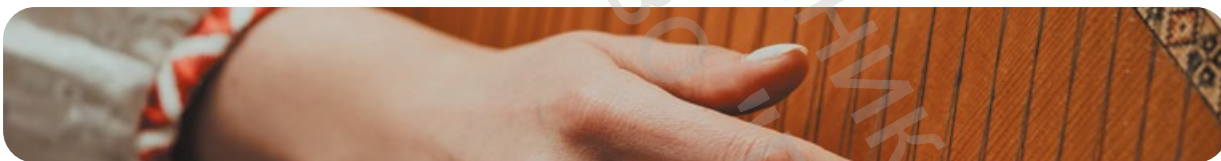
19

Уявіть, що ви можете екранізувати поему в форматі анімаційного фільму. Об'єднайтесь у групи, обговоріть поради режисера й запропонуйте свій проєкт, зважаючи на те, що екранізація має бути максимально наближеною до тексту-оригіналу.

Порада режисера:
**«Не намагайтеся
поліпшити твір,
який екранізуєте»**

- Створити образ головного героя (вибрати актора або намалювати персонажа).
- Створити образи інших героїв поеми (визначити, скільки їх має бути, і хто саме).
- Розподілити твір на окремі сцени й епізоди (з'ясувати, скільки їх буде і де будуть відбуватися події).
- Продумати декорації (знайти відповідні місця, які можуть бути місцем для знімання певних сцен або які можуть бути взірцем для відтворення в анімації).
- Визначитися з оповідачем (чи буде це реальний, чи закадровий персонаж).
- Написати сценарій (скористайтесь порадами сценариста на с. 195 Частини 1).

Форум читачів і глядачів

20

Розгляньте картину Тараса Шевченка «Гамалія» та ілюстрацію художника Леоніда Денисенка. Чи той самий епізод твору, на вашу думку, зобразили художники. Знайдіть у тексті поеми підказки, яке місце відносно свого війська посідав отаман під час походу на Візантію й під час зворотного шляху. Поясніть, чому саме таку позицію він вибрав.

Практикум

21

А Доберіть 5 іменників і 5 прикметників для характеристики козацького ватажка. Зазначте, які з дібраних прикметників могли би перейти в іменники та в яких позиціях вони в реченні.

21

Б Прочитайте виразно епізод козацької битви. Знайдіть визначення поняття батальний жанр у живописі. Доведіть, що цей епізод поеми містить батальну сцену. Прочитуйте відповідні рядки.

Форум читачів і глядачів

22

А Прочитайте виразно пісню козаків-бранців, якою автор починає поему. Знайдіть у ній повтори, які роблять її схожою на народну пісню та на молитву. Чому, на вашу думку, саме прийом повторювання як окремих слів, так і частин речень властивий народним пісням і молитвам? Як це пов'язано з вірою наших пращурів у магічну силу слова?

22

Б Прочитайте молитву бранців. З їхніх вуст (хоча й іншими словами) звучить у поемі гасло «Воля або смерть», яке й сьогодні на устах усього українства, яке вірить у перемогу України. Якими постають у молитві козаки? Які цінності вони сповідують? З'ясуйте, яке значення має тут слово **сором**. Доберіть до нього синоніми.

Практикум

23

А Пригадайте, що таке однорідні члени речення. З якою метою їх уживають у мовленні? Прочитайте фрагмент. Як тут поєднуються однорідні члени речення з повторами? Знайдіть у поемі епізоди, де автор знову використовує такий прийом. Як це впливає на ритм читання? А на зміст оповіді? А на її подібність до народнопісенних мотивів?

Отак у Скутарі козаки співали,
Співали, сердеги, а сльози лились,
Лилися козацькі, тугу домовляли.

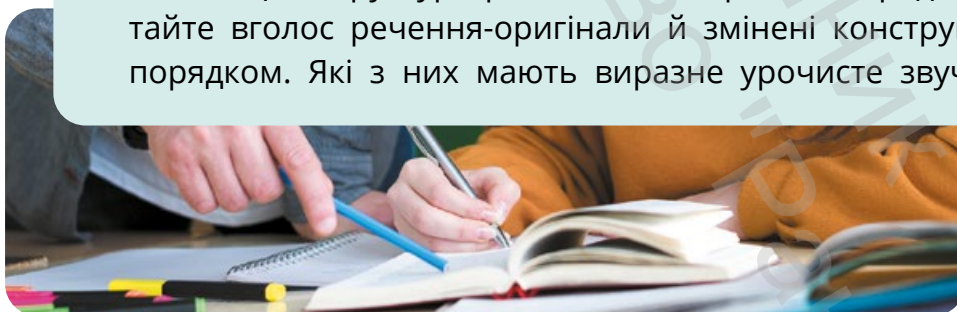

23

Б Пригадайте, який порядок слів у реченні називають прямим, а який – непрямым. Що таке інверсія? Наведіть приклади. Ознаками поеми називають урочистість мови, піднесений стиль.

ІНВЕРСІЯ

Знайдіть у тексті речення, які містять інверсію. Перебудуйте їх так, щоб структура речень мала прямий порядок слів. Прочитайте вголос речення-оригінали й змінені конструкції з прямим порядком. Які з них мають виразне урочисте звучання?

23

В У поемі автор для означення моря використовує зокрема й такі прикметники: **синє, синесеньке, синєє**. Дослідіть, у яких саме фрагментах їх ужито. Що в них спільного, а чим відрізняються ці форми? Які відмінності у формі та значенні їх?

23

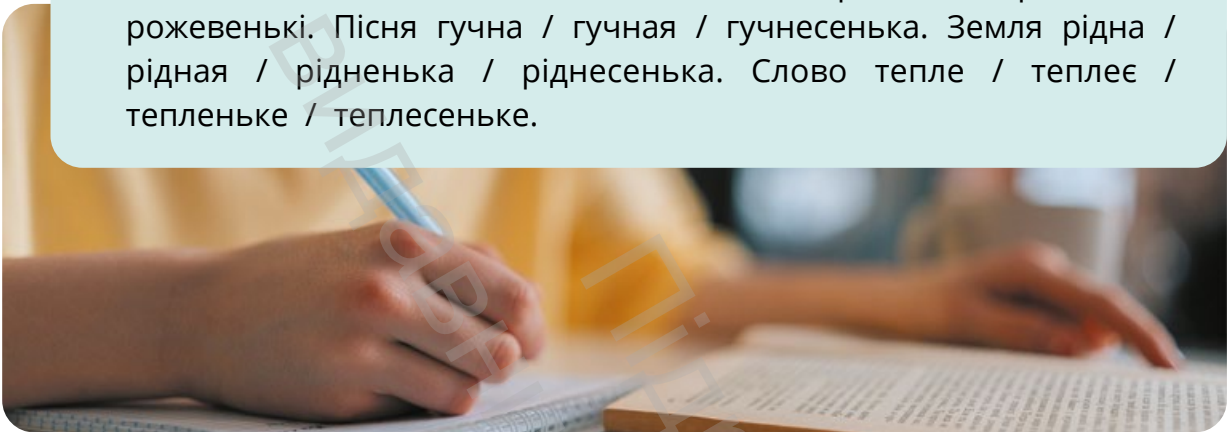
Г Повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні займенників, іменників, прикметників, числівників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

Творча студія

24

Створіть поетичний текст у народнопісенному стилі, використавши наведені іменники й дібравши відповідні означення до них. Аргументуйте вибір.

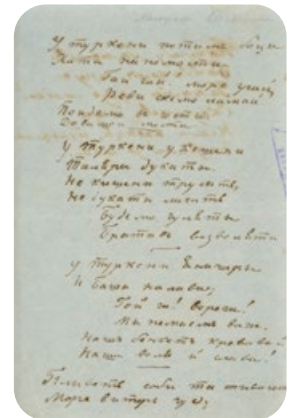
Гора високая / висока / височенька. Гай зелен / зелений / зелененький. Річка тиха / тихая / тихесенька. Сонце ясне / яснее / ясненьке / ясененьке. Квіти рожеві / рожевії / рожевенькі. Пісня гучна / гучная / гучнесенька. Земля рідна / рідная / рідненька / ріднесенька. Слово тепле / теплеє / тепленьке / теплесеньке.

Польове дослідження

25

Розгляньте фотокопію авторського тексту. Спробуйте прочитати. Зверніть увагу на відмінності в тексті. Деякі з них зумовлені особливостями тодішнього й теперішнього правопису, деякі зміни було внесено в авторську редакцію ще на етапі підготовки тексту до друку. Те, що автора тексту й нас розділяють два століття, не заважає нам чудово розуміти зміст написаного. Утім є й такі слова чи вирази, які потребують пильнішої уваги й трохи дослідницьких зусиль.

Поясніть значення виділених у наведених фрагментах тексту слів і виразів. За потреби обговоріть інші фрагменти тексту, які потребують пояснення.

Співали, сердеги, а сльози лились, лилися козацькі, тугу **домовляли**.
 Ми не маєм **ваги!** Козацтво преться без **ваги** – і покотились яничари.
 Чи там раду радять, як **на турка стати**.
 Пливуть козаки, тільки **мріють** шапки!
 У туркені, по тім боці, **хата на помості**.
 Вилітайте, сірі птахи, **на базар до паю!**
 Гетьман Іван Підкова не кликнув в море **на ралець**.

Практикум

26

Багато рядків із творів Тараса Шевченка стали афористичними. У поемі «Гамалія», окрім згаданого вище «Брати, будем жити...» є вислів «Огонь запеклих не пече». Знайдіть ці слова у творі. У якому контексті їх ужито? Поясніть, що, на вашу думку, означає цей вираз. Про кого з наших сучасників можна так сказати? Поясніть, як цим висловом можна проілюструвати явище переходу одних частин мови в інші.

Афоризм (грец. ἀφορισμός – визначення, вислів) – короткий влучний вислів, що передає узагальнену закінчену думку повчального або пізнавального змісту в лаконічній увиразненій формі.

Наукова лабораторія

27

Випишіть із тексту всі відмінкові форми імені Гамалія. Дослідіть, яке з ужитих закінчень не відповідає парадигмі відмінювання іменників І відміни. Визначте початкову форму й відповідну парадигму до цього варіанта імені.

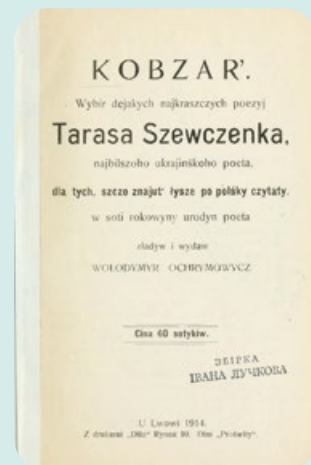
Практикум

28

Прочитайте в **Хрестоматії** текст про переклади творів Тараса Шевченка мовами світу. Виконайте завдання до нього.

- Наведіть три аргументи, чому творчість Тараса Шевченка вважають всесвітньо відомою.
- Визначте, які саме ювілеї Шевченка спонукали до появи ґрунтовних праць, присвячених творчості українського поета.
- З'ясуйте, XIX чи XX століття відзначається більшою популярністю творів Тараса Шевченка.
- Чому творчість українського поета набула такого поширення в світі?
- Як досвід Тараса Шевченка спростовує міф про те, що генії здобувають визнання свого таланту лише після смерті?
- Яку інформацію в тексті можна проілюструвати наведеним зображенням видання «Кобзаря»?
- Поставте запитання до слова, виділеного в останньому реченні. Визначте, до якої частини мови воно належить.

Польове дослідження

29

Ознайомтеся з переліком перекладів творів Тараса Шевченка, узятим з Вікіпедії. З'ясуйте, якими мовами здійснено ці переклади. Зверніть увагу на переклад слова **Кобзар**. Чому, на вашу думку, переклад цього слова максимально наближений до оригіналу? Доповніть перелік іншими перекладами «Кобзаря».

1. Т. Ševčenko. Kobzar (Прага, 1953)
2. Т. Sevcenko, Kobzos (Будапешт, 1953, 1961)
3. Т. Sevcenko. Cobzarul (Букарешт, 1957, 1963)
4. Т. Ševčenko. Kobzar (Београд, 1969)
5. Т. Schewtschenko. Der Kobzar (1 — 2. Мюнхен, 1951)
6. Т. Shevchenko. The Kobzar of Ukraine. Transl. by A. J. Hunter (Вінніпег, 1922, Нью-Йорк-Вінніпег, 1961)
7. The. Poetical Works of Taras Schevchenko. The Kobzar. Transl. by C. A. Andrusyshen and W. Kirckonnell (Торонто, 1964, 1977)
8. Т. Scevcenko. Liriche scelte del «Cobzar». Versione e note di M. Lipovetzka e C. Meano (Мілян-Фльоренція-Рим-Неаполь-Палермо, 1927)

Практикум

30

Прочитайте в **Хрестоматії** фрагмент поеми «Гамалія» українською та прочитайте (або послухайте) його переклад англійською. Які авторські художні прийоми, що їх було проаналізовано на попередніх уроках, удалося відтворити перекладачеві? Чи збережено ритм твору, інтонацію?

Знайдіть, як перекладено фразу «Брати, будем жити!». Запропонуйте інші варіанти перекладу. Порівняйте їх. Зверніть увагу, що слово **козак** в англійському тексті написано з великої літери. Спробуйте знайти пояснення.

Форум читачів і глядачів

31

Поема «Гамалія» лягла в основу однойменної кантати Мирослава Скорика, прем'єра якої відбулась 28 серпня 2013 року. Послухайте твір у виконанні українських митців. Які епізоди можна виділити у творі? Як музика оживлює картини, про які розповідає поема? Який фрагмент, на вашу думку, є найбільш емоційним?

Мирослав Скорик

Чи можливою, на вашу думку, була б музична інтерпретація поеми в сучасних музичних стилях, чи класичний твір звучатиме органічно лише в поєднанні з класичною музикою? Аргументуйте свою позицію.

Індивідуальне читання

32

А Обговоріть таке твердження «**Чим більше читаєте, тим кращими читачами стаєте**».

32

Б Які книжки ви вважаєте складними? Чи читали ви такі книжки? Ознайомтесь із порадами в електронному додатку до підручника. Доповніть їх, попередньо обговоривши в класі.

32

В Які з наведених умінь для читача є найважливішими? Обговоріть це в групі й виберіть 5 позицій. Порівняйте ваш вибір з іншими групами.

- читати швидко;
- ділити текст на частини;
- встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між реченнями, абзацами;
- виділяти в прочитаному головні й другорядні деталі;
- визначати тему й головну думку тексту, його призначення;
- добирати заголовки до тексту та його частин;
- уміння ставити запитання до прочитаного й відповідати на них;
- розуміти прочитаний текст, розмірковувати над його змістом;
- аналізувати та критично оцінювати отриману інформацію;
- узагальнювати інформацію, розміщену в різних частинах тексту;
- співвідносити текст із особистим життєвим досвідом;
- висловлювати власну думку, ставлення до прочитаного;
- використовувати прочитане в різних ситуаціях.

32

Г Уявіть ситуацію: прочитані вами впродовж року книжки вирішили обговорити, якими ви були читачами. Оберіть одну з прочитаних книжок і напишіть есе від її особи на тему «Мій друг читач ...».

rnk.com.ua/107404

Електронний інтерактивний додаток до Модуля 4.6.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Життєві цінності людини	Переробка зорової та слухової інформації в метафори	Синтаксичні функції іменних частин мови	Способи й засоби посилення емоційності тексту	Поема-казка

Форум читачів і глядачів

1

А Прочитайте в **Хрестоматії** твір Бориса Олійника «Крило». Зосередьте увагу на назві твору. Обговоріть, які можливості дають птахові крила. Чи може людина мати крила? Поміркуйте, чому автор у назві поеми вжив це слово в однині.

1

Б Обговоріть у парі наведені нижче питання, що стосуються твору Бориса Олійника «Крило». Визначте ті, на які було складно відповісти. З'ясуйте в інших однокласників та однокласниць їхні відповіді.

Борис Олійник

Хто є оповідачем у поемі?

Як довго тривають події у творі?

Коли відбуваються події?

Де відбуваються події?

Польове дослідження

2

А Об'єднайтеся в групи й здійсніть опитування «З чим асоціюєте слово "журавель"»? З'ясуйте відповіді учасників усіх груп.

2

Б Розгляньте світлину. Пригадайте ситуації, коли ви бачили журавлів у небі. Які емоції ви відчували тоді?

Запишіть слова і словосполучення, за допомогою яких можна знайти в інтернеті додаткову інформацію про журавлів. Це буде інформаційний чи навігаційний запит? Знайдіть і запишіть декілька нових для вас фактів про життя журавлів. Не забудьте зазначити джерело, з якого ви отримали певну інформацію.

Форум читачів і глядачів

3

А Прочитайте вголос першу частину твору Бориса Олійника «Крило». Про що йдеться у цьому фрагменті поеми? З'ясуйте, як змінюється настрій у кожній строфі. Спостереження за зміною настрою візуалізуйте.

3

Б Висловіть міркування, що символізують образи журавлів на початку поеми.

3

В Знайдіть у першій частині слова, які добирає Борис Олійник для опису зовнішності та внутрішнього стану птаха. Чи достатньо вам у тексті інформації, щоб уявити птаха?

3

Г На основі якого вчинку хлопчика можна зробити висновок про його вдачу, риси характеру й моральні якості? Як підтримали батьки рішення свого сина порятувати журавля? Чи є у творі опис зовнішності хлопця? Яким ви його уявили під час читання? Запишіть свої міркування, яким ви побачили й відчули цього літературного героя.

Практикум

4

А Обміркуйте, як ставляться в Україні до журавлів. Напишіть словникову статтю для «Словника українських символів» про значення символу журавля для українців.

4

Б Прочитайте текст. За якими ознаками ви визначите стиль мовлення наведеного тексту? Яка інформація в тексті є новою, яка здивувала? Дізнайтеся більше про угоду АЕВА в інтернеті. Поставте в парі одне одному запитання до тексту за таким початком: «Чи правильно я зрозумів /-ла, що ...».

Журавель — символ довговічності. Природа наділила цих птахів тривалим життям. Відомий випадок, коли білий журавель прожив у неволі 83 роки, а в 78 — вивів потомство.

Журавлі охороняються Боннською та Бернською конвенціями, угодою АЕВА. В Україні гніздиться 2 види — журавель сірий (біля 700 пар) та журавель степовий (200–250 пар). Обидва занесено до Червоної книги України. Журавель сірий гніздиться переважно у болотистих районах Полісся.

(За матеріалами сайту spadok.org.ua)

4

В Запишіть ужиті в тексті числівники словами й поясніть їх правопис. Визначте синтаксичну роль іменників та числівників у реченнях першого абзацу тексту. Зробіть припущення про синтаксичні функції іменника та числівника, звірте свої міркування з матеріалом, наведеним у **Довіднику**.

4

Г Дослідіть, чи може виконувати будь-яку синтаксичну роль у реченні прикметник. Доберіть приклади до наведених вами аргументів. Зробіть висновок про синтаксичну роль прикметників. Поділіться своїми міркуваннями в парі.

Форум читачів і глядачів

5

А Продовжте читати вголос другу частину твору Бориса Олійника «Крило». Порівняйте настрої, емоційний стан хлопця та журавлика в першій і другій частинах. Поділіться в парі своїми міркуваннями.

5

Б Чи погоджуєтеся ви з думкою, що любов урятує світ? Продовжте речення «У наведеному уривкові цей птах асоціюється з ... ».

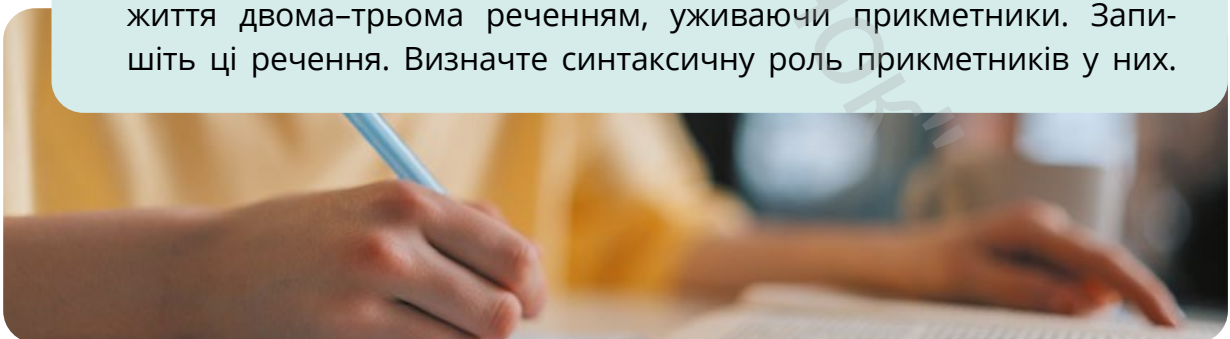
5

В Які факти вплинули на «олюднення» журавлика під час перебування у людей? Які риси характеру журавлика є взірцевими для вас? Простежте динаміку розвитку стосунків між хлопчиком і журавлем. Чому поет порівнює їх із «близнюками»? Як ви розцінюєте це єднання людини й птаха? Як ці стосунки взаємозбагатили цих персонажів й чим наповнили їхнє життя?

5

Г Знайдіть і прочитайте рядки, у яких поет образно передає духовну єдність хлопчика й «олюдненого» журавля? Чи були вони щасливими? Як довго тривав цей період, коли **«їм високо літалось»**?

Опишіть, яким ви побачили й відчули цей окрилений етап їхнього життя двома-трьома реченням, уживаючи прикметники. Запишіть ці речення. Визначте синтаксичну роль прикметників у них.

Дискусійний майданчик

6

Прослухайте вірш Ліни Костенко «Крила» у виконанні Богдана Ступки за покликанням. Обговоріть, як вірш перегукується зі змістом поеми Б. Олійника «Крило»? Що означають крила для людини? У яких ситуаціях кажуть: «Відчувати крила за плечима», «Як на крилах понесло»? Власні міркування запишіть.

Форум читачів і глядачів

7

А Об'єднайтеся в групу й дочитайте вголос поему до кінця. Обговоріть, який найважливіший меседж хотів донести автор читачам і як йому це вдалося зробити. Поміркуйте, як досягає автор динаміки розвитку образу юнака в поемі. Який образ є внутрішнім стрижнем твору?

7

Б Працюючи в групі, з'ясуйте, як розвивається сюжет твору, назвіть етапи його розгортання (експозицію, зав'язку, розвиток дій, кульмінацію, розв'язку). Бачення розвитку сюжету візуалізуйте та представте класові. Порівняйте з баченням інших груп.

Практикум

8

А У змісті поеми поєднано реальне та фантастичне. Доведіть це.

Реальне

Фантастичне

8

Б Які відчуття викликало слухання / читання твору? Чи можуть думки / враження мати відтінки кольорів? Якщо так, то якого забарвлення набуває кожна з частин поеми? Запишіть свої міркування, обґрунтуйте їх.

Дискусійний майданчик

9

Обговоріть, у чому ви вбачаєте глибокий драматизм у поемі? Чому хлопець миттєво старіє, побачивши неживого журавля? Як ви розумієте рядки **«Ти ж найсвятіше – небо, дядьку, вбив»?** Чому зі смертю птаха юнак утратив здатність літати?

Практикум

10

А Прочитайте та запишіть речення з тексту поеми. Позначте, яку синтаксичну роль виконують у них іменні частини мови.

Похилився хлоп'як біля ґанку. Від зажури ще більше змалів.
Щовесни прилітатиму, брате, Бо крилом я до тебе приріс.
А поруч жив сусіда-завидюх. Стояла в нього на два ґанки хата.
Ішов по луках весело юнак на зустріч зі своїм цибатим братом.
А їх було дванадцять.
Ти ж найсвятіше — небо, дядьку, вбив.

10

Б Повправляйтеся в правильному написанні та відмінюванні займенників, іменників, прикметників, числівників, використовуючи вправи Мовного практикуму в електронному додатку до підручника.

Наукова лабораторія

11

Об'єднайтеся в групу й дослідіть жанр твору Бориса Олійника «Крило». Обґрунтовані результати спільних досліджень представте перед аудиторією однокласників і однокласниць.

ПОЕМА-КАЗКА

Пригадайте, що називається поемою, знайдіть жанрові ознаки поеми, взаємодію складників лірики й епосу у творі Бориса Олійника.

З'ясуйте, чи містить ця поема елементи притчі або балади.

Поміркуйте, чому автор називає аналізований художній твір поемою-казкою? Які риси жанру казки відображені в тексті, а яких – не дотримано цілком?

Полюве дослідження

12

Використовуючи надійні джерела, дізнайтеся про особистість автора поеми «Крило» Бориса Олійника. Знайдіть у змісті тексту поеми підтвердження думки українського громадського діяча Михайла Сидоржевського, що Борису Олійнику завжди вдається влучати в ціль, осмислюючи за допомогою поетичного слова найскладніші проблеми сьогодення. Які гострі проблеми порушив автор у поемі? Наскільки актуальними вони є нині?

Форум читачів і глядачів

13

Обговоріть у парах, що спонукало Б. Олійника написати поему «Крило», тобто що є мотивом твору. Які із запропонованих у перелікові мотивів відобразилися в поемі, у яких епізодах? Аргументуйте свій вибір.

мотив любові до України

мотив прославлення цінності мрії

мотив краси української природи

мотив протистояння добра і зла, совісті й безчестя

мотив охорони навколишнього середовища

Практикум

14

Об'єднайтеся в групи. Дослідіть особливості лексичного складу мови твору, повторно прочитавши твір. Випишіть приклади з тексту поеми.

Мовний засіб	Приклади з тексту поеми «Крило»
Синоніми	
Антоніми	
Омоніми	
Пароніми	
Фразеологізми	
Емоційно забарвлені слова (слова зі зменшувально-пестливим / згрубілим значенням)	
Авторські новотвори	

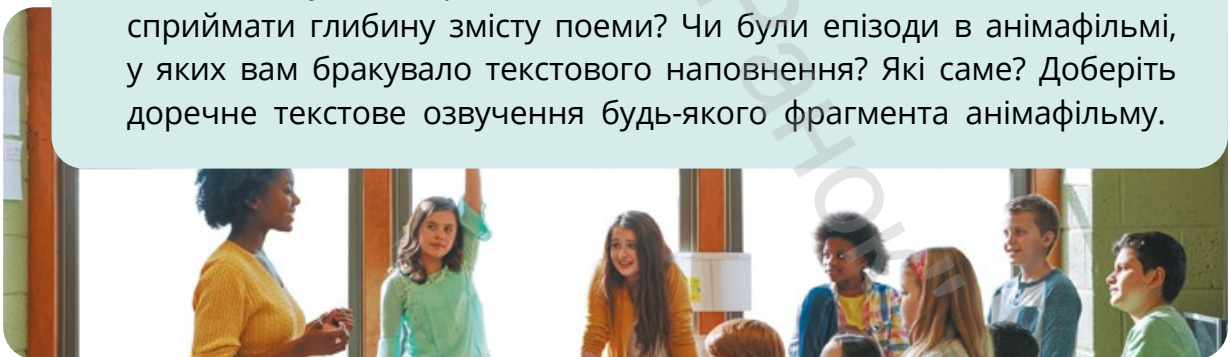
Форум читачів і глядачів

15

А Подивіться анімафільм «Журавлик», створений за мотивами поеми Бориса Олійника «Крило» за покликанням.

Об'єднайтеся в групи. Обговоріть, чи такими ви уявляли героїв поеми під час читання / слухання її тексту. Чи збіглося творче втілення тексту поеми авторами мультфільму з вашим прочитанням? Як звукові образи анімації допомагають вам як глядачам сприймати глибину змісту поеми? Чи були епізоди в анімафільмі, у яких вам бракувало текстового наповнення? Які саме? Доберіть доречне текстове озвучення будь-якого фрагмента анімафільму.

15

Б Напишіть відгук на анімафільм «Журавлик», за потреби скористайтесь порадами кінокритика (див. с. 164).

Практикум

16

А Обговоріть у парі композицію поеми «Крило». Як розміщуються і співвідносяться всі частини в поемі? Який порядок розгортання подій? Чи є у творі позасюжетні елементи?

16

Б Для Бориса Олійника характерним є творення метафор на основі звукових і зорових асоціацій. Дослідіть текст поеми «Крило», відшукайте й занотуйте метафори. Випишіть інші виражальні засоби твору (епітети, порівняння, гіпербола, анафора, антитеза, здрібнілі форми, окличні чи запитальні речення, діалог тощо). Обговоріть результати своєї роботи з однокласниками та однокласницями.

Творча студія

17

Уявіть, що вас запросили взяти участь у подкасті на тему життєвих цінностей людини. Розгляньте карту цінностей. Оберіть три найважливіші для себе. Підготуйте повідомлення в публіцистичному стилі. Наведіть декілька фактів для підтвердження своїх думок, але не забудьте і про метафори, які можуть підсилити емоційність вашого тексту. Зробіть аудіозапис і розмістіть його на онлайнівій дошці для спільного перегляду. Домовтеся з однокласниками та однокласницями про критерії оцінювання. Послухайте повідомлення й письмово прокоментуйте одне з них, яке вам найбільш сподобалося відповідно до критеріїв.

ЖИТТЄВІ ЦІННОСТІ ЛЮДИНИ

Бережливість

Совість

Дружба

Влада

Гроші

Здоров'я

Краса

Гідність

Кар'єра

Свобода

Комфорт

Допомога ближньому

Творчість

Довіра

Освіта

Сила

Традиції

Особистісне зростання

Праця

Родина

Права людини

Справедливість

Скромність

Толерантність

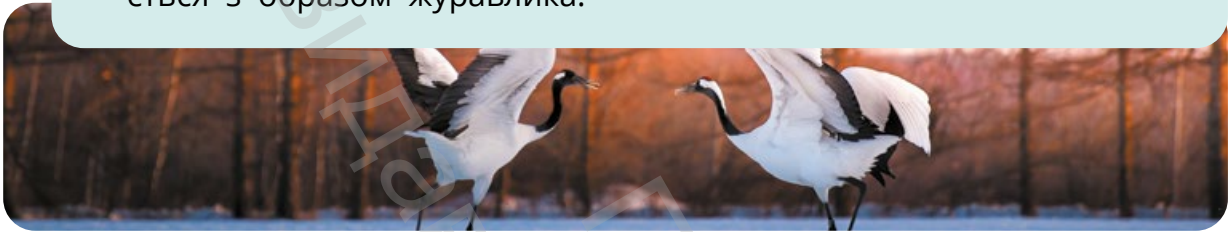
Практикум

18

А Багато народів вважає журавля символом удачі й довголіття, уособленням власної внутрішньої та зовнішньої краси, музичної й танцювальної творчості. Для азійських культур журавель – посланець небес, здатний повертатися в потойбічний світ. Прочитайте текст, розгляньте світлину.

З'ясуйте, чому ім'я хіросімської дівчинки Садако Сасакі асоціюється з образом журавлика.

Існує легенда, у якій стверджується думка, що якщо хвора людина складе з паперу тисячу журавликів, то обов'язково видужає.

Легенда ця йде углиб японського середньовіччя, коли в середовищі знаті стало популярним робити послання у вигляді складених з паперу фігурок («орігамі»). Однією із найпростіших фігурок якраз і був «цуру» – журавель. У ті часи в Японії журавель символізував щастя і довголіття. Звідси виникло і повір'я – якщо загадати бажання і скласти тисячу «цуру», воно обов'язково здійсниться.

Садако вирішила зробити тисячу журавликів. Вона свято повірила і в прекрасну казку, і в можливість свого дивного зцілення, яке, як їй здавалося, тепер повністю знаходилося в її руках.

...У результаті, згідно з книжкою «Садако і тисяча паперових журавликів», вона встигла зробити лише 644 журавлики.

(За М. Лукіним)

18

Б Поясніть правопис слів, у яких підкреслено орфограми.

18

В Дізнайтеся докладніше про долю Садако Сасакі з надійних джерел інформації. Завдяки чому дівчинка залишилася жити в пам'яті мільйонів? Занотуйте, чого навчила вас ця історія.

Творча студія

19

Пригадайте зі свого попереднього читацького досвіду художні твори, у яких ішлося про порятунок літературними героями тварин. Уявіть, що ці герої за певних обставин зустрілися й мають змогу поспілкуватися. Якою ви уявляєте цю зустріч, чи цікавою була б їхня розмова, що б їх об'єднувало? Чи хотілося б вам побувати в такому товаристві? Напишіть про це текст у будь-якому жанрі і представте свою творчу роботу перед класом.

Індивідуальне читання

20

А Обговоріть наведений заголовок до статті «**Майстерня виготовлення людини: навіщо я читаю книги**». Спрогнозуйте, про що в ній ітиметься. Якою є мета автора тексту? Аргументуйте вашу відповідь.

20

Б Прокоментуйте вислови відомих людей про те, який вплив мають книжки на читачів. Розпитайте в батьків, інших старших родичів або вчителів, які книжки вони можуть назвати вирішальними у формуванні їхніх поглядів, переконань, вибору професії чи інших вирішальних ситуацій у житті.

Покажи мені, що ти читаєш, і я скажу тобі, хто ти є, але якщо скажеш, що ти перечитав, то зможеш дізнатися про себе набагато більше (**Франсуа Моріак**).

Кожна людина, яка вміє читати, володіє силою, щоб збільшити себе, щоб помножити шляхи, якими вона може жити, щоб зробити своє життя повним, значним і цікавим (**Олдос Гакслі**).

Якщо ми стикаємося з людиною рідкісного розуму, ми повинні запитати її, які книги вона читає (**Ральф Уолдо Емерсон**).

20

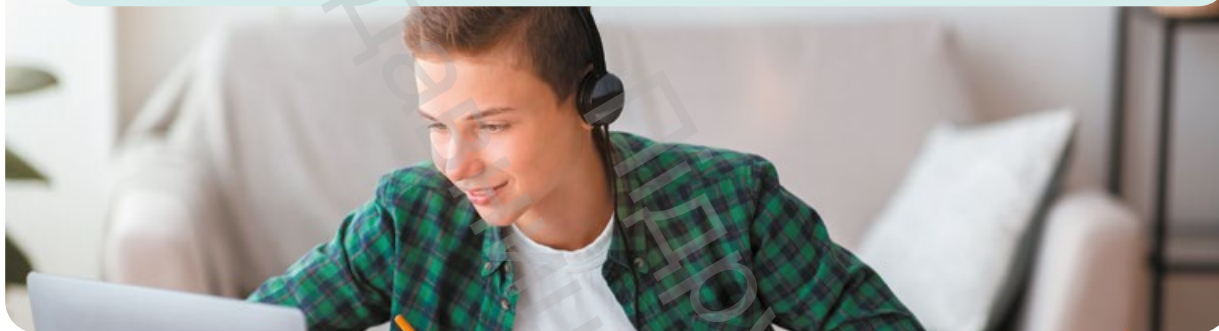
В Проаналізуйте, яка з книжок, прочитаних цього року, запам'яталася вам найбільше. Пригадайте назву книжки, яку досі не вдалося прочитати, хоча дуже хотілося. Почніть укладати список книжок для читання влітку саме з цієї книжки.

20

Г Пограйте в онлайнкову гру: пройдіть тест «Яка ти книжка» за покликанням. Запропонуйте цю активність батькам.

Зверніть увагу, які питання ставлять автори тесту учасникам. Наведіть кілька аргументів на користь того, що такі «тестування» не можна вважати серйозним інструментом вимірювання певних показників чи характеристик. Придумайте запитання до подібної гри «Який ти жанр твору».

Використайте інформацію про роди й жанри літератури, яку ви здобули впродовж цього та попередніх років навчання. Обміркуйте питання. Подбайте про те, щоб вони містили одночасно достовірну інформацію про особливості певних родів і жанрів літератури і водночас були жартівливими й кумедними. Наприклад, так:

«Як ви розпочинаєте зазвичай свою розповідь про щось?»:

А. Представляюсь сам і представляю героїв історії.

Б. Не відволікаюся від головного, а одразу зав'язую сюжет.

В. Моя розповідь завершується не розпочавшись, бо мені важливіше розказати про мої переживання, ніж про якісь там події.

rnk.com.ua/107405

Електронний інтерактивний додаток до Модуля 4.7.

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Спілкування засобами мистецтва	Літературознавчий словник-довідник	Мова як засіб створення літературного твору	Зміст і форма	Стилізація

Творча студія

- 1 Ознайомтеся з етапами літературного проєкту (див. стор. 138).

Підготовчий етап проєкту

- 2 Візьміть участь у проєкті, **метою** якого є створення стилізації **балади**.

Порада літературознавиці:
«Учіться стилізувати,
але шукайте
власний стиль»

У «Літературознавчому словнику-довіднику» є таке визначення стилізації: «Стилізація – це свідоме наслідування творчої манери певного письменника, зовнішніх формальних ознак його стилю, певного фольклорного чи літературного жанру, стилю чи напрямку».

Наприклад, «писання під Василя Симоненка», «писання під Івана Драча». Уміти стилізувати – це дуже важливе вміння в процесі навчання творчого письма. Але не лише учні вдаються до стилізації, майстри теж люблять стилізувати. Існує такий жанр як пародія – переробка якогось твору на смішний лад і травестія – переробка поважного твору на веселий.

Вергілій

Чудовим прикладом такого твору є «Енеїда» Івана Котляревського, яку він написав як стилізацію однойменного твору римського поета Вергілія. Це приклад позитивної стилізації, коли література збагатилася новим яскравим твором. На жаль, література знає і приклади негативної стилізації, коли автор просто копіює стиль іншого автора, нічого не привносячи нового в літературу.

Об'єднайтеся в групу для виконання проєкту, у якому передбачається таке:

- аналіз балади, обраної для стилізації;
- пошук власних образів;
- створення художніх засобів;
- підготовка до представлення твору та його безпосереднє представлення;
- рефлексія щодо проробленої роботи.

3

Перегляньте в електронному додатку до підручника урок Всеукраїнської школи онлайн про твір Івана Драча «Балада про соняшник».

Обговоріть такі питання:

Чому Іван Драч свій твір назвав баладою? Які ознаки балади ви відзначаєте в його творі?

Чим балада Івана Драча відрізняється від балад, які ви читали, працюючи з ліро-епічними творами?

4

Прочитайте «Баладу про соняшник» і випишіть художні засоби, які використав поет.

Балада про соняшник

В соняшника були руки і ноги,
 Було тіло, шорстке і зелене.
 Він бігав наввипередки з вітром,
 Він вилазив на грушу,
 і рвав у пазуху гнилиці,
 І купався коло млина, і лежав у піску,
 І стріляв горобців з рогатки.
 Він стрибав на одній нозі,
 Щоб вилити з вуха воду,
 І раптом побачив сонце,
 Красиве засмагле сонце,-
 В золотих переливах кучерів,
 У червоній сорочці навипуск,
 Що їхало на велосипеді,
 Обминаючи хмари на небі...
 І застиг він на роки й століття
 В золотому німому захопленні:
 — Дайте покататися, дядьку!
 А ні, то візьміть хоч на раму.
 Дядьку, хіба вам шкода?!
 Поезіє, сонце моє оранжеве!
 Щомиті якийсь хлопчисько
 Відкриває тебе для себе,
 Щоб стати навіки соняшником.

Іван Драч

- Інверсія
- Анафора
- Метафора
- Уособлення
- Гіпербола
- Епітети
- Риторичні звертання-оклики
- Риторичні запитання

5

А Працюючи в групі, прочитайте в **Хрестоматії** статтю «Слова, які допомагають нам краще мислити» та обговоріть, як ви розумієте висловлювання «Без метафор мова була би нудною і прісною». Знайдіть у статті відповіді на такі питання:

- Яку метафору можна вважати вдалою?
- Чи є в різних мовах схожі метафори?

- 5** Почніть створювати «Щоденник проєкту» (див. зразок на стор. 142), у якому поступово фіксуйте всі рішення, події, пов'язані з проєктом, за наведеним зразком. Заведіть для цього окремий спільний зошит. Визначте відповідальну особу або двох осіб за ведення щоденника, а також обговоріть порядок допомоги їм у цьому додатковому для них завданні як членів команди, які будуть виконувати ще й інші функції.

Етап реалізації проєкту

- 6** Перечитайте створений вами раніше «Словник рослин-символів в українській літературі». Поміркуйте, яка з рослин-символів, описаних у цьому словнику – тополя, барвінок, калина, мальва, верба, дуб, чорнобривці – могла би стати персонажем вашої балади. Що символізує ця рослина? Діалог з ким може проявити її суть?

- 7** Визначтеся з художніми засобами щодо обраних вами персонажів.

Інверсія

Анафора

Метафора

Уособлення

Гіпербола

Епітети

Риторичні звертання-оклики

Риторичні запитання

Порада поета:
**«Метафора вдала,
коли співрозмовник
її зрозумів»**

Метафора – це поетичний вислів, який розкриває особливість одного предмета чи явища через перенесення на нього ознак і властивостей іншого предмета чи явища на основі подібності, тобто це перенесення кольору, розміру, форми, функції, емоційного враження.

Немає поняття правильної метафори, вибирайте будь-який аспект життя і порівнюйте що завгодно.

Метафора порівнює два об'єкти, але не використовує слово як (мов, схоже на, нагадує): хмари, як кучеряві жоржини (порівняння) – жоржини хмар (метафора)

Не зупиняйтесь на одному рішенні.
Придумуйте 5-8-10 варіантів, а потім оберіть найкращий.

8

Роздрукуйте вірш Івана Драча і спробуйте поруч записати перший варіант свого твору, відтворюючи рядок за рядком баладу Івана Драча з власним змістом.

9

Прочитайте свій текст уголос і попрацюйте з редагуванням першого варіанту. Другий варіант переписіть начисто поруч з текстом Івана Драча. У вас може бути і шість, і сім, і десять варіантів.

Заключний етап

10

Оцініть ваш проєкт за наведеним переліком критеріїв. Об'єктивно оцінюйте свій творчий продукт, дивлячись на нього ніби очима майбутніх читачів.

- Текст відтворює стиль твору Івана Драча «Балада про соняшник».
- Текст за обсягом дорівнює твору Івана Драча.
- Текст має стилізовану назву.
- Зміст тексту зрозумілий.
- Форма тексту відповідає оригіналу.
- Текст записаний грамотно.
- У тексті наявні всі стилізовані художні засоби.

За потреби доопрацюйте свій проєкт, якщо за певним критерієм він, на думку групи, є ще не завершеним.

11 Перегляньте ще раз урок Всеукраїнської школи онлайн про твір Івана Драча й підготуйте за цим зразком презентацію власної роботи над стилізацією балади. Для цього складіть план відеоуроку, оберіть ті фрагменти, які будуть корисними для вашої презентації, й наповніть їх власними міркуваннями. Оберіть того, хто презентуватиме вашу спільну роботу.

12 Проведіть презентацію роботи над стилізацією балади.

13 Ознайомтеся з презентаціями інших груп і надайте зворотний зв'язок. Визначте за допомогою відкритого або таємного голосування найкращу стилізацію балади.

Післяпроєктний етап (рефлексія)

14 Незалежно від того, чи визнано вашу стилізацію балади найкращою, насолодіться миттю: ви проробили значну роботу гуртом! Насолодившись, обговоріть у групі, що вам удалося в процесі роботи над проєктом, а над чим варто попрацювати наступного разу.

1. Завдяки чому вдалося досягти результату?
2. Що було найскладнішим?
3. Що сподобалось у спільній роботі, а що – ні?
4. Чи були серед подій, зафіксованих у «Щоденнику проєкту», такі, які можна назвати комічними чи драматичними?
5. Чого нового вдалося навчитися в процесі виконання проєкту?

Практикум

15

А Визначтеся шляхом жеребкування, яку зі стилізацій балади, створених однокласницями та однокласниками в інших групах, ви аналізуватимете. Проаналізуйте баладу за такими критеріями:

- цікавий вибір персонажів (рослина-символ та її співбесідник)
- зрозумілість ідеї
- оригінальність художніх засобів

15

Б У тексті, який ви аналізуєте, визначте художні засоби та оцініть їхню оригінальність (несхожість з художніми засобами, створеними іншими групами або використаними у відомих творах).

Художній засіб	Приклад	Оригінальність
Інверсія		
Анафора		
Метафора		
Уособлення		
Гіпербола		
Епітети		
Риторичні звертання-оклики		
Риторичні запитання		

Творча студія

16

Поміркуйте, у кого з однокласників або однокласниць ви хочете взяти інтерв'ю про участь у створенні стилізації балади. Подумайте та запишіть 7 запитань. Перевірте, чи враховують ці запитання таке:

- як обирали рослину-символ
- яку участь брав той або та, у кого беруть інтерв'ю, у створенні стилізації
- які спіткали труднощі в розробленні художніх засобів
- чи точилися суперечки та були розбіжності в обговоренні презентації про роботу над стилізацією

Заздалегідь ознайомте того, у кого братимете інтерв'ю, із запитаннями та домовтеся про час інтерв'ю. Зробіть відео або аудіозапис інтерв'ю. Розмістіть інтерв'ю на онлайнній дошці для спільного прослуховування або перегляду.

Індивідуальне читання

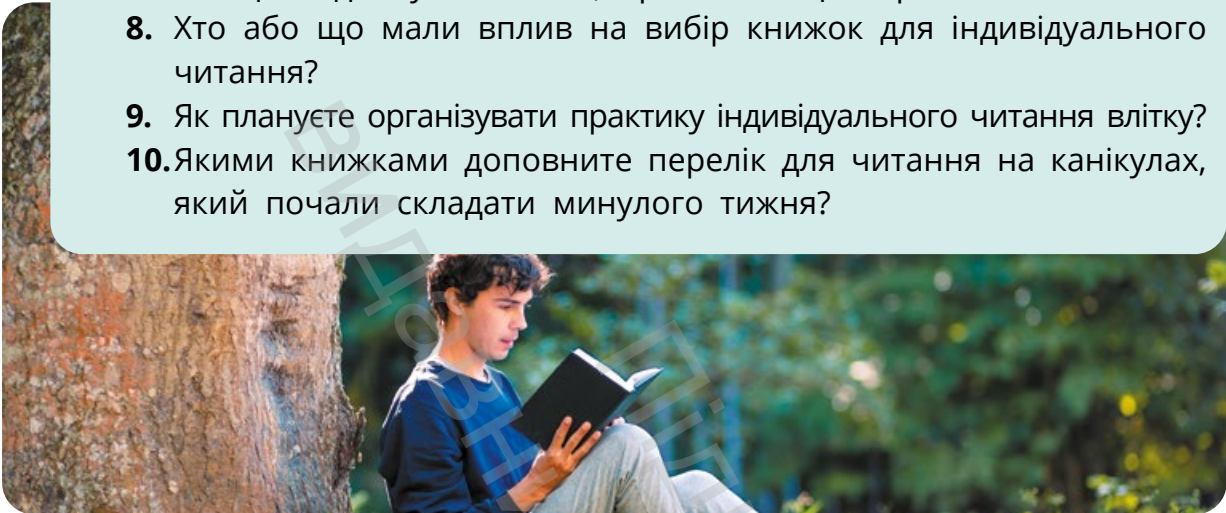
17

А Обговоріть таке твердження «Некорисних книжок не буває: одні потрібні для серйозних справ, інші - для розваги; одні можуть прочитати й зрозуміти лише підготовлені читачі, інші доступні для всіх».

17

Б Заповніть анкету «Мій семикласний читацький досвід», давши відповіді на такі питання:

1. Скільки книжок було прочитано за власним вибором (індивідуальне читання)?
2. Яка з прочитаних книжок запам'яталася найбільше? Чому?
3. Яка книжка залишилася недочитаною? Чому?
4. З ким найчастіше було обговорено прочитані книжки?
5. Чи з'явився новий улюблений автор?
6. Яка книжка стала найбільшою несподіванкою?
7. На що надихнула книжка, прочитана цьогоріч?
8. Хто або що мали вплив на вибір книжок для індивідуального читання?
9. Як плануєте організувати практику індивідуального читання влітку?
10. Якими книжками доповните перелік для читання на канікулах, який почали складати минулого тижня?

17

В Складіть кругову діаграму «Мое коло читання», у якій мають бути такі сектори: література для задоволення, література для навчання, література хтозна для чого. Занотуйте назви книжок, які було прочитано впродовж цього року навчання, розподіливши їх за названими секторами.

17

Г Створіть особистий читацький портрет, використовуючи різні способи візуалізації та спираючись на тексти, які було прочитано за власним вибором упродовж року. Доповніть список для читання на літо. Поміркуйте, скільки часу для щоденного читання потрібно запланувати. Які ще активності, пов'язані з читанням, ви плануєте реалізувати:

організацію зустрічей читацького клубу,

постановку твору,

написання продовження однієї з книжок, яка сподобалася,

створення ілюстрацій до книжок та організацію виставки.

Практикум

18

Утворіть 4 групи і шляхом жеребкування визначтеся з темою для спільної роботи для підсумовування знань, вивчених у 7-му класі, про іменні частини мови.

1. Особливості відмінювання та правопису іменників.
2. Особливості відмінювання та правопису прикметників.
3. Особливості відмінювання та правопису числівників.
4. Особливості відмінювання та правопису займенників.

Поміркуйте, які питання вам слід обговорити в групі щодо обраної теми, і напишіть план обговорення. На основі обговорення створіть на великому аркуші карту понять за відповідною темою, на якій зазначте, що вам відомо. Представте свою роботу іншим групам та візьміть участь в обговоренні робіт інших груп.

МІРИЛО ПОСТУПУ

19

Роздрукуйте таблицю очікуваних результатів до Розділу 4 за групами умінь «Усна взаємодія», «Письмова взаємодія», «Робота з текстом», «Дослідження мовлення», розміщену в електронному додатку до підручника. Оцініть кожний результат за критеріями «Упевнено роблю» або «Навчаюся». Розмістіть таблиці з самооцінюванням у власному портфолію, порівняйте результати з тими, що були в таблиці до Розділів 1, 2, 3. Поміркуйте над тим, що змінилося. Які результати покращені? Які з'явилися нові результати, по які раніше не йшлося?

Відомості про користування підручником

№ з/п	Прізвище та ім'я учня /учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	у кінці року
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

СТАРАГІНА Ірина Петрівна
РОМАНЕНКО Юлія Олександрівна
НОВОСЬОЛОВА Валентина Іванівна
ТКАЧ Поліна Борисівна
ПАНЧЕНКОВ Андрій Олексійович
БЛАЖКО Марія Богданівна
ТЕРЕЩЕНКО Василь Миколайович

«УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРИ»

**Підручник інтегрованого курсу для 7 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)**

(Частина 2)

Рекомендовано

Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Провідна редакторка Єрьоміна Ю. А. Технічна редакторка Васильченко Н. В.

Коректорка Немировська Т. В.

Художнє оформлення Труфена В. І., Задорожної Т. В.

Підписано до друку 17.04.2024, Формат 84×108/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 25,20. Обл.-вид. арк. 16,31.
Наклад 209 пр. Зам. № 1405-2024

ТОВ Видавництво «Ранок»,
вул. Космічна, 21а, Харків, 61145; вул. Деревлянська, 13, к. 3316, Київ, 04119.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7548 від 16.12.2021.
E-mail: office@ranok.com.ua

Надруковано у друкарні ТОВ «ТРИАДА-ПАК»,
пров. Сімферопольський, 6, Харків 61052.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5340 від 15.05.2017.
Тел. +38 (057) 712-20-00. E-mail: sale@triada.kharkov.ua

Про тексти в підручнику

Наголосимо на одній важливій особливості навчання мови впродовж життя (а не лише шкільного навчання): усе, що робить людина, яка навчається, «відбувається» навколо ТЕКСТУ. Той, хто навчається, читає тексти, слухає тексти, дивиться тексти, аналізує тексти, урешті, створює тексти – усні й писемні, а також обговорює власні й чужі тексти... Бо все наше життя – це тексти, написані, розказані, переказані, почуті й осмислені. Недарма в нашій мові з'явилися такі вирази, як «**книга життя**», «**перегорнути чергову сторінку життя**» тощо.

СЛУХАННЯ /
ПЕРЕГЛЯД

ЧИТАННЯ

ПИСЬМО /
ВІЗУАЛІЗАЦІЯ

ГОВОРІННЯ

Щоб робота з текстами / медіатекстами в навчанні була успішною, у підручнику вам пропонуються різні за своїми характеристиками тексти, а саме:

- **за джерелом:**
- **за цільовою аудиторією:** для дошкільного віку, шкільного віку, для дорослих, жіночий / чоловічий
- **за структурою:**

текст
одного автора

тексти різних
авторів / написані
в різний час

цілісний (текст
абзацної будови)

перерваний
(списки, таблиці,
графіки, документи,
реклами); змішаний

- **за діяльністю (за PISA):**

опис
(description,
наприклад,
процесу
в інструкції,
каталог,
блогний
щоденник)

розповідь
(narration,
наприклад,
роман,
комікс,
стаття
в газеті)

виклад
(exposition,
наприклад,
есе, вступ
до онлайн-
енциклопедії)

аргументація
(argumentation,
наприклад,
лист
редакторів,
допис на
онлайнному
форумі)

інструкція
(instruction,
наприклад,
рецепт,
інструкція
щодо роботи
дodatка)

трансакція
(transaction,
наприклад,
особистий
лист
із новинами,
повідомлення
для
призначення
зустрічі)

• **за типом мовлення:**

опис

розповідь (нарація)

роздум (міркування)

змішаний

• **за контекстом:**

особистісний

суспільний

навчальний

професійний

• **за ступенем кодифікованості (стандартизованості):**

вільні, нестандартизовані
(художня повість)

частково стандартизовані
(неофіційний лист)

стандартизовані (посадова
інструкція; заява)

• **за жанром:**

казка, оповідання, вірш, есе, стаття, драма
та ін. (понад 1000 жанрів і жанрових форм)

художній
(фікшн)

нехудожній
(інформаційний,
нонфікшн)

змішаний

• **за «природою»:**

• **за стилем:**

розмовно-побутовий

офіційно-діловий

художній

науковий

публіцистичний

• **за родом** (насамперед щодо художніх текстів):

епічний (прозовий,
наративний)

ліричний (поетичний,
віршований)

драматичний
(діалогічний)

ліро-епічний

• **за основною формою існування:** • **за ступенем оригінальності:**

паперовий

цифровий
(переписка в чаті,
месенджері
або дописи
в соцмережах)

первинний
(авторський,
оригінальний)

вторинний
(переспів,
переробка,
анотований
збірник)

• **за орієнтованістю на навчання:**

неадаптований

адаптований

• **за візуальним супроводом:**

без візуальних
елементів

із візуальною
основою (наприклад,
комікс)

УКРАЇНЬСЬКА МОВА, УКРАЇНЬСЬКА ТА ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРИ. Частина 2

Підручник інтегрованого курсу для 7 класу
закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

Особливості підручника:

- пропонує вивчення мовних тем на основі роботи з художніми текстами з української та зарубіжної літератур;
- містить вправи із залучення учнів до творчої діяльності в групах / парах чи самостійно;
- формує наскрізні вміння: навички читання з розумінням, висловлення власної думки в усній та письмовій формі, критичне й системне мислення.

Електронний інтерактивний додаток містить:

- відео- та аудіоматеріали для роботи з текстами різних стилів;
- інтерактивні завдання до кожного модуля;
- завдання до текстів різних стилів та жанрів для закріплення знань із теорії літератури;
- мовний практикум;
- структурований Довідник з мовознавства та літературознавства;
- супровідну Хрестоматію.

Електронний
інтерактивний додаток
до підручника
доступний за QR-кодом
або посиланням
mnk.com.ua/106121